

1941-1944:

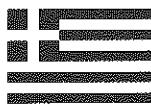
**Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
ΚΑΙ Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΟΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ**

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2008

1941 - 1944

Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΚΑΙ Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Η έκδοση συγχρηματοδοτείται κατά 80% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και κατά 20% από το Ελληνικό Δημόσιο.

Υλοποιείται στα πλαίσια της πράξης «1941-1944 : Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΚΑΙ Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ» και έχει ενταχθεί στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση» μέτρο 1.6. της Ειδικής Υπηρεσίας Εφαρμογής Συγχρηματοδοτούμενων Ενεργειών του Υπουργείου Απασχόλησης & Κοινωνικής Προστασίας.

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

(ΠΟΑΕΑ) ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Πτολεμαίων 40 – Θεσσαλονίκη – τηλ. 2310502754- fax 2310528936

www.poaea-mak.gr – info@poaea-mak.gr

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ηταν το ξεκίνημα της χρονιάς του 2008 , όταν είχαμε ενταχθεί στο Πρόγραμμα του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ , το οποίο, μέσω της Γενικής Γραμματείας Διαχείρισης Κοινοτικών και άλλων πόρων του Ελληνικού Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας , στα πλαίσια σχέδιου δράσης της ενίσχυσης της απασχόλησης ανέργων στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ενωσης, χρηματοδότησε κατά 80% και με τη συμμετοχή κατά 20% από Εθνικούς πόρους και το σχέδιο δράσης με την ονομασία «1941-1944: Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΚΑΙ Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ», το οποίο σχέδιο αυτό, λόγω της ιδιότητάς μας ως Οργάνωσης που εκπροσωπεί την Εθνική Αντίσταση 1941-1944 και αγωνιστές της περιόδου εκείνης της Ελληνικής Ιστορίας, αναλάβαμε να διεκπεραιώσουμε.

Η προσωπική φροντίδα και η επιμέλεια του τότε και μέχρι και την 18^η Νοεμβρίου 2008 Προέδρου μας εδώ στη Θεσσαλονίκη, αγαπητού μας και αλησμόνητου Γιώργου Αναλυτή, Α' Αντιπροέδρου του Κεντρικού Συμβουλίου Π.Ο.Α.Ε.Α. της Αθήνας και μέχρι τον περασμένο Μάρτη Προέδρου του Περιφερειακού Συμβουλίου Κεντρικής-Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης , σε άριστη συνεργασία με όλο το εδώ Διοικητικό Συμβούλιο , όπως και με το Κεντρικό Συμβούλιο της Αθήνας , έφερε σαν αποτέλεσμα σήμερα την έκδοση αυτού του βιβλίου , το οποίο , με τον ανωτέρω τίτλο, παραδίδεται κύρια και βασικά προς το αναγνωστικό κοινό της Θεσσαλονίκης και κατ' επέκταση και όλων των Ελλήνων και αφιερώνεται στη μνήμη όλων εκείνων των αγωνιστών της Εθνικής μας Αντίστασης 1941-1944 που έδωσαν ό,τι καλύτερο μπορούσαν από τον ίδιο τον εαυτό και τη ζωή τους την προσωπική και σήμερα άλλοι από αυτούς δεν βρίσκονται πιά ανάμεσά μας , είτε επειδή έπεσαν στο βωμό της ελευθερίας κατά την περίοδο της τριπλής κατοχής της χώρας μας από 1941 έως 1944, πολεμώντας τους κατακτητές, είτε επειδή υπέκυψαν στον πανδαμάτωρα χρόνο και έφυγαν από τη ζωή για την αιωνιότητα, έτσι απλά και ήσυχα, όπως και ο Πρόεδρός μας Γιώργος Αναλυτής , εκείνο το πρωϊνό της

18^{ης} του Νοέμβρη του 2008...

Αφιερώνεται όμως ακόμα και σε εκείνους τους αγωνιστές που για την ίδια αιτία πολέμησαν τους κατακτητές και έχουμε ακόμα και σήμερα τη χαρά και εμείς και εκείνοι, να βρίσκονται ζωντανοί ανάμεσά μας και να μας εμπνέουν με το παράδειγμα της αγάπης και της αυτοθυσίας τους για την πατρίδα μας, την Ελλάδα, όταν αυτή χρειάζεται τη συμπαράστασή μας, τον αγώνα μας, για τη διατήρηση της ανεξαρτησίας, της ελευθερίας και τη διατήρηση της αξιοπρέπειάς της...

Το Βιβλίο μας λοιπόν αυτό αναφέρεται, όπως το υποδηλώνει ξεκάθαρα νομίζουμε και ο τίτλος του, στην περίοδο της Γερμανικής κατοχής στη Θεσσαλονίκη, που άρχισε από εκείνη την αποφράδα ημέρα της 9^{ης} Απριλίου 1941, όταν εισέβαλαν στην πόλη του Αγίου Δημητρίου τα άρματα μάχης της τότε Ναζιστικής Γερμανίας και τελείωσε την ευλογημένη εκείνη ημέρα της 30^{ης} Οκτωβρίου 1944, με την θριαμβευτική είσοδο των απελευθερωτικών δυνάμεων του Ε.Λ.Α.Σ., έπειτα από σκληρές και αιματηρές μάχες εναντίον των Γερμανών που την κρατούσαν ακόμα. Γι αυτό και ήταν η μέρα εκείνη όλως εξαιρετική, μια ποιοτική διαφορετικότητα, μια μέρα απελευθέρωσης, χωρίς καμμιά προηγούμενη συμφωνία «ανεμπόδιστης αποχώρησης» των κατακτητών από αυτήν. Γι' αυτό και η πραγματική αυτή απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης είναι και πρέπει να αναγνωρίζεται ως εξόχως σημαντική, επειδή ακριβώς επιτεύχθηκε με τις ίδιες τις Λαϊκές δυνάμεις, με την πάλη και τον αγώνα τους κατά των κατακτητών...

Τα στοιχεία τα οποία περιέχονται στο βιβλίο μας αυτό είναι προϊόν εμπειριστατωμένης έρευνας, τόσο σε Αρχεία Εφημερίδων της Θεσσαλονίκης της εποχής εκείνης της κατοχής, όσο και σε –λίγα- έντυπα, ή και σε –ακόμη λιγότερα- σχετικά βιβλία, αλλά και σε μαρτυρίες τις ανθρώπων που έζησαν τα γεγονότα εκείνα και οι οποίοι αποδέχθηκαν την πρόσκλησή μας και μας τις κατέθεσαν, ως αυτόπτες και αυτήκοοι μάρτυρες της εποχής εκείνης, λόγος για τους οποίους τους οφείλουμε τις θερμές και δημόσιες ευχαριστίες μας...

Καταβάλαμε κάθε δυνατή προσπάθεια, μέσα σε περιορισμένο χρονικό διάστημα μόλις δέκα μηνών, να συμπεριλάβουμε κάθε τι το οποίο σχετίζεται

με την κατοχική περίοδο της Θεσσαλονίκης στο διάστημα Απριλίου 1941 έως Οκτώβρη 1944, σε συνάρτηση βέβαια και με άλλα γεγονότα εκείνης της εποχής τα οποία μπορεί να μην συνέβησαν μέσα στη Θεσσαλονίκη ή στην γύρω από αυτήν περιοχή, αλλά οπωσδήποτε δίνουν παραστατικά και εύγλωττα την πλήρη εικόνα της εποχής μέσα στην οποίαν λάμβαναν χώρα τα γεγονότα της Θεσσαλονίκης και έτσι νομίζουμε ότι εξηγούν εναργέστερα και τις γενεσιουργές αιτίες τους ακόμα και για τους αναγνώστες εκείνους οι οποίοι θα αναζητήσουν μια πρώτη πληροφόρηση των γεγονότων εκείνων μέσα από αυτό το βιβλίο...

Φυσικά δεν διεκδικούμε ούτε το τέλειο, ούτε και το αλάθητο. Κάναμε μια ομαδική και χωρίς καμμιά επιστημονικά ιστορική εξειδίκευση, προσπάθεια να φέρουμε στο φώς, όσο καλύτερα και πληρέστερα μας επέτρεψαν οι ασφυκτικές προθεσμίες του έργου που αναλάβαμε, τα γεγονότα εκείνα που σημάδεψαν ζωηρά την Θεσσαλονίκη και τους ανθρώπους της, κατά την διάρκεια της Γερμανικής κατοχής και η δήλωσή μας αυτή δεν στοχεύει στο να εκφράσουμε δικαιολογίες τυχόν παραλείψεων ή λαθών μας, αλλά στο να εκδηλώσουμε την πρόθεσή μας να δημιουργήσουμε ένα ερέθισμα και προς άλλους, περισσότερο ειδήμονες περί τα εξιστορούμενα ιστορικά γεγονότα, να ασχοληθούν με το ίδιο αυτό θέμα, για την όσο το δυνατόν καλύτερη και πληρέστερη εξιστόρηση των γεγονότων αυτής της πρόσφατης ιστορικής περιόδου για την πόλη της Θεσσαλονίκης, για τους ανθρώπους της και συνολικά για την πατρίδα μας και την Ιστορία της και θα είμαστε ευτυχείς όλοι εμείς που ασχοληθήκαμε με τη συγγραφή αυτού του βιβλίου αν πετύχουμε να δημιουργήσουμε ένα τέτοιο ερέθισμα ...

Θεσσαλονίκη, Δεκέμβρης του 2008

Παρασκευάς Σοφιδιώτης

Πρόεδρος του Δ.Σ. του Παρ/τος ΠΟΑΕ Θεσ/νίκης

Εισαγωγή

9 Απριλίου 1941: Έναρξη γερμανικής Κατοχής στη Θεσσαλονίκη.

Μια ημερομηνία που, αν και στην ιστορία του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, δεν κατέχει ξεχωριστή θέση και δεν μνημονεύεται το ίδιο συχνά όπως, για παράδειγμα, η εισβολή της Γερμανίας στην Πολωνία, την 1^η Σεπτεμβρίου 1939, που σηματοδότησε την έναρξη του Πολέμου, ή έστω η άφιξη των Γερμανικών στρατευμάτων στην Αθήνα, στις 27 Απριλίου 1941, επηρέασε σημαντικά την πορεία του Πολέμου, καθώς αποτελούσε την πρώτη πράξη της ενεργού εμπλοκής του Χίτλερ στα Βαλκάνια, που, όπως ο ίδιος πίστευε, αποτελούσαν ένα ριψοκίνδυνο δευτερεύον μέτωπο.

Η άμεση προτεραιότητα της Ναζιστικής Γερμανίας, τότε, ήταν η οργάνωση της εισβολής στη Ρωσία και η οποιαδήποτε άλλη στρατιωτική «παρέκκλιση» θεωρούνταν πως θα επιδρούσε αρνητικά στην αποτελεσματικότητα της επιχείρησης κατά της Ρωσίας.

Ωστόσο, η αποτυχία του Μουσολίνι να κατακτήσει την Ελλάδα δεν άφησε περιθώρια στο Χίτλερ. Η συμμαχική, φασιστική Ιταλία έπρεπε να βοηθηθεί, αν το κύρος και η δύναμη του Αξονα έπρεπε να διατηρηθούν.

Το σχέδιο επίθεσης κατά της Ελλάδας πήρε την κωδική ονομασία «Μαρίτα» και ξεκίνησε στις 05:30' τα ξημερώματα της 6^{ης} Απριλίου 1941. Μόλις 15 λεπτά της ώρας νωρίτερα από την εκδήλωση της Ναζιστικής εισβολής στην Ελλάδα, στις 05:15, ο Γερμανός πρεσβευτής στην Αθήνα Κόμης Έρμπαχ Φον Σύνεμπεργκ παρέδωσε τελεσίγραφο στην Ελληνική Κυβέρνηση, υπό τον Αλέξανδρο Κορύζη, για την άνευ όρων παράδοση της χώρας στις Ναζιστικές δυνάμεις, που, ήδη, βρίσκονταν προ των πυλών.

Πέντε Σώματα Στρατού, το 11°, το 14°, το 18°, το 30° και το 40°, τέσσερις ανεξάρτητες Μεραρχίες τεθωρακισμένων, η 2^η, η 5^η, η 9^η και η 11^η, κάτω από τη διοίκηση του Στρατάρχη Εβαλντ Φον Κλάϊστ, διακεκριμένου Ανώτατου Στρατιωτικού και στην Πολωνία το '39 και στην Γαλλία το '40 και όλες μαζί αυτές οι επίγειες δυνάμεις κάτω από τις διαταγές του Στρατάρχη

Ζίγκμουντ Βίλελμ Φον Λίστ, εισέβαλαν στη χώρα. Τέλος, πάνω από αυτές τις δυνάμεις εισβολής και προς δυναμική υποστήριξή τους, υπήρχε και το 8^ο Σώμα Αεροπορικών Δυνάμεων, υπό τις διαταγές του Στρατηγού της Γερμανικής Αεροπορίας («Λούφτβάφε»), Φράιαρ Φον Ριχτχόφεν, ενώ εκ παραλλήλου συμμετείχε και μια απέραντη ποικιλία τεχνικών Μονάδων, αλλά και Μονάδων σιδηροδρομικών, για την όσο το δυνατόν καλύτερη εκμετάλλευση του μέτριου τότε Βαλκανικού σιδηροδρομικού δικτύου.

Η είσοδος των Ναζιστικών στρατευμάτων στη χώρα μας έγινε από τη Βουλγαρία, σύμμαχο τότε χώρα του Άξονα, όπως προέβλεπε τὸ σχέδιο, ρίχνοντας όλο το βάρος της επίθεσης στην επονομαζόμενη «Γραμμή Μεταξά», στα «Μακεδονικά Οχυρά», που εκτείνονταν από τη λίμνη Δοϊράνη μέχρι την Κομοτηνή.

Ενώ, όμως, η μάχη των Οχυρών συνεχίζοταν με αμείωτη ένταση από τα ξημερώματα της Κυριακής 6^{ης} Απριλίου 1941 και με καθηλωμένες τις δυνάμεις των εισβολέων σε μεγάλο μήκος της συνοριακής γραμμής Ελλάδας-Βουλγαρίας, καθώς πολλά από τα Ελληνικά οχυρά δεν είχαν καταληφθεί και εξακολουθούσαν να αντιστέκονται με απαράμιλλη μαχητικότητα και αποτελεσματικότητα, η ευνοϊκή για την Ελλάδα κατάσταση τελικά μεταστράφηκε από έναν παράγοντα, εκτός της Ελληνικής αυτής αμυντικής γραμμής.

Αυτή λοιπόν η δυσμενής για την Ελλάδα εξέλιξη δημιουργήθηκε καθώς η 2^η τεθωρακισμένη Γερμανική Μεραρχία, υπό την διοίκηση του Στρατηγού Βάιελ είχε ξεχυθεί από τα Βουλαρο-Γιουγκοσλαβικά σύνορα μέσα στην κοιλάδα της Στρώμνιτσας, όπου ήρθε αντιμέτωπη με την Γιουγκοσλαβική Μεραρχία «Μπρεγκάλνιτσα», την οποία, όμως, και κατενίκησε...

Ετσι, χωρίς κανένα άλλο εμπόδιο, η Μεραρχία Πάντζερ του Βάιελ αναστράφηκε απότομα προς το Νότο, μέχρι την Γιουγκοσλαβική πλευρά της λίμνης Δοϊράνης και από εκεί, ακολουθώντας έναν πανάθλιο ορεινό καρόδρομο, παρέκαμψε τη Δοϊράνη από τα Δυτικά της.

Η ανοχύρωτη στο σημείο εκείνο Γιουγκοσλαβο-Ελληνική μεθόριος, επέτρεψε το πέρασμα των Γερμανών εισβολέων πάνω από έναν φιδωτό δρόμο μεταξύ της οροσειράς των Κρουσίων και της λίμνης της Δοϊράνης και

την κάθοδό τους στην κοιλάδα του Αξιού τα ξημερώματα της 8^{ης} Απριλίου 1941, σχηματίζοντας, με μια πρωτοφανή για την εποχή εκείνη τόλμη, πολλαπλές «σφήνες» προς όλες τις κατευθύνσεις...

Στη Νότια πλευρά της λίμνης Δοϊράνης, επί του Ελληνικού εδάφους, σημειώθηκε αντίδραση από τις εκεί ταγμένες μικρές φρουρές του Ελληνικού Στρατού, οι οποίες με πενιχρό οπλισμό και κύριο μέσο τα πολυβόλα, προσπάθησαν να αναχαιτίσουν τους εισβολείς σε έναν όμως άνισον όσο και απελπισμένον αγώνα απέναντι στα θωρακισμένα του Βάιελ, σε εμπλοκές αντιμαχομένων, που σημειώθηκαν σε χωριά της περιοχής εκείνης, όπως στα Αμάραντα, στον Αγιο Χαράλαμπο, στο Δροσάτο, με τελικό αποτέλεσμα απώλειες από πλευράς των ηρωϊκών Ελλήνων μαχητών...

Στη συνέχεια της Γερμανικής προέλασης, με την πτώση του Κιλκίς, της πρώτης Ελληνικής πόλης που έπεφτε στα χέρια των κατακτητών, ο Στρατηγός Βάιελ ζήτησε, με μήνυμά του από τις Στρατιωτικές Αρχές της Θεσσαλονίκης και συγκεκριμένα από τον Αντιστράτηγο Ραγκαβή, την παράδοση της πόλης. Σε διαφορετική περίπτωση, ο Βάιελ προειδοποιούσε ότι τα άρματα του θα εισέβαλαν στη Θεσσαλονίκη το πρωί...

Εν τω μεταξύ, από τα ξημερώματα της 8^{ης} προς 9^{ην} Απριλίου 1941, από Ελληνικής πλευράς, ο Διοικητής Τομέα Στρατιάς Ανατολικής Μακεδονίας (Τ.Σ.Α.Μ.) Αντιστράτηγος Κωνσταντίνος Μπακόπουλος είχε στείλει τον Γερμανομαθή Αντισυνταγματάρχη Πετίνη να συναντήσει τους Γερμανούς, σαν ιήρυκας ανακωχής, αφού είχε λάβει προηγουμένως από το Στρατάρχη Αλέξανδρο Παπάγο την τηλεφωνική διαταγή να συνεχίσει την προβαλλόμενη άμυνα, ή, "...εάν η αντίσταση ήθελε καταστεί τελικά ανέφικτη...", προ της αναμφισβήτητης υπεροπλίας του εχθρού, «...να επιδιώξει την συνθηκολόγηση, με τους κατά το δυνατόν έντιμους για την Ελλάδα όρους...».

Ετσι, τελικά, έγινε δυνατή η σύνναψη εκεχειρίας, η οποία προέβλεπε την είσοδο των Ναζί στη Θεσσαλονίκη και με βάση αυτή, το πρωί της 9^{ης} Απριλίου 1941 τα Γερμανικά άρματα μάχης έμπαιναν μέσα στην πόλη του Αγίου Δημητρίου, που έτσι γινόταν η πρώτη μεγάλη Ελληνική πόλη που δοκίμαζε την Γερμανική κατοχή...

Το κείμενο της συνθηκολόγησης, σύμφωνα με τη συνήθη πρακτική των Ναζιστικών δυνάμεων, θα περίμενε κανείς να ετοιμαστεί μέσα σε λίγα λεπτά της ώρας. Ωστόσο, στην περίπτωση της Ελλάδας, ο στρατηγός Βάιελ παρέμεινε στη Θεσσαλονίκη πάνω από δύο ώρες, συζητώντας με το Διοικητή του Τ.Σ.Α.Μ. Αντιστράτηγο Κωνσταντίνο Μπακόπουλο για τη σύνταξη του πρωτοκόλλου της παράδοσης.

Αυτή η πρωτοφανής ως τότε πρακτική οφειλόταν εν μέρει στην επιμονή του Έλληνα στρατιωτικού που γνώριζε πως η Στρατιά του ήταν σε θέση να πολεμήσει, κυρίως, όμως, στο θαυμασμό των Γερμανών προς τους Έλληνες αντιπάλους τους και στον αγώνα τους για την άμυνα των Μακεδονικών Οχυρών.

Ο ίδιος ο επικεφαλής όλων των δυνάμεων εισβολής, στρατάρχης Φον Λίστ, ο οποίος, ασφαλώς, είχε δώσει και τις δικές του εντολές σύνταξης του πρωτοκόλλου, στην Ημερήσια Διαταγή του αναγνώριζε τη «γενναιότητα των Ελλήνων στρατιωτών» και συνιστούσε «εις τους Γερμανούς να τους μεταχειρισθούν όπως αξίζει εις γενναίους στρατιώτας...».

Η άποψη που είχαν σχηματίσει οι Ναζί για τους Έλληνες στρατιώτες φαίνεται ξεκάθαρα και στο ανακοινωθέν που εξέδωσε το Στρατηγείο του Χίτλερ, στις 11 Απριλίου 1941, που ανέφερε τα ακόλουθα : «Εκλεκτά Ελληνικά στρατεύματα υπεράσπισαν με εντελώς εξαιρετικόν ηρωισμόν τα οχυρά της γραμμής Μεταξά. Προεκλήθησαν κατ' αυτόν τον τρόπο συγκρούσεις εξ' εγγυτάτης αποστάσεως, τόσον πείσμονες και έντονοι, όσον δεν είχον λάβει μέχρι τούδε εις κανένα άλλον πολεμικόν θέατρον. Εν τω μεταξύ και ενώ συνεχίζετο η επίθεσις εναντίον της Ελληνικής οχυρωματικής γραμμής, θωρακισμένες δυνάμεις της Στρατιάς Φον Λίστ διέσπασαν τη Σερβική άμυνα και προήλασαν μέχρι τη Θεσσαλονίκη την πρωίαν της 9^{ης} Απριλίου 1941 και ως εκ τούτου η Ελληνική στρατιωτική δύναμις, αναγνωρίσασα την απελπιστικήν κατάστασίν της, διέκοψε τον αγώνα, μετά γενναίαν αντίστασιν...».

Αλλά και ο ίδιος ο Χίτλερ, μιλώντας στη Γερμανική Βουλή, στις 4 Μαΐου 1941 και ενώ είχε ήδη καταληφθεί ολόκληρη η ηπειρωτική Ελλάδα, φαίνεται να είπε τα ακόλουθα: «Η ιστορική Δικαιοσύνη με υποχρεώνει να

διαπιστώσω ότι από όλους τους αντιπάλους τους οποίους αντιμετωπίσαμε, μόνον ο Έλλην στρατιώτης επολέμησε με ύψιστον ηρωισμόν και αυτοθυσίαν...εσυνθηκολόγησε μόνον όταν η εξακολούθησις της Αντιστάσεως δεν ήτο πλέον δυνατή και δεν είχε κανέναν λόγον». Ως αναγνώριση του μεγαλειώδους θάρρους που επέδειξαν τα Ελληνικά στρατεύματα, ο Χίτλερ διέταξε ο Ελληνικός Στρατός, τιμητικά, να μην αιχμαλωτισθεί, αλλά να παραμείνει ελεύθερος, όταν όλοι οι άλλοι ηττημένοι στρατοί της Ευρώπης παρέμειναν αιχμάλωτοι μέχρι το τέλος του πολέμου(φωτο33,53,92).

Τέλος, υπάρχουν και –τουλάχιστον- ενδείξεις, περί του ότι η αίσθηση του Χίτλερ για την αξία των Ελλήνων μαχητών κατά την αντιμετώπιση των Γερμανικών δυνάμεων εισβολής του '41 στην Ελλάδα, είχεν επίδραση και στην τότε πολιτική απέναντι της Ελλάδος και των Ιταλών συμμάχων του....

Ο ανωτέρω ισχυρισμός προκύπτει μέσα από το ημερολόγιο του Λεονάρντο Σιρόνι, Γραμματέα της Ιταλικής Πρεσβείας στο Βερολίνο, που το εξέδωσε τον Μάιο του 1944 και στο οποίο ο Ιταλός διπλωμάτης , στις 29 Απριλίου 1941, σημείωνε τα ακόλουθα: «...δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι διά μιαν ακόμη φοράν η Γερμανοϊταλική Συμμαχία ευρίσκεται εις πλήρη κρίσιν. Από το Γερμανικόν Υπουργείον των Εξωτερικών μας διαβιβάζουν συμβουλάς αι οποίαι, εις την πραγματικότητα, είναι διαταγαί. Λέγουν, λοιπόν, ότι η Θεσσαλονίκη πρέπει να μείνει εις τους Έλληνας. Και προσθέτουν: απέδειξαν ότι είναι άξιοι αυτής της αμοιβής. Είναι οι μόνοι στρατιώται εναντίον των οποίων επολέμησαν έως τώρα και οποίοι ηδυνήθησαν να αντισταθούν...»!!...

ΤΟ ΦΩΣ

ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

Ο ΣΤΡΑΤΟΣ ΤΟΥ ΡΑΤΣ ΕΙΣΕΡΧΕΤΑΙ ΣΗΜΕΡΟΝ, ΩΡΑΝ 8^η ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ, ΕΙΣ ΘΕΣΣΑΛΙΚΗΝ

Η πόλις όνοχυρυτος και άφωπλισμένη, παρεδόθη

Η ουνάντησις τού Στρατιώτ. Διοικητού, στρατηγού

Ραγκαβή μετό τού Γερμανού τοξιάρχου κ. Βέροι.

Ο γενικούτ αποτίνα επεργάτων ιταλικήτατα, διά τον Έλληνεκον ο στρατοκ
Άρσο στρατού λαζαρέας, είδε το όνειρον προσποιον τούγρωσσον έντελην θέμασιν.
Οτι το γενικούς Γερμανούς Γραβέρος διεθεδώντας τόν στρατηγόν Ραγκαβήν δηλώνεται νότια
Επαναστατική τού Καρδιαγένεαν δένει στην Ελλάδαν οι καταστηται εις την Ελλάδα

Η προστίνα τού Ελλάδαν,

Η προστίνα τού Ελλάδαν,

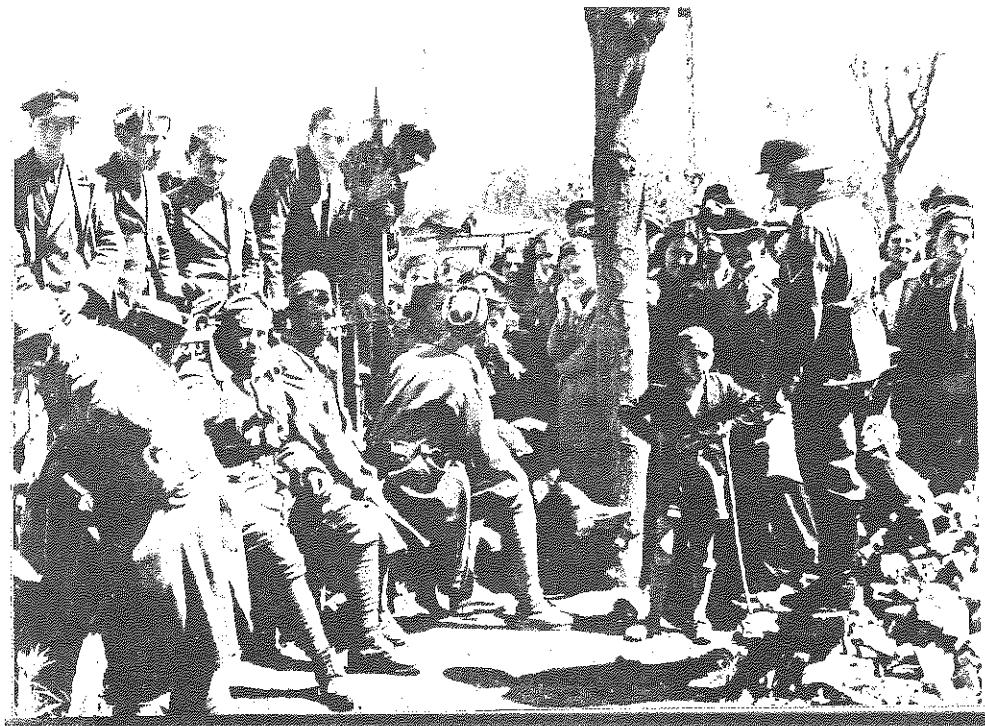
Η προστίνα τού Ελλάδαν,

...

Εικόνα από αιχμαλώτους Έλληνες στρατιώτες. Η κράτηση τους υπήρξε σύντομη έπειτα από διαταγή του ιδίου του Χίτλερ που αναγνώρισε τη γενναιότητα τους.

Μαθιόπουλος Π. Βάσος, *Εικόνες Κατοχής*. Φωτογραφικές μαρτυρίες από τα γερμανικά αρχεία για την ηρωική αντίσταση του ελληνικού λαού, Ερμής, Αθήνα 2006.

Έλληνες αιχμάλωτοι στρατιώτες.

Μαθιόπουλος Π. Βάσος, *Εικόνες Κατοχής*. Φωτογραφικές μαρτυρίες από τα γερμανικά αρχεία για την ηρωική αντίσταση του ελληνικού λαού, Ερμής, Αθήνα 2006.

Πέρα, όμως, από τα γεγονότα που οδήγησαν στην 9^η Απριλίου και τη σημασία που αυτή έχει σε στρατιωτικό-πολεμικό επίπεδο, υπήρξε παράλληλα και η ημέρα εκείνη που άλλαξε για πάντα τη ζωή των χιλιάδων κατοίκων της Θεσσαλονίκης και των περιχώρων της. Από αυτήν την ημέρα και έπειτα ο πληθυσμός της πόλης ήρθε αντιμέτωπος με την πείνα, τις εκτελέσεις, την άρνηση της ελευθερίας του και της πατρίδας του. Η αγωνία αποτελούσε πλέον κομμάτι της καθημερινότητας του. Το ηθικό, όμως, των ανθρώπων της πόλης δεν κάμφθηκε και πολύ σύντομα στην πόλη της Θεσσαλονίκης, όπως και σε ολόκληρη την Ελλάδα, αναπτύχθηκε η αντίσταση κατά των κατάκτητών, αγώνας που θύμιζε τις ηρωικές πράξεις των αρχαίων Ελλήνων και των Αγωνιστών του 1821 και ενέπνευσε τον ποιητή να γράψει πως «σε τούτα εδώ τα μάρμαρα, κακιά σκουριά δεν πιάνει»...

Ανατρέχοντας κανείς στις μαρτυρίες των ανθρώπων που έζησαν στα χαλεπά εκείνα χρόνια της Κατοχής, στα διάφορα ντοκουμέντα της εποχής, αλλά και στα έργα που πραγματεύονται το διάστημα 1941-1944, βλέπει πως μια μεγάλη μερίδα του πληθυσμού της πόλης, άνδρες, γυναίκες, μικρά παιδιά, αψήφισαν τους κινδύνους και εργάστηκαν, ο καθένας με ό,τι δυνάμεις είχε, υπέρ της πατρίδας. ..

Μια τοπογραφία της Θεσσαλονίκης στα χρόνια της Κατοχής

Το σύνολο, σχεδόν, των δυνάμεων Κατοχής βρισκόταν συγκεντρωμένο στο κέντρο της πόλης. Τα γραφεία της Κομαντατούρ στη Θεσσαλονίκη βρίσκονταν στην οδό Μητροπόλεως και στην οδό Τσιμισκή, στο ύψος της αγοράς Μοδιάνο στεγαζόταν Τάγμα Ασφαλείας, ενώ η έδρα των «Σωμάτων Θανάτου», του Διοικητή Δάγκουλα, βρισκόταν στην Κολόμβου, στο ξενοδοχείο «Νέα Νίκη», κοντά στη διασταύρωση των οδών Φράγκων και Λέοντος Σοφού.

Στα δικαστήρια βρισκόταν εγκατεστημένη η «Ελληνική Στρατιωτική Μονάδα». Το 1^ο γραφείο της Μυστικής Αστυνομίας Στρατού (Geheime Feld Polizei, G.F.P.), που ήταν υπεύθυνο για την αντιμετώπιση και εξουδετέρωση

κάθε αντιστασιακής δράσης, λειτουργούσε στο «Βοσπόρειον Μέγαρον» στην Αριστοτέλους στο νούμερο 6.

Το «Σπίτι του Στρατιώτη», των δυνάμεων Κατοχής, βρισκόταν στη συμβολή των οδών Αγίας Σοφίας και Λεωφόρου Νίκης (φωτο 103). Φυλακή της Γκεστάπο υπήρχε στη Βασιλίσσης Όλγας 31. Η περιβόητη φυλακή «510» στεγαζόταν στην οδό Ιταλίας 1. Τους κρατούμενους τους πήγαιναν στα μετατραπέντα σε αποθήκες Λουτρά, πριν από το Φιξ, για να δουλέψουν.

Το Πανεπιστήμιο, πλην του υπογείου και του αμφιθεάτρου, που είχαν αφεθεί στους φοιτητές, είχε μετατραπεί από τους Γερμανούς σε νοσοκομείο (φωτο 16).

Οι εκτελέσεις-αντίποινα λάμβαναν χώρα στο στρατόπεδο Παύλος Μελάς, στην Σταυρούπολη, που διοικούνταν από τους SS, στο Δημαρχείο Σταυρούπολης, εκεί που τώρα βρίσκεται το Ηρώο, στα τούβλα του Παπαγεωργίου, στην περιοχή των Σφαγείων, στο Γεντί Κουλέ (Επταπύργιο), στο Κόκκινο Σπίτι στην Αγίας Σοφίας, αλλά και στο δρόμο προς Κιλκίς, στο «Έσο Πάπα».(φωτο 56).

Το σπίτι του στρατιώτη. Συμβολή οδών Αγίας Σοφίας και Λεωφόρου Νίκης

36. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ Το Πανεπιστήμιον

THESSALONIKI L'Universit

Το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
Καφταντζής Γιώργος, Θέατρο στα βουνά της Δ. Μακεδονίας τον καιρό της Κατοχής, Έκδοση περιοδικού «Γιατί», Θεσσαλονίκη 1990.

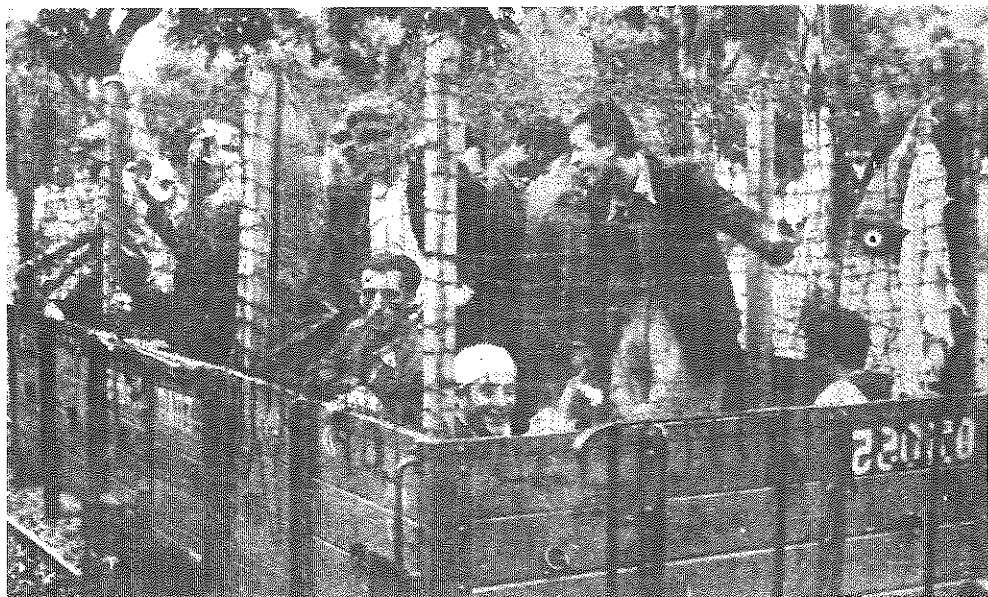

Το Επταπύργιο.

Νίγδελης Κωνσταντίνος, Συκιές Η Εκτός των Τειχών Άνω Πόλη, Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού, Αθλητισμού, Τουρισμού Συκέων.

Το στρατόπεδο «Παύλος Μελάς» υπήρξε στρατόπεδο του πυροβολικού. Με την έλευση των Γερμανών περιστοιχήθηκε με αγκαθωτά συρματοπλέγματα και μετατράπηκε σε τόπο συγκέντρωσης και μαρτυρίου πολιτικών κρατουμένων και ομήρων, ύστερα από διαταγή του στρατιωτικού διοικητή Θεσσαλονίκης-Αιγαίου, στρατηγού Φον Κρένσκι, τον Αύγουστο του 1941, προς το Γενικό Διοικητή Μακεδονίας Νικόλαο Ραγκαβή, ως μέτρον αντιμετώπισης της διαρκώς αυξανόμενης δραστηριότητας των αντιστασιακών.

Η λειτουργία του υπήρξε αντίστοιχη με αυτήν του στρατοπέδου του Χαϊδαρίου της Αθήνας. Οι όμηροι για εκτέλεση αλλά και για τα πρώτα βαγόνια των αμαξοστοιχιών, προκειμένου να λειτουργούνε ανασταλτικά στις όποιες απόπειρες των ανταρτών, προέρχονταν από εδώ (φωτο9β).

*Αιχμάλωτοι αντιστασιακοί σε βαγόνια τρένων. Συνηθισμένη πρακτική των δυνάμεων Κατοχής για την αποτροπή σαμποτάζ
Ιστορικό Λεύκωμα, Η εθνική αντίσταση στους Αμπελοκήπους και στις δυτικές συνοικίες Θεσσαλονίκης, ΠΕΑΕΑ, Θεσσαλονίκη 2005.*

Ο αριθμός των κρατουμένων στο “Παύλος Μελάς” κυμαινόταν, αν και τα νούμερά τους κατέγραψαν αυξητικές τάσεις προς το τέλος της Γερμανικής Κατοχής, με τους περισσότερους εγκλείστους να βρίσκονται στο στρατόπεδο τον Ιανουάριο και το Φεβρουάριο του 1944, 1100 και 1022 αντίστοιχα¹.

Η εκτέλεση των πρώτων ομήρων στο στρατόπεδο τοποθετείται προς τα τέλη του 1941 με αρχές του 1942, με το συλλογικό τόμο *Η Μαύρη Βίβλος της Κατοχής* να δίνει ως ημερομηνία την 8^η Ιανουαρίου 1942,² ενώ τον Γεώργιο Καφταντζή στο “Ναζιστικό Στρατόπεδο Παύλου Μελά” να αναφέρει πως έγινε στις 17 Δεκεμβρίου 1941³.

Η μηνιαία δύναμη της φυλακής του Παύλου Μελά

Μήνας - Έτος	Αριθμός Κρατουμένων
Σεπτέμβριος 194	96
Οκτώβριος 1941	164
Δεκέμβριος 1941	378
Ιανουάριος 1942	377
Φεβρουάριος 1942	361
Μάρτιος 1942	427
Απρίλιος 1942	250
Αύγουστος 1942	416
Οκτώβριος 1942	347
Ιανουάριος 1943	426
Δεκέμβριος 1943	645
Ιανουάριος 1944	841
Φεβρουάριος 1944	1100
Μάρτιος 1944	1022

¹ Μπέλος Θ. Δημήτριος, Το Κατοχικό Συλλαλητήριο της Αλεξάνδρειας (πρώην Γιδά). 23 Μαρτίου 1944, Εκδόσεις Μάτι, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 135-136.

² Συλλογικός Τόμος, Η Μαύρη Βίβλος της Κατοχής, Εθνικό Συμβούλιο για τη διεκδίκηση των οφειλών της Γερμανίας προς την Ελλάδα, Αθήνα 2006, σ. 64.

³ Καφταντζής Γεώργιος, Το Ναζιστικό στρατόπεδο Παύλου Μελά Θεσσαλονίκης, 1941-1944, τ.1., Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 2001, σ. 6.

Απρίλιος 1944	513-705
Μάιος 1944	717-903
Ιούνιος 1944	832
2 Ιουλίου 1944	408
11 Σεπτεμβρίου 1944	295

Στη συνάντηση των οδών Αγίας Σοφίας και Φιλίππου αλλά και στην Δελφών 89, στο 22^ο Δημοτικό Σχολείο και στο Σχολείο της Αναλήψεως, αντίστοιχα, βρίσκονταν τα δύο στρατόπεδα εργασίας που λειτουργούσαν στην πόλη.

Αν και η Ανωτέρα Γερμανική Διοίκηση, κατά την ανακοίνωση της ίδρυσης του στρατοπέδου εργασίας του 22^{ου} Δημοτικού, την 1^η Δεκεμβρίου 1943, παρουσίαζε τα οφέλη που η απασχόληση σε ένα τέτοιο στρατόπεδο είχε, όπως «κατάλυμα άνευ δαπάνης..., εξαιρετικόν φαγητόν..., πληρωμή κανονικού μισθού συμπεριλαμβανομένων και των ιδιαιτέρων προσθέτων ποσών..., ιατρική περίθαλψη», ελάχιστοι Έλληνες παρουσιάστηκαν ως εθελοντές. Η πλειοψηφία των ανθρώπων στα στρατόπεδα εργασίας ήταν πολίτες που είχαν βίαια συλληφθεί και εγκλειστεί σε αυτά. Ένας μεγάλος αριθμός κρατουμένων είχε προέλθει από τις εκατοντάδες συλλήψεις στη διάρκεια των διαδηλώσεων κατά της πολιτικής επιστράτευσης των Ελλήνων, την άνοιξη του 1943, και είχαν οδηγηθεί στο συγκεκριμένο δημοτικό σχολείο το διάστημα αυτό που πρωτοδιαμορφωνόταν σε φυλακή. Οι συλληφθέντες στάλθηκαν στις σιδηροδρομικές γραμμές για να εντοπίζουν νάρκες και δυναμίτη⁴. Αν σημειώνονταν εκρήξεις, το κέρδος ήταν διπλό για τους κατακτητές, καθώς και προφυλάσσονταν τα τρένα από τυχόν σαμποτάζ, αλλά και απαλλάσσονταν από άτομα που θεωρούνταν αντιδραστικά στοιχεία. Άλλα και όσοι κατάφερναν να γλυτώσουν από τις εκρήξεις, δεν τους περίμενε καλύτερη μοίρα. Οι συνθήκες διαβίωσης στα στρατόπεδα εργασίας ήταν τόσο τραγικές, που πολλοί πέθαιναν⁵.

Εκτός από τα ιδιαίτερα φορτισμένα σημεία της πόλης, κατά τα χρόνια της Κατοχής, όπως οι χώροι βασανιστηρίων και θανάτου αγωνιστών της Αντίστασης, υπάρχουν και άλλα μέρη στην πόλη που έχουν συνδεθεί με τη συγ-

κεκριμένη περίοδο.

Στις πλατείες Αριστοτέλους και Αγίας Σοφίας, μπροστά από το Επιμελητήριο και από την Εθνική Τράπεζα, αντίστοιχα, λάμβαναν χώρα δύο από τα κεντρικότερα συσσίτια, χωρίς, βέβαια, να αποτελούν τα μοναδικά τέτοια σημεία, καθώς τα σισίτια στην πόλη έτρεφαν ένα σύνολο 260.000 ανθρώπων⁶.

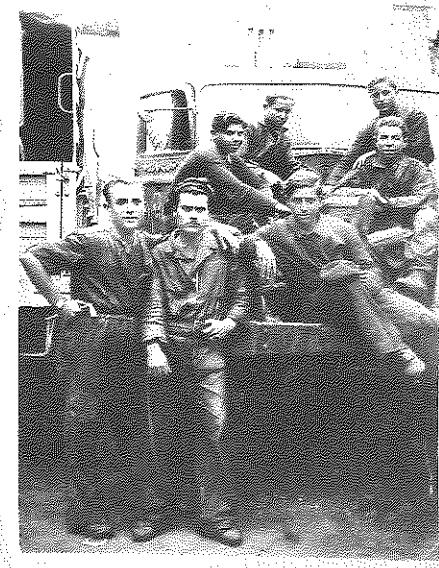
Ξεχωριστή θέση στην τοπογραφία της πόλης, όπως αυτή συγκροτήθηκε στα χρόνια 1941-1944, κατέχει και η πλατεία Ελευθερίας. Εκεί, στις 11 Ιουλίου 1942, οι Γερμανοί κατακτητές συγκέντρωσαν τους άνδρες Εβραίους της πόλης, προκειμένου να επιστρατευτούν ως εργάτες, ύστερα από διαταγή του διοικητή Βορείου Ελλάδας της Βέρμαχτ, στρατηγού φον Κρένσκι. Αυτή υπήρξε η πρώτη μαζική δημόσια ενέργεια εναντίον του Εβραϊκού πληθυσμού της πόλης και αναμφίβολα συγκλόνισε τους κατοίκους της, καθώς αποτελούσε μια βίαιη πράξη τεράστιας ψυχολογικής πίεσης που αφορούσε πολλούς συμπολίτες τους.

Ενδιαφέρον, ακόμη, παρουσιάζουν, για διαφορετικούς λόγους, δύο ακόμη σημεία της πόλης:

Η περιοχή της Άνω Πόλης και πιο συγκεκριμένα η πόλη από το ύψος της Κασσάνδρου και πάνω, που σύμφωνα με τον κ. Τότα Απόστολο, τις νύχτες μετατρεπόταν σε ελεύθερη πόλη αφού κανείς Ταγματασφαλίτης, Γερμανός και Βούλγαρος δεν τολμούσε να πλησιάσει. Δεν πρέπει μάλιστα να αποτελεί σύμπτωση πως η πλειοψηφία των πληροφοριοδοτών μας ζούσε ή είχε περάσει μέρος της ζωής της στο συγκεκριμένο τμήμα της πόλης (Φώτο96). Ο Εφεδρικός Ε.Λ.Α.Σ., στον οποίο, επίσης, ανήκε μεγάλο μέρος των μαρτύρων μας, βρισκόταν πίσω από τη Διοικητηρίου, κοντά στα όρια της Άνω Πόλης με τη Θεσσαλονίκη.

Το άλλο σημείο που απέκτησε ξεχωριστή σημασία στον Αγώνα Απελευθέρωσης της Θεσσαλονίκης είναι το συνεργείο αυτοκινήτων ARSENAL, όπου επισκευάζονταν Γερμανικά αυτοκίνητα και άρματα μάχης. Σε αυτό το συνεργείο της 26^{ης} Οκτωβρίου, μέλη της ΕΠΟΝ, η πλειοψηφία, δηλαδή, των ανθρώπων που απασχολούνταν στην ARSENAL, σαμποτάριζαν αυτοκίνητα και μάθαιναν πληροφορίες για τις κινήσεις των Γερμανών, αναδεικνύοντας

το σε έναν από τους πυρήνες αντιστασιακής δράσης της πόλης (φώτο⁵⁹).

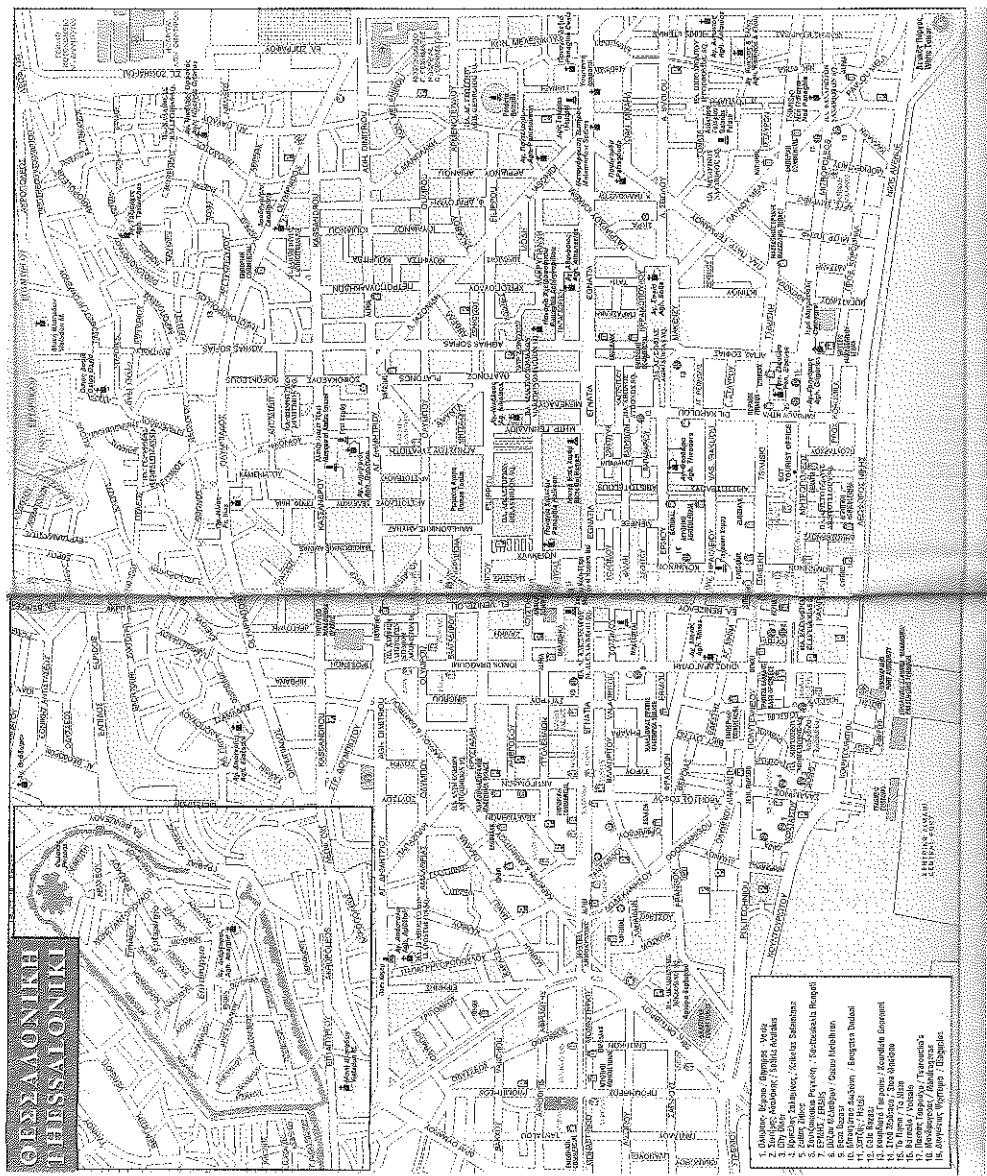

Η παρέα του κ. Ψευτελή Κομνηνού μπροστά σε Γερμανικό όχημα

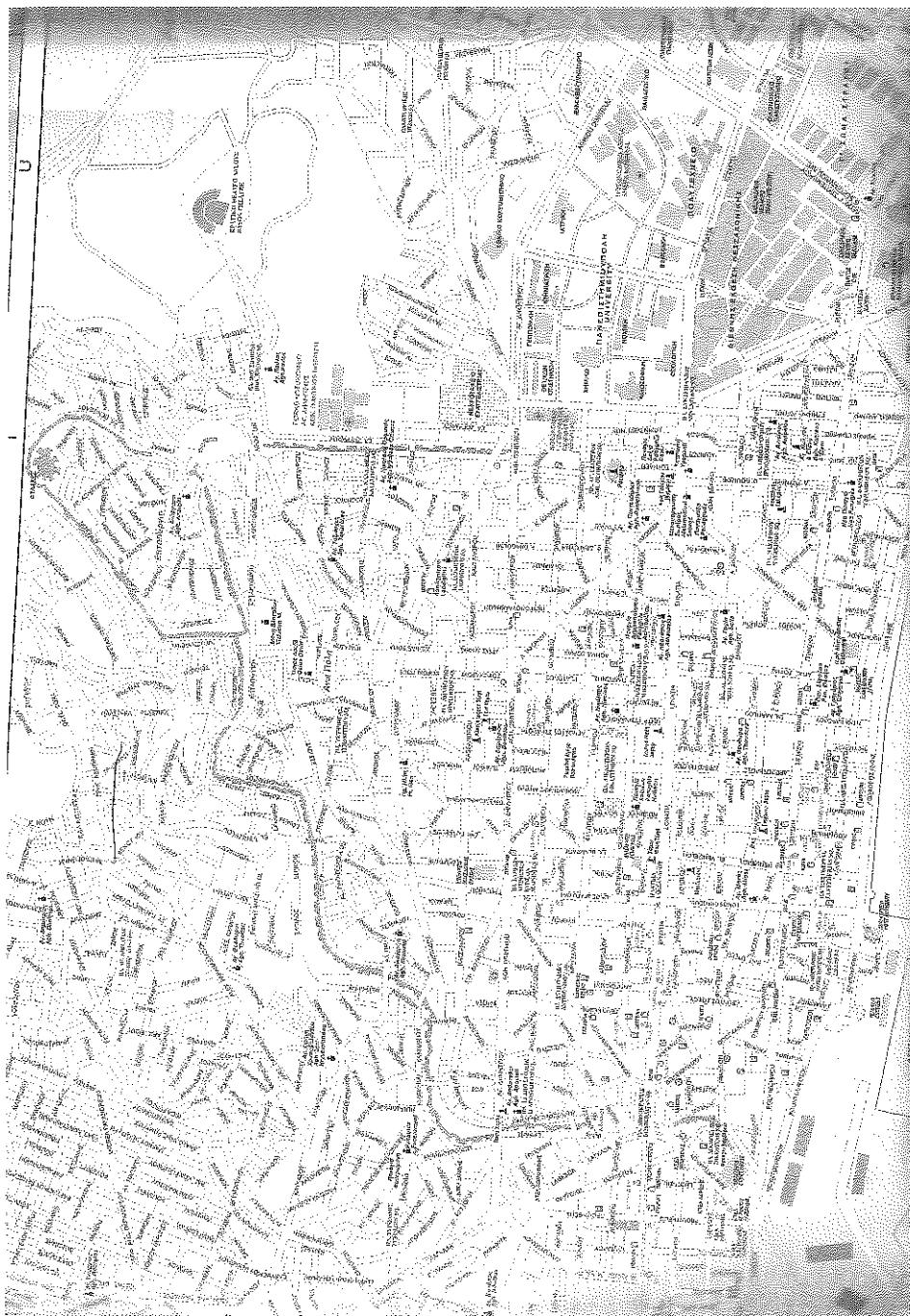
⁴Αναστασιάδης Γιώργος, Αναζητώντας τη σύγχρονη πολιτική ιστορία της Θεσσαλονίκης, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, σ. 69.

⁵Μπέλος Θ. Δημήτριος, όπ. π., σ. 167-168.

⁶Παπαδοπούλου Κατερίνα, «Επισιτιστική πολιτική και επισιτισμός Θεσσαλονίκης κατά την Κατοχή» στο Διεθνές Συνέδριο, Μακεδονία και Θράκη, 1941-1944: Κατοχή- Αντίσταση- Απελευθέρωση, Ινστιτούτο Βαλκανικών Σπουδών, IMXA, Θεσσαλονίκη 1998, σ. 161.

Χάρτης του κέντρου της Θεσσαλονίκης.

Χάρτης της Θεσσαλονίκης, μαζί με το Επταπύργιο και την Άνω Πόλη.

Η καθημερινότητα της Κατοχής

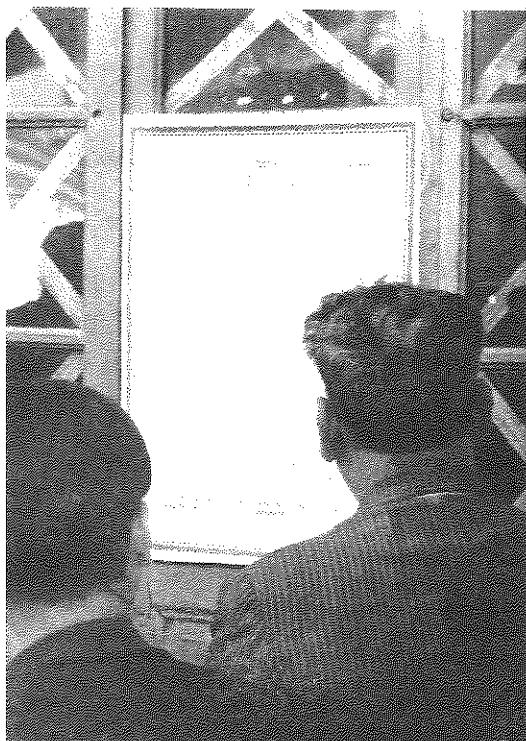
Η Γερμανική κατοχή, όπως ήταν άλλωστε αναμενόμενο, έφερε σημαντικότατες αλλαγές στη ζωή των κατοίκων των κατακτημένων πόλεων της Ελλάδας, οι οποίες αλλαγές ξεκινούσαν από την καθημερινή ζωή των κατοίκων και την επηρέαζαν ενοχλητικά γι' αυτούς και έφταναν μέχρι στις απειλές εναντίον της ζωής τους, σε περιπτώσεις πολλών από αυτές τις αλλαγές, πολλές από τις οποίες έπαιρναν τον τύπο απαγορεύσεων, η παραβίαση των οποίων προαναγγέλλονταν ότι θα επέφεραν αυστηρότατες ποινές, που έφταναν σε φυλάκιση και ακόμα χειρότερο, μέχρι και στο θάνατο των παραβατών.

Ένα μικρό, αλλά χαρακτηριστικό δείγμα μόνον αυτών των αλλαγών, σταχυολογούμε ευθύς αμέσως παρακάτω :

- 1) Απαγορεύεται στους κατοίκους της Θεσσαλονίκης να κυκλοφορούν στις οδούς της πόλης «άνευ σχετικού πιστοποιητικού, από 22ας μέχρι και 6ης ώρας».
- 2) Απαγορεύεται να έχεις στην κατοχή σου όπλα, εκρηκτικές ύλες, κυνηγετικά όπλα, σπαθιά, λόγχες, τμήματα από όπλα, σφαίρες κλπ. Όλα αυτά πρέπει να παραδοθούν μέσα σε 24 ώρες.
- 3) Απαγορεύεται να έχεις ραδιόφωνο και ραδιοφωνικές λυχνίες.
- 4) Απαγορεύεται ν' ακούς ξένους σταθμούς «ουδετέρων ή εχθρικών κρατών».
- 5) Απαγορεύονται οι ομαδικές συγκεντρώσεις.
- 6) Απαγορεύεται η πορεία και η συζήτηση μέσα στο δρόμο σε πάνω από 3 άτομα.
- 7) Απαγορεύεται «η ελευθέρα διάθεσις υγράς καυσίμου ύλης».
- 8) Απαγορεύεται η είσοδος στο Σιδηροδρομικό Σταθμό και την περιοχή του.
- 9) Απαγορεύεται απολύτως η αγκυροβολία στην παραλία της λεωφόρου Νίκης.
- 10) Απαγορεύεται η παροχή ασύλου σε στρατιώτες εχθρικού στρατού με στολή ή πολιτικά.
- 11) Απαγορεύονται από τις 9 το βράδυ οι συναθροίσεις και τα τραγούδια στα μπαλκόνια, στις ταράτσες, στις αυλές και στους κήπους των σπιτιών.

12) Απαγορεύεται να ανεβαίνετε στο πρώτο βαγόνι του τραμ «καθ' όσον ταύτα εξυπηρετούσι τα στρατεύματα κατοχής»⁷.

Μια σειρά απαγορεύσεων, όπως οι παραπάνω, άλλαξε ριζικά τη ζωή των Θεσσαλονικέων, όπως και όλων των κατοίκων της Ελλάδας και της κατεχόμενης Ευρώπης. Σχεδόν τα πάντα στην καθημερινότητα των ανθρώπων ρυθμίζονταν και ελέγχονταν από τις δυνάμεις Κατοχής. Εκδόθηκαν απαγορεύσεις που αφορούσαν στην προστασία των κατακτητών, όπως η απαγόρευση ακρόασης συγκεκριμένων ραδιοφωνικών σταθμών προκειμένου να παρεμποδίστεί η ενημέρωση των κατεκτημένων, των φιλικών συναντήσεων καθώς ελλόχευε ο κίνδυνος της συνομωσίας κατά των κατακτητών και, φυσικά, της οπλοκατοχής γιατί, ανά πάσα στιγμή, μπορούσαν να εφοδιάσουν την Αντίσταση, αλλά και διαταγές, που ναι μεν εξυπηρετούσαν τα Γερμανικά συμφέροντα, αλλά είχαν μεγαλύτερο αντίκτυπο στις ζωές των κατοίκων της πόλης(φωτό69,48,29?).

Διάβασμα γερμανικών προκηρύξεων.

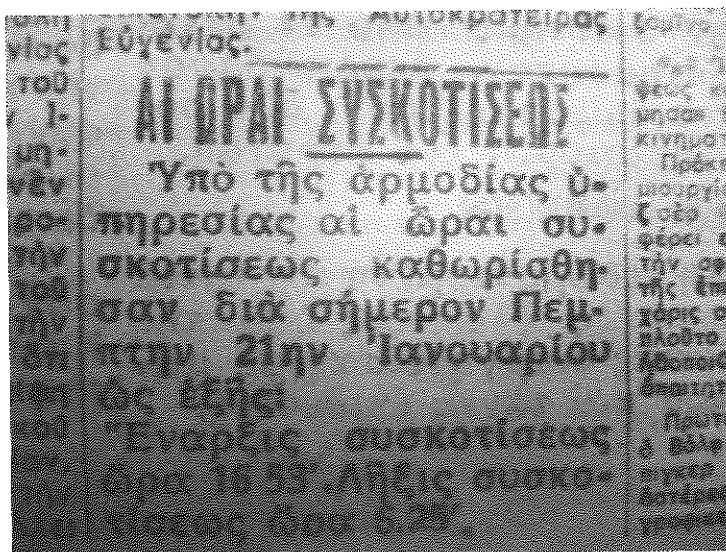
Μαθιόπουλος Π. Βάσος, *Εικόνες Κατοχής. Φωτογραφικές μαρτυρίες από τα γερμανικά αρχεία για την ηρωική αντίσταση των ελληνικού λαού*, Ερμής, Αθήνα 2006.

Γερμανική ανακοίνωση αναφορικά με την κατοχή οπλισμού.
Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας.

Η υποχρεωτική συσκότιση υπήρξε ένα από αυτά τα μέτρα που επηρέασαν βαθύτατα τους Θεσσαλονικείς (φωτό 42). Οι πολύωρες διακοπές ρεύματος μαζί με τον περιορισμό της κατανάλωσης, που δεν έπρεπε να υπερβαίνει τα 10 kw, 15 kw και 20 kw για σπίτια 3, 5 και περισσότερων δωματίων, αντίστοιχα, περιόριζαν τις δραστηριότητες των ανθρώπων, αλλά, το κυριότερο τους καλλιεργούσαν συναισθήματα αβεβαιότητας και φόβου, καθώς και τίποτα πλέον δεν μπορούσαν να προγραμματίσουν. Η τιμωρία για την παράβαση της συσκότισης, για την αυτονόητη χρήση φωτός με το που σκοτείνιαζε, ήταν βαρύτατη. Μάλιστα, προκειμένου να είναι σίγουροι ότι δε διέφευγε καθόλου φως κάλυπταν τα παράθυρα των σπιτιών τους με μπλε σκούρα χαρτιά στα οποία μπροστά τοποθετούσαν και κουβέρτες⁸. «Ελλείψει καυσίμου ύλης»

διακοπές γίνονταν και στην παροχή νερού. Νερό υπήρχε ελάχιστες ώρες της ημέρας, ενώ όσοι υπερέβαιναν τους περιορισμούς, τους το έκοβαν. Οι τηλεφωνικές συνδιαλλαγές και η αλληλογραφία λογοκρίνονταν έντονα, ενώ με ανακοίνωση της Στρατιωτικής Διοίκησης Θεσσαλονίκης η χρήση των λιγόστων τηλεφώνων της πόλης επιτρεπόταν «μόνον δι' επείγουσας περιπτώσεις».

21/1/1943: Απογευματινή: ανακοίνωση για τις ώρες συσκότισης.

Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης

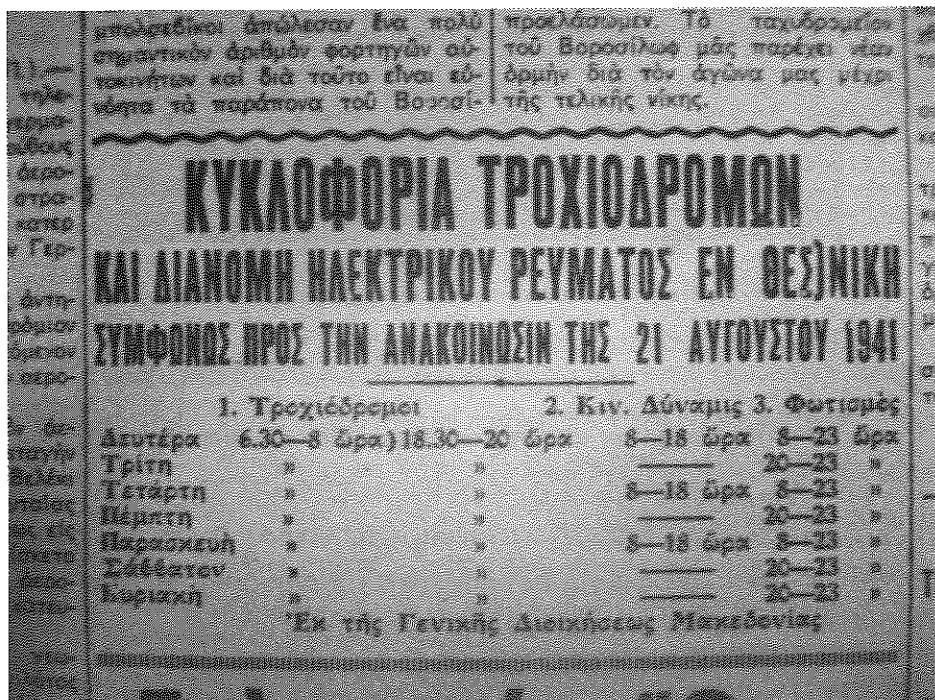
Περιορισμοί υπήρχαν και στην κυκλοφορία. Συνήθως η κυκλοφορία διακοπτόταν στις 10 το βράδυ αλλά, όπως μας πληροφορεί η κ. Δροσάκη, πολλές φορές έβγαινε το επονομαζόμενο «τέρας», το μαύρο αυτοκίνητο που ενημέρωνε τους Θεσσαλονικείς για τις αποφάσεις της Διοίκησης Θεσσαλονίκης –Αιγαίου (φώτο 104), και ανακοίνωνε τυχόν αλλαγές στην απαγόρευση κυκλοφορίας. Μάλιστα δεν ήταν λίγες οι φορές που η κυκλοφορία σταματούσε

⁷ Δροσάκη Ελευθερία, Εν Θεσσαλονίκη...από τον πόλεμο, την κατοχή και την αντίσταση, Οδυσσέας, Αθήνα 1985, σ. 31.

⁸ όπ. π., σ. 103.

⁹ όπ. π., σ. 105.

από τις 5 το απόγευμα. Καθώς, όποιος παραβίαζε τη διαταγή, πυροβολούταν επί τόπου, άνθρωποι έκλειναν βιαστικά τα καταστήματα τους και έτρεχαν προκειμένου να προλάβουν να φτάσουν στα σπίτια τους⁹. Για όσους χρησιμοποιούσαν, όμως, την αστική συγκοινωνία η αγωνία δεν τελείωνε με το που έφευγαν από τις εργασίες τους. Οι ελλείψεις της Κατοχής είχαν επηρεάσει και τις συγκοινωνίες. Η σπανιότητα και η ιδιαίτερα υψηλή τιμή των καυσίμων είχαν ως αποτέλεσμα την περικοπή πολλών δρομολογίων, τις μεγάλες καθυστερήσεις όσων τελικά πραγματοποιούνταν, αλλά και τις ατελείωτες ουρές στις στάσεις των λεωφορείων και των τραμ. Ένας τρόπος με τον οποίο επιχείρησαν να ανταπεξέλθουν στη δύσκολη πραγματικότητα ήταν η χρήση γκαζούζεν αυτοκινήτων με ένα ντεπόζιτο και ένα μεγάλο φουγάρο πίσω τους όπου καίγονταν ξύλα και η κίνηση επιτυγχανόταν με το διοξείδιο του άνθρακα.

25/08/1941: Νέα Ευρώπη: κυκλοφορία τροχιοδρόμων και διανομή ρεύματος.
Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης

Αλλαγές, όμως, σημειώθηκαν και στη διασκέδαση των ανθρώπων. Πέραν από τις προαναφερθείσες απαγορεύσεις που αφορούσαν στις συναθροίσεις, μια σειρά άλλων μέτρων, όπως η απαγόρευση του επονομαζόμενου ανδρικού χορού, του ζεϊμπέκικου, στα κέντρα διασκεδάσεως, (φωτο112,111) αλλά και το ανέβασμα, κυρίως, Γερμανικών θεατρικών παραστάσεων (φωτό12,18,21,15) και έφεραν αρκετά σημαντικές αλλαγές στον τρόπο «ξεσκάσματος» των Θεσσαλονικέων, και λειτούργησαν καταπιεστικά για την ιδιοσυγκρασία τους, καθώς στερούσαν από τον Ελληνικό πληθυσμό και παλαιότατους τρόπους έκφρασης συνυφασμένους με την παλικαριά των Ελλήνων, αλλά και τον κοσμοπολιτισμό της πόλης που έκανε τη Θεσσαλονίκη τόσο ιδιαίτερη. Για τη ψυχαγωγία των κατοίκων, ακόμη, τοποθετήθηκαν και μεγάφωνα στην Χ.Α.Ν.Θ., στο Βαρδάρη, στην πλατεία Αριστοτέλους και σε όλο το μήκος της παραλίας για τη μετάδοση μουσικής τις απογευματινές ώρες¹⁰.

Διασκέδαση στα χρόνια της Κατοχής

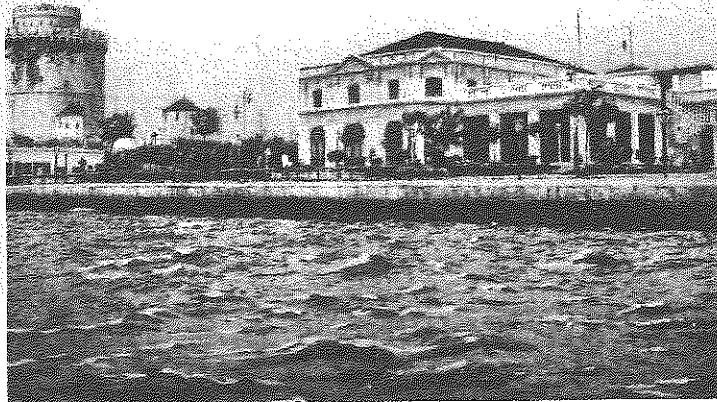
Ζαφείρης Χρίστος, *Εν Θεσσαλονίκη, 1900-1960, Φωτογραφική Συλλογή του Άρη Παπαζήκα, Εξάντας, Θεσσαλονίκη*

¹⁰ δπ. π., σ. 53.

Το ζεϊμπέκικο είχε απαγορευτεί, καθώς θεωρήθηκε εκδήλωση αντίστασης.

Ζαφείρης Χρίστος, *Εν Θεσσαλονίκη, 1900-1960*, Φωτογραφική Συλλογή του Αρη Παπαζήκα, Εξάντας, Θεσσαλονίκη

Το θέατρο Λευκού Πύργου στα χρόνια της Κατοχής.

Καφταντζής Γιώργος, Θέατρο στα βουνά της Δ. Μακεδονίας τον καιρό της Κατοχής, Έκδοση περιοδικού «Γιατί», Θεσσαλονίκη 1990

24/10/1943: Νέα Ενρώπη: τα γερμανικά κινηματογραφικά και θεατρικά έργα μονοπωλούσαν τη ψυχαγωγία της εποχής,
Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης

Ο κινηματογράφος Παλλάς μετατράπηκε σε θέατρο για την ψυχαγωγία των Γερμανών

Καφταντζής Γιώργος, Θέατρο στα βουνά της Δ. Μακεδονίας τον καιρό της Κατοχής, Έκδοση περιοδικού «Γιατί», Θεσσαλονίκη 1990.

Πέρα από τις απαγορεύσεις και τις δυσχερείς καταστάσεις που καθημερινά καλούνταν να αντιμετωπίσουν οι Θεσσαλονικείς, νέες συνήθειες φαίνονταν να εισάγονται στην πόλη από τους κατακτητές. Ένα καινούργιο στοιχείο που εισήχθη στην πόλη από τους Ναζί υπήρξε η δημιουργία χαρτοπαικτικών λεσχών και καζίνων, που, όμως, δεν κατόρθωσαν να προσελκύσουν τους κατοίκους της πόλης και συγκέντρωναν σχεδόν αποκλειστικά συνεργάτες των κατακτητών.

Όμως, περισσότερο ενδεικτικό των νέων στοιχείων που έφερναν μαζί τους οι κατακτητές φαίνεται να είναι ένα άρθρο που δημοσιεύτηκε στην *Nέα Ευρώπη*, στις αρχές του Μαΐου του 1941, που ενημέρωνε τους κατοίκους της πόλης για την κυκλοφορία των πεζών, τώρα που τα οχήματα είχαν πολλα-

πλασιαστεί¹¹. Έτσι, διαβάζουμε πως οι Θεσσαλονικείς «όταν περνώστιν από την μιαν πλευράν της οδού εις την άλλην και προτού κατέλθωσιν εις το κατάστρωμα της οδού να παρατηρώσι οπίσω των μήπως διέρχεται [] όχημα» ή «ουδέποτε...να ίστανται επί του καταστρώματος των οδών δι' οιονδήποτε λόγον», φανερώνοντας πως η αυξημένη κίνηση στους δρόμους της πόλης υπήρξε μέχρι τότε κάτι άγνωστο για τη Θεσσαλονίκη(φωτό113).

4/5/1941: Νέα Ευρώπη: ο νέος τρόπος κυκλοφορίας των πεζών που «έφεραν» μαζί τους οι κατακτητές.

Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης

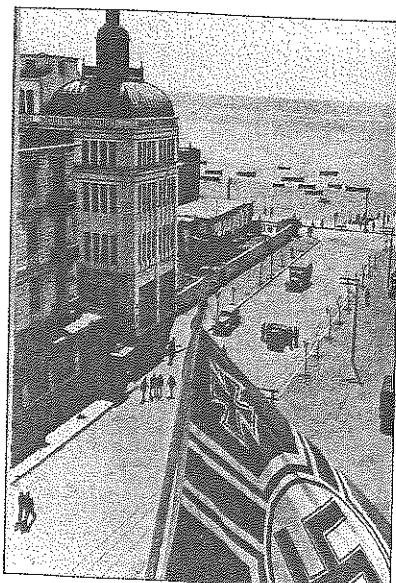
¹¹ Νέα Ευρώπη, 4/05/1941.

Πράξεις Αντίστασης

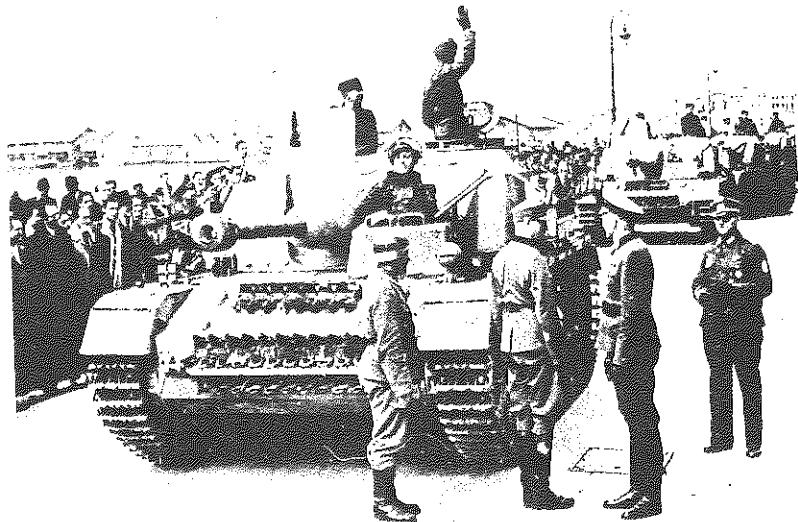
Την ημέρα που οι Ναζί παραβίασαν τα Ελληνικά σύνορα, στις 6 Απριλίου 1941, στη Θεσσαλονίκη χτύπησαν περίπου 14 συναγερμοί για βομβαρδισμούς, κλείνοντας τον πληθυσμό της πόλης στα καταφύγια, όπως μας πληροφορεί ο κ. Ψευτελής Κομνηνός.

Φτάνοντας στην πόλη, τρεις ημέρες αργότερα, ο Αρχιεπίσκοπος Γεννάδιος παραδίδει στους Γερμανούς το κλειδί της πόλης. Σύμφωνα με τον ίδιο αυτόπτη μάρτυρα, οι Ναζί είχαν στήσει αναλόγιο στο Βαρδάρη προκειμένου να καθοριστεί σε ποιες μονάδες θα πάνε οι Γερμανοί.

Η κατάληψη της Θεσσαλονίκης ολοκληρώθηκε με την παρέλαση των Γερμανικών δυνάμεων Κατοχής στους δρόμους της ερημωμένης πόλης (φώτο 60, 95, 62), που προτίμησε να κλειστεί στα σπίτια της και να διατηρήσει την αξιοπρέπεια της, παρά να υποδεχτεί τον ξένον εισβολέα.

Η Θεσσαλονίκη υπό γερμανική Κατοχή. Στιγμιότυπο από την Λεωφόρο Νίκης. Χάγκεν Φλάισερ, Στέμμα και Σβάστικα, Η Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης, τ. α, β, Παπαζήση, Αθήνα 1988.

Γερμανικά τεθωρακισμένα στην παραλία της Θεσσαλονίκης.

Μαθιόπουλος Π. Βάσος, Εικόνες Κατοχής. Φωτογραφικές μαρτυρίες από τα γερμανικά αρχεία για την ηρωική αντίσταση του ελληνικού λαού, Ερμής, Αθήνα 2006

Γερμανικό όχημα

Μαθιόπουλος Π. Βάσος, Εικόνες Κατοχής. Φωτογραφικές μαρτυρίες από τα γερμανικά αρχεία για την ηρωική αντίσταση του ελληνικού λαού, Ερμής, Αθήνα 2006

9/4/1941: Τα γερμανικά τανκ παρελαύνουν στη Λεωφόρο Νίκης.

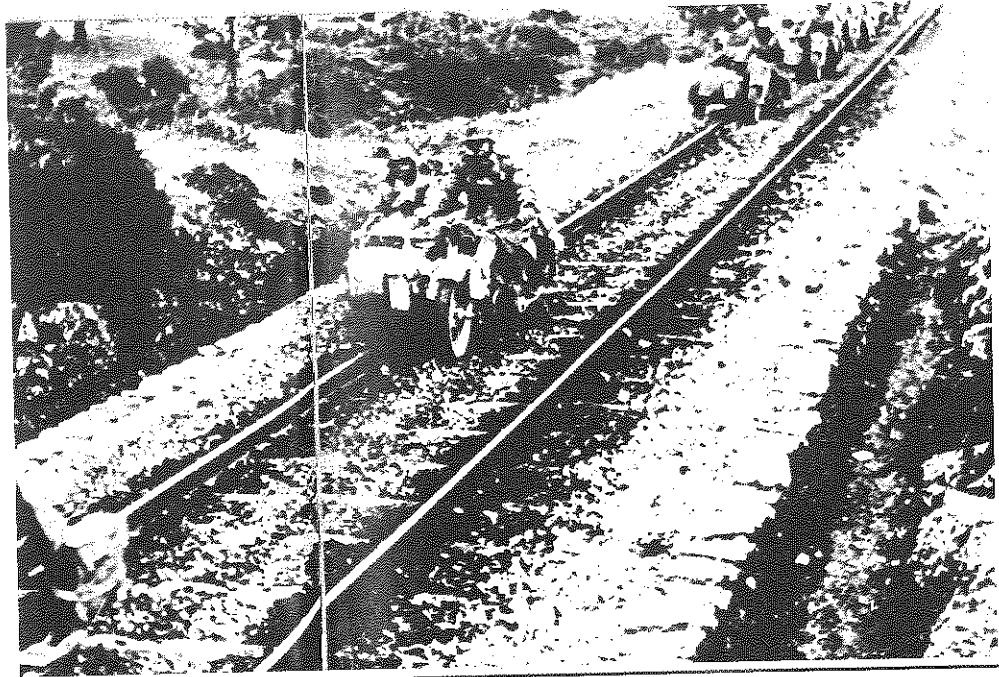
Μαθιόπουλος Π. Βάσος, Εικόνες Κατοχής. Φωτογραφικές μαρτυρίες από τα γερμανικά αρχεία για την ηρωική αντίσταση του ελληνικού λαού, Ερμής, Αθήνα 2006.

Τα μέτρα που, σχεδόν, αμέσως, επέβαλαν οι Ναζί κατακτητές και, κυρίως, η στέρηση της ελευθερίας τους, οδήγησαν τους Έλληνες, σε σύντομο χρονικό διάστημα από την εισβολή των Γερμανών στη χώρα, σε έναν αληθινά παθιασμένο αγώνα κατά του ξένου κατακτητή.

Σχεδόν ένα μήνα μετά την παρέλαση των Γερμανικών τανκς στην παραλιακή λεωφόρο της Θεσσαλονίκης άρχισαν να εκδηλώνονται τα πρώτα σαμποτάζ. Έτσι, στις 20 Μαΐου 1941 καταστρέφονται οι μηχανές Γερμανικών φορτηγών στην περιοχή του σημερινού Κορδελιού για να ακολουθήσουν σαμποτάζ σε τηλεφωνικά καλώδια καθώς και πληθύρα ανατινάξεων στις σιδηροδρομικές γραμμές.(φωτό89)

Η Αντίσταση στη Θεσσαλονίκη, βέβαια, όπως και στην πλειοψηφία των Ελληνικών πόλεων, δεν περιορίστηκε στα σαμποτάζ αλλά αφορούσε σε μια τεράστια γκάμα ενεργειών, από το γράψιμο συνθημάτων στους τοίχους

μέχρι τις ένοπλες επιθέσεις κατά των κατακτητών. Μελετώντας, λοιπόν, κανείς τις μαρτυρίες των μαρτύρων μας, συναντά την καλά οργανωμένη ενέδρα που ο κ. Εσκιόγλου Χρήστος και οι σύντροφοί του έστησαν στους Γερμανούς όταν, κατά την Απελευθέρωση, προσπάθησαν να ανατινάξουν την Ηλεκτρική Εταιρία αλλά και το μικρό Δημήτρη Μωύσιαδη που διεδραμάτισε σπουδαίο ρόλο στην ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των ανθρώπων της Αντίστασης. Σιδηροδρομικές γραμμές στην νότια Θεσσαλονίκη.

Μαθιόπουλος Π. Βάσος, *Εικόνες Κατοχής*. Φωτογραφικές μαρτυρίες από τα γερμανικά αρχεία για την ηρωική αντίσταση του ελληνικού λαού, Ερμής, Αθήνα 2006

Από τις πρώτες μορφές αντίστασης που εκδηλώθηκαν στο σύνολο σχεδόν των χωρών που είχαν κατακτηθεί από τις δυνάμεις των Ναζί, ήταν το γράψιμο συνθημάτων στους τοίχους ή οπουδήποτε άλλου ήταν δυνατό.

Ο κ. Τριάρχου Ιωάννης αναφέρει στη συνέντευξη του ένα περιστατικό όπου αυτός και κάποιοι φίλοι του είχαν βγει να γράψουν σε μια Βουλγαρική

εκκλησία, σε ένα στενό της Ιπποδρομίου, «θάνατος στο Βουλγαρικό φασισμό» και όταν τους τελείωσε η μπογιά αναγκάστηκαν να... κατουρήσουν στο κουτί της μπογιάς, προκειμένου να ολοκληρώσουν το σύνθημα. Ακόμη αναφέρει την προσπάθεια των Α. Δαμιανίδη, Ν. Κεφαλίδη και Ν. Μυρωνίδη να γράψουν στο μιναρέ της Ροτόντας το σύνθημα «Ε.Α.Σ., Ε.Α.Μ., Ε.Π.Ο.Ν.», όπου οι δύο κρατούσαν τον Μυρωνίδη ανάποδα από τα πόδια ώστε να κατορθώσει να το γράψει, αλλά και τη φορά που έβαψαν ένα Γερμανικό όχημα, με το Γερμανό οδηγό μέσα, πίσω από την Αχειροποίητο.

Στα τέλη του 1943, όλη η Θεσσαλονίκη έβλεπε μια φωτεινή επιγραφή με τη λέξη «Ε.Α.Μ.», που είχε ανάψει στο Κουλέ Καφέ.

Αν και οι παραπάνω πράξεις, ίσως, να φαντάζουν σήμερα μικρές και άνευ σημασίας, ωστόσο, πρόκειται για ενέργειες που και έκρυβαν μεγάλο κίνδυνο για αυτούς που τις έκαναν, αλλά, το κυριότερο, που αναπτέρωναν το ηθικό των συμπολιτών τους και τους έδιναν ελπίδα...

Μια από τις συχνότερες πρακτικές των αντιστασιακών υπήρξε η μεταφορά κρυμμένων πολεμοφόδιων.

Ο κ. Μαλλιάδης Στέφανος μας πληροφορεί πως αν και υποτίθεται πως μετέφεραν τσουβάλια με αλεύρι, όταν μια μέρα πέταξε ένα τσουβάλι και ξεπετάχτηκε ένα όπλο, κατάλαβε πως στην πραγματικότητα μετέφεραν όπλα για τους αντάρτες.

Αλλά και από τις συνεντεύξεις των Βουζουγλάνη Αλέξανδρου και Ξιφιλίδη Νικόλαου πληροφορούμαστε πως η μεταφορά όπλων και χειροβομβίδων γινόταν μέσα σε καλάθια που είχαν τρόφιμα.

Οσον αφορά, τώρα, στο κρύψιμο των όπλων, οι αντιστασιακοί τα τοποθετούσαν σε μέρη όπου ήταν απίθανο να ψάξουν οι Γερμανοί. Ο κ. Χατζηϊωαννίδης Λυκούργος αναφέρει πως κάτω από το κοτέτσι τους έκρυβαν οπλοπολυβόλο, ενώ η οικογένεια Μπαταλαμά φύλαγε όπλα στο σουβλατζίδικο που διατηρούσε κάτω από τις στάχτες της θράκας.

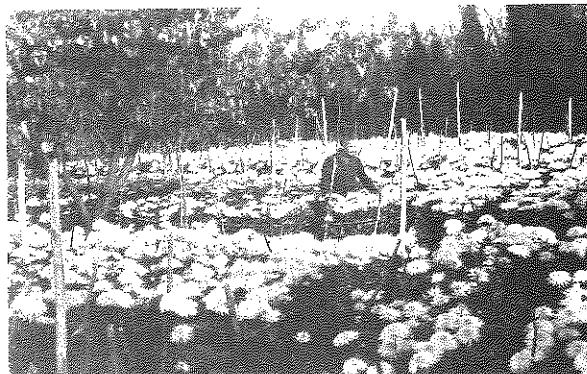
Ξεχωριστή θέση στην ιστορία της Ελληνικής αντίστασης κατά των Ναζί εισβολέων κατέχει, αναμφίβολα, ο παράνομος τύπος της περιόδου. Εφημερίδες, όπως η «Ελευθερία» και η «Λαϊκή Φωνή», από τις πρώτες αντιστα-

σιακές εφημερίδες, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και σε ολόκληρη την Ευρώπη, έγραφαν για την Επανάσταση του 1821 και τον Ρήγα Φεραίο, σε μια προσπάθεια να θυμίσουν το χρέος των Ελλήνων της δεκαετίας του '40 απέναντι στους προγόνους τους που πέθαιναν για την ελευθερία και να τους κινητοποιήσουν ώστε να πολεμήσουν κατά των κατακτητών, αλλά και για τη διεθνή και εγχώρια επικαιρότητα της εποχής προκειμένου οι Θεσσαλονικείς να είναι πλήρως και διαρκώς ενημερωμένοι για τις εξελίξεις του πολέμου. Και οι δύο παραπάνω εφημερίδες, αλλά και κάποιες άλλες, όπως τα «Συμμαχικά Νέα», η «Σπίθα», το μοναδικό φύλλο του «Μαχητή», εκδίδονταν σε παράνομα τυπογραφεία, στο οίκημα ενός κτήματος στους Αμπελόκηπους Θεσσαλονίκης, στη συνέχεια στο υπόγειο κατοικίας στο Κουλέ Καφέ, και σε ένα σπίτι στο Φίλυρο, αντίστοιχα. (φωτό10,11)

Μελετώντας κανείς τα σωζόμενα φύλλα της «Ελευθερίας», παρατηρεί πως τα πρωτοσέλιδα είναι αποκλειστικά αφιερωμένα στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα των Ελλήνων, καθιστώντας σαφές πως πρωτεύων στόχος της εφημερίδας υπήρξε η αφύπνιση του λαού.

Η απήχηση των παράνομων εφημερίδων της Κατοχής υπήρξε τέτοια που και οι δυνάμεις των Ναζί εξέδωσαν την εφημερίδα «Νέοι Καιροί», προσπαθώντας να εκμεταλλευτούν προς όφελος τους τη δημοτικότητα που γνώριζε ο αντιστασιακός τύπος και να αποκτήσουν κάποιον έλεγχο της Ελληνικής κοινής γνώμης.(φωτό114)

Ανθόκηπος που καμουφλάριζε το παράνομο τυπογραφείο της εφημερίδας Ελευθερίας

Κουζινόπουλος Σπύρος, Ελευθερία. Η άγνωστη ιστορία της πρώτης παράνομης οργάνωσης και εφημερίδας της Κατοχής, Εκδόσεις Καστανιώτη, Θεσσαλονίκη 1986.

Όλες οι παραπάνω πράξεις, αν αναλογιστεί κα-

νείς πως η τιμωρία για την οποιαδήποτε πράξη δολιοφθοράς ή ενίσχυσης των Συμμάχων υπήρξε ο θάνατος δια τουφεκισμού, αυτόματα και δικαιωματικά έπαιρναν τον χαρακτήρα ενεργειών μεγάλου και αξιέπαινου θάρρους... Η απελευθέρωση της πατρίδας ήταν πάνω από την ίδια τη ζωή των αγωνιστών ... Ακόμη και στις τελευταίες στιγμές τους, όπως χαρακτηριστικά μας περιγράφει ο κρατούμενος στο Παύλου Μελά, Λεωνίδας Γιασημακόπουλος, αγωνίζονταν για την ελευθερία. Έτσι, κατά τη μεταφορά σαράντα ανδρών στα Σφαγεία για εκτέλεση, ένας νεαρός, από τη Βέροια, απευθυνόμενος προς τους κατακτητές, φώναξε πως «από το δικό μας το αίμα θα φυτρώσουν χιλιάδες βλαστάρια Ελληνικά. Τώρα είναι σειρά σας, αύριο θα είναι η δική μας σειρά», καθιστώντας τους σαφές πως οι Έλληνες δε θα σταματούσαν αν δεν ελευθερώνονταν... Ενας άλλος τόνιζε προς τους συμπατριώτες του «Έλληνες, θάρρος. Αυτοί είναι πρόστυχοι, είναι δειλοί, είναι άνανδροι. Θα πεθάνουμε σαν Έλληνες τίμιοι και γενναίοι», προσπαθώντας έτσι να ενισχύσει το ηθικό τους, ενώ όλοι μαζί «με τα κεφάλια ψηλά και το μειδίαμα στα χείλη και το βλέμμα αστραποβόλον» έψαλλαν τον Εθνικό μας Ύμνο¹². (φωτό72).

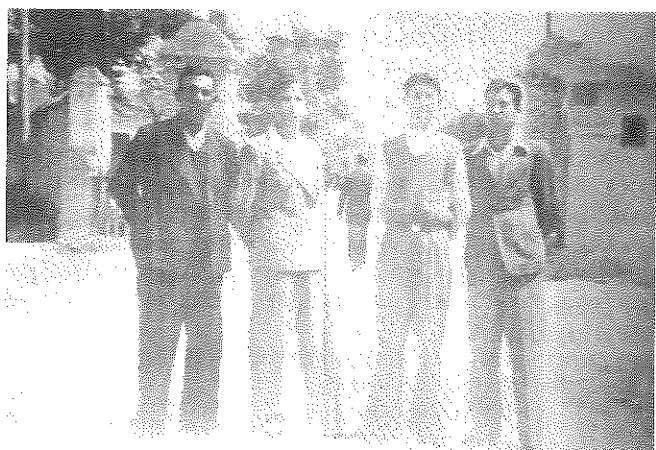
Ο πρώτος Έλληνας που εκτελέστηκε από τους Γερμανούς στη Θεσσαλονίκη ήταν ο Γιάννης Μυλωνάκης¹³, ο οποίος είχε καταδικαστεί για απόκρυψη Άγγλων αιχμαλώτων, ενώ, συνολικά, πάνω από πενήντα χιλιάδες Έλληνες έχασαν τη ζωή τους από τα εκτελεστικά αποσπάσματα¹⁴. (φωτο78, 87, 68)

Κρατούμενοι όμηροι στο στρατόπεδο Παύλου Μελά.

¹² Καφταντζής Γιώργος, Το Ναζιστικό στρατόπεδο, όπ. π., σ. 243.

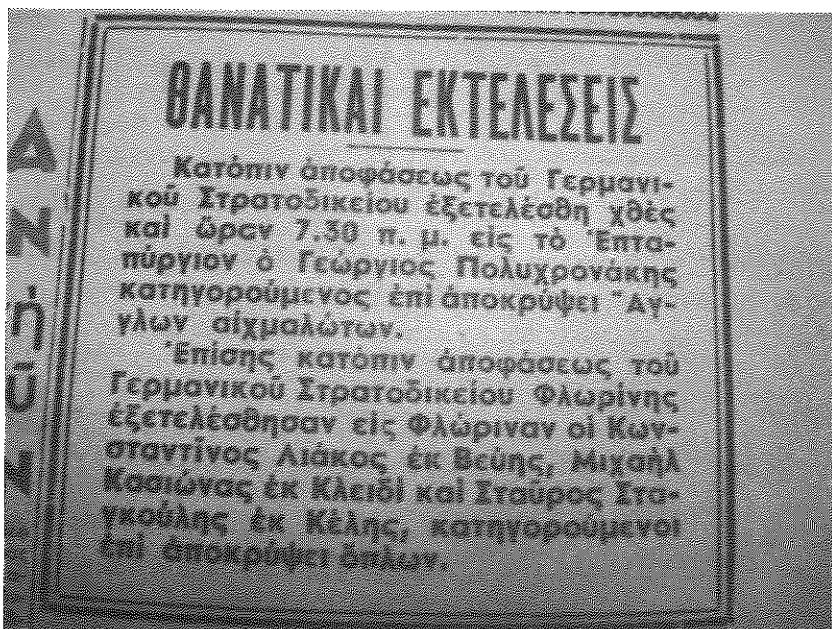
¹³ Εκδήλωση Δήμου Συκεών Θεσσαλονίκης, 22-23/05/2008.

¹⁴ Ο αριθμός των εκτελεσμένων σε ολόκληρη την Ελλάδα είναι 56.225 άνθρωποι. Η Μαύρη Βίβλος, όπ. π., σ.126.

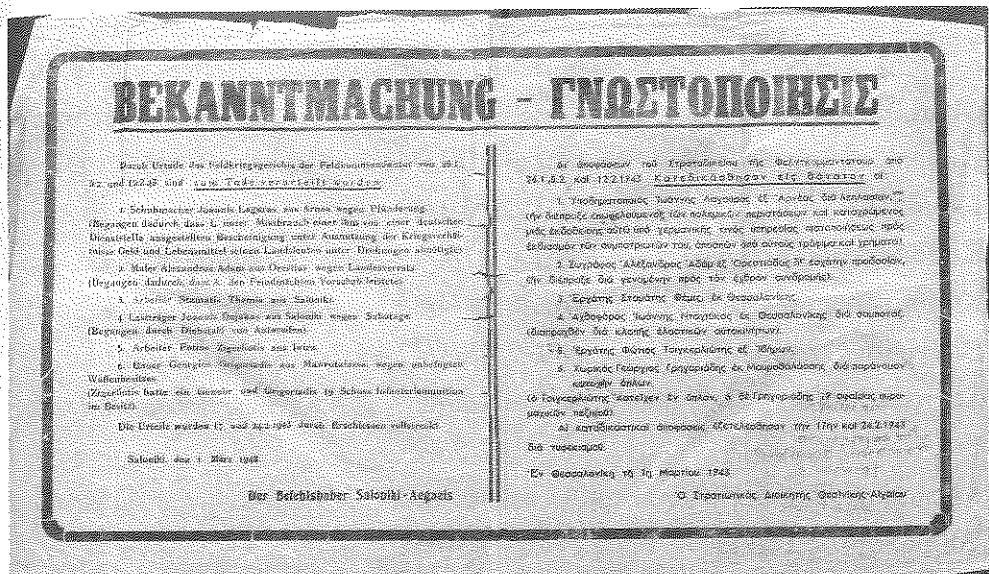
Ιστορικό Λεύκωμα, *Η εθνική αντίσταση στους Αμπελοκήπους και στις δυτικές συνοικίες Θεσσαλονίκης*, ΠΕΑΕΑ, Θεσσαλονίκη 2005.

20/8/1941: Νέα Ευρώπη: δημοσίευση των εκτελέσεων ανθρώπων που αντι-

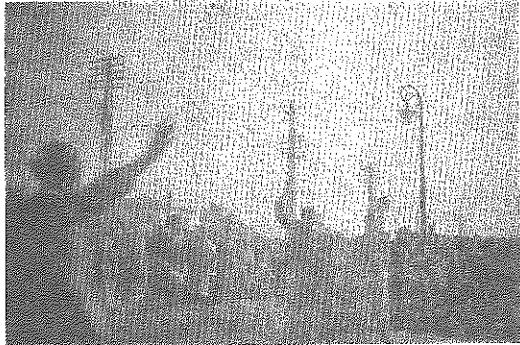

στάθηκαν. Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης

Ανακοίνωση εκτελέσεων αγωνιστών της ελευθερίας της πατρίδας.

Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας

Θανατοποιονίτες λίγο πριν την εκτέλεση.

Νίγδελης Κωνσταντίνος, Συκιές Η Εκτός των Τειχών Άνω Πόλη, Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού, Αθλητισμού, Τουρισμού Συκέων

Εκτελεσθέντες Επταπυργίου

Μπαξεβανίδης Γεώργιος	17/10/41
Κύρικας Δημήτριος	10/11/41
Γκορίτσας Χαρίλαος	10/1/42
Κωτσόπουλος Κων/νος	27/4/42
Κάσσανδρος Αλέξανδρος	24/4/42
Βουγιώτας Σταύρος	28/1/42
Σωστιέλ Ισαάκ	1/5/42
Σωστιέλ Ιερεμίας	2/5/42
Κερκοριάν Πέτρας	30/7/42
Σαββόπουλος Σάββας	3/10/42
Δημητριάδης Δημήτριος	10/10/42
Βασιλείου Βασίλειος	10/10/42
Καρακάσης Δημήτριος	10/11/42
Χαραλάμπους Ιωάννης	16/11/42
Αμπραβανέλ Ααρών	22/1/43
Λαζαρίδης Ιωάννης	1/4/44
Πουρσανίδης Σάββας	16/3/42
Χριστιανούδης Κων/νος	25/5/43
Τέμπου Μαργαρίτα	31/12/43
Σιάπτας Στέργιος	1944
Τσακίρης Νικόλαος	4/1/44
Μάρκου Μάρκος	4/1/44
Μελίδης Αχιλλέας	4/1/44
Εξιζίδης Γεώργιος	4/1/44
Καστανίδης Νικόλαος	19/1/44
Χριστοδούλου Αλέξανδρος	19/1/44
Βλαχόπουλος Βασίλειος	19/1/44
Τσικαρδανές Χρήστος	19/1/44
Χαρολαμπίδης Χαράλαμπος	19/1/44

Τρίμης Παναγιώτης	19/1/44
Ζαρκάλης Κων/νος	19/1/44
Παραστατίδης Ηλίας	19/1/44
Μπαλτατζίδης Γεώργιος	19/1/44
Μυλωνάς Συμεών	19/1/44
Τσορακλίδης Σταύρος	19/1/44
Παπαδόπουλος Ιωάννης	19/1/44
Ζιώγας Βασίλειος	19/1/44
Παπαδόπουλος Γεώργιος	19/1/44

Η λίστα δεν είναι πλήρης. Είναι αδύνατον να βρεθούν όλα τα στοιχεία.

Νίγδελης Κωνσταντίνος, Συκιές. *H Eκτός των Τειχών Άνω Πόλη, Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού, Αθλητισμού, Τουρισμού Συκέων, Δήμος Συκέων, σ. 45.*

Συγκεντρώσεις- Διαδηλώσεις- Απεργίες

Ξεχωριστή θέση στον αγώνα κατά των κατακτητών κατέχουν οι εορτασμοί της Εθνικής επετείου της 25^{ης} Μαρτίου ,το 1943 και το 1944. Επρόκειτο για τις σημαντικότερες μορφές αντίστασης κατά του ξένου κατακτητή, καθώς δόθηκε η δυνατότητα σε μεγάλο αριθμό ανθρώπων να αντιδράσουν κατά των Γερμανών.

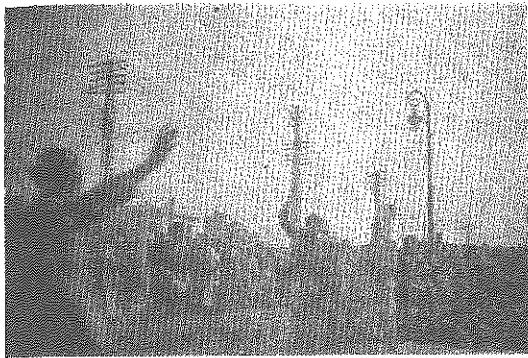
Στον Εθνικό εορτασμό του 1943, όπως μας πληροφορεί ο κ. Τριάρχου Ιωάννης, είχε ληφθεί η απόφαση να γίνει ανοιχτή εκδήλωση και η δοξολογία να πραγματοποιηθεί στην Αχειροποίητο, όπου θα γινόταν και ομιλία. Καθώς ο κόσμος είχε ενημερωθεί για την εκδήλωση εκατοντάδες άτομα παρευρέθηκαν. Η πορεία που ακολούθησε, κατά την οποία ο κόσμος τραγουδούσε το «τα ρόδα, τα τριαντάφυλλα, της άνοιξης τα κάλλη», έφθασε στην προτομή του Νικολάου Βότση, μπροστά από το Λευκό Πύργο, όπου κατατέθηκε στε-

φάνι και κατέληξε στην Αλεξάνδρου Σβάλου¹⁵. Σε όλη τη διάρκεια της η πορεία παρακολουθούνταν από Γερμανούς στρατιώτες και ένα άρμα¹⁶. Στο ύψος της Ιπποδρομίου έμενε ο καθηγητής της Φιλοσοφικής Χαράλαμπος Θεοδωρίδης, γνωστός για τα ελεύθερα φιλοσοφικά μαθήματα που είχε καθιερώσει αλλά και για τη στήριξη που παρείχε στον αγώνα των Ελλήνων, που βγήκε στο μπαλκόνι μαζί με τη γυναίκα του και την κόρη για να παρακολουθήσουν την πορεία. Τότε η κόρη έλυσε τη σημαία που βρισκόταν δεμένη στο μπαλκόνι τους και την άφησε να πέσει στο πλήθος που ήταν συγκεντρωμένο από κάτω. Όλος ο κόσμος γονάτισε και έψαλε τον Εθνικό Ύμνο, ενώ στη συνέχεια έντυσαν το άγαλμα Καρατάσου με την ελληνική σημαία.(φωτό22,110) Διαβάζοντας κανείς, τώρα, την κάλυψη του εορτασμού της Εθνικής Επετείου από την ελεγχόμενη από τους Ναζί εφημερίδα «Απογευματινή» διαπιστώνει πως δεν υπάρχει καμία αναφορά στην πορεία, στον Εθνικό Ύμνο, ακόμη και στην κατάληξη στο άγαλμα Καρατάσου, καθιστώντας σαφείς τις προσπάθειες που κατέβαλαν οι δυνάμεις Κατοχής να αποκρύψουν, να αποσιωπήσουν το άκαμπτο ηθικό που διατηρούσε, ακόμη, ο Ελληνικός Λαός, παρά τα δύο χρόνια Γερμανικής Κατοχής, αλλά και την ακλόνητη πίστη του στην ελευθερία. (φωτό43,44).

Το Μάρτιο του επόμενου χρόνου, 1944, αν και οι Γερμανοί είχαν απαγορεύσει τις λαϊκές εκδηλώσεις, οργανώθηκε και πάλι πορεία, ύστερα από προσπάθεια του κ. Μήτσου Μπαμπαλίτη. Κουβαλούσαν και αυτήν τη φορά μαζί τους στεφάνι που, όμως, το είχαν τυλιγμένο σε ένα σεντόνι. Αμέσως μόλις τελείωσε η δοξολογία στην Αγία Σοφία, άρχισε η πορεία ακολουθώντας τη διαδρομή Παύλου Μελά - άγαλμα Ναυάρχου Βότση.(φωτό19,101,45). Η συγκέντρωση πλήθους κόσμου, ιδίως το 1944 όπου ίσχυε η απαγόρευση των συγκεντρώσεων, φανερώνει τη μεγάλη αγανάκτηση των κατοίκων της πόλης αλλά και τη διάθεση τους να αντισταθούν με κάθε τρόπο, φανερώνοντας στους Γερμανούς πως η αντίσταση δεν περιοριζόταν μόνο σε μια μειοψηφία του πληθυσμού, αλλά ήταν η υπόθεση όλων των Ελλήνων...

¹⁵ Ο συγκεκριμένος δρόμος αναφέρεται στις πηγές και ως Πρίγκηπος Νικολάου και ως Πολωνίας.

¹⁶ Μπέλος Θ. Δημήτριος, όπ. π., σ. 85.

25/3/43: εορτασμός εθνικής γιορτής στον άγαλμα του Βότση

Καφταντζής Γιώργος, *To Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης τον καιρό της Κατοχής*,
Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1998.

25/3/1944: ηθοποιοί των θιάσων Θεσσαλονίκης παρελαύνουν.

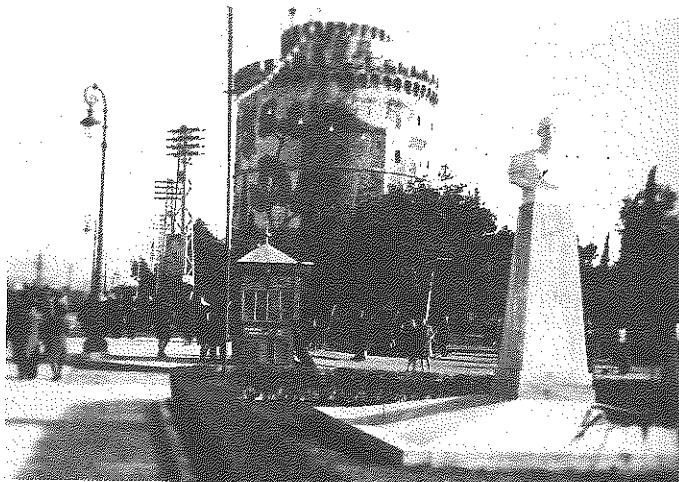
Καφταντζής Γιώργος, Θέατρο στα βουνά της Δ. Μακεδονίας τον καιρό της Κατοχής, Έκδοση περιοδικού «Γιατί», Θεσσαλονίκη 1990

25/3/43: Το στεφάνωμα αγάλματος του ναυάρχου Βότση.

Καφταντζής Γιώργος, *Το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης τον καιρό της Κατοχής*,
Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1998.

Ο Λευκός Πύργος και το άγαλμα του Βότση στα χρόνια της Κατοχής.

Χεκίμογλου Ε. (Επ.), *Θεσσαλονίκη 1944. Τα φωτογραφικά ντοκουμέντα του Jean Lieberg*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1999

Η παρέλαση κατέληξε στο σπίτι του καθηγητή της Φιλοσοφικής, Χαράλαμπου Θεοδωρίδη. Η κόρη του έριξε την ελληνική σημαία στο πλήθος, Καφταντζής Γιώργος, Το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης τον καιρό της Κατοχής, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1998

Τα συλλαλητήρια και οι συγκεντρώσεις υπήρξαν αρκετά συχνές στα χρόνια της Γερμανικής Κατοχής στη Θεσσαλονίκη. Ένα από τα πολυπληθέστερα συλλαλητήρια –κάποιες πηγές κάνουν λόγο για 15.000 άτομα¹⁷– υπήρξε αντό που εναντιωνόταν στην πολιτική επιστράτευσης και πραγματοποιήθηκε έξω από τη Γενική Διοίκηση στις 16 Απριλίου 1943. Αν και η επιστράτευση, όπως μας πληροφορεί η κ. Δροσάκη, δεν υπήρξε κάτι το καινούργιο στη Γερμανοκρατούμενη Ελλάδα καθώς, ήδη, οι Γερμανοί είχαν καλέσει ατομικά τεχνίτες, ειδικευμένους εργάτες, υπαξιωματικούς του Στρατού ξηράς και της Αεροπορίας, το σύνολο των λιμενεργατών αλλά και πάνω από δέκα κλάσεις του Δήμου Θεσσαλονίκης¹⁸, για πρώτη φορά δημοσιευόταν γενική πρόσκληση που αφορούσε στο σύνολο του πληθυσμού ηλικίας 16 με 45 ετών.

Στο συλλαλητήριο συγκεντρώθηκαν εργάτες, μαθητές, φοιτητές, υπάλληλοι, «...ακόμα και ανάπηροι με τα καροτσάκια τους», διεκδικώντας τη ματαίωση της επιστράτευσης. Συγκέντρωση την ίδια μέρα πραγματοποίησαν και περίπου 2.000 φοιτητές, έξω από τη Φοιτητική Λέσχη, που αργότερα ενώθηκαν με το πλήθος που βρισκόταν στη Γενική Διοίκηση. Στις διεκδικήσεις του πλήθους οι χωροφύλακες απάντησαν με πυροβολισμούς στον αέρα, αποτυγχάνοντας, ωστόσο, να διαλύσουν τη συγκέντρωση, καθώς, οι νεότεροι, κυρίως, δεν πτοήθηκαν από τις απειλές των χωροφύλακων και παρέμειναν έξω από τη Γενική Διοίκηση.

Η γενική επιστράτευση, έπειτα από παρόμοια συλλαλητήρια και σε άλλες πόλεις της χώρας, τελικά, ματαιώθηκε και ο Ελληνικός Λαός σημείωσε μια από τις μεγαλύτερες νίκες του, αν αναλογιστεί κανείς ότι σε άλλες χώρες της κατεκτημένης Ευρώπης οι πολίτες επιστρατεύτηκαν και στάλθηκαν εκεί που διατάχθηκαν.

Διαδηλώσεις ενάντια στα καταπιεστικά μέτρα των Γερμανών πραγματοποιήθηκαν στη Θεσσαλονίκη και το Σεπτέμβριο του 1943. Την 1^η Σεπτεμβρίου πάνω από τρεις χιλιάδες άτομα συγκεντρώθηκαν στο Κουλέ-Καφέ.

¹⁷ Ιστορικό Λεύκωμα, Η Εθνική Αντίσταση στους Αμπελόκηπους και στις Δυτικές Συνοικίες Θεσσαλονίκης την Περίοδο της Κατοχής, Π.Ε.Α.Ε.Α., Θεσσαλονίκη 2005, σ. 30.

¹⁸ Δροσάκη Ελευθερία, όπ. π., σ. 80.

Το συγκεντρωμένο πλήθος, τραγουδώντας τον Εθνικό Ύμνο και γράφοντας συνθήματα, κατηφόρισε στην Αγίου Δημητρίου, όπου και διαλύθηκε ειρηνικά. Τέσσερις μέρες αργότερα, στις 5 του μηνός, 2.500 Θεσσαλονικείς συγκεντρώθηκαν στην πλατεία Διοικητηρίου, διαδηλώνοντας κατά των δυνάμεων κατοχής. «Να φύγουν οι φασίστες από τον τόπο μας», «Ψωμί» και «Ζήτω η Απεργία» ήταν μερικά από όσα έγραφαν οι πινακίδες στη διαδήλωση. Η επέμβαση των Ελλήνων συνεργατών των Γερμανών και των Ναζί, που δε δίστασαν να πυροβολήσουν, διέλυσε το πλήθος¹⁹.

Ως μέσο πίεσης στο ξένο κατακτητή οι Έλληνες χρησιμοποιούσαν και τις απεργίες. Με την απεργία τους οι δημόσιοι υπάλληλοι αλλά και οι εργαζόμενοι στο εργοστάσιο της Υφανέτ εξασφάλισαν οι μεν τη χορήγηση 2 οκ. ζάχαρης και την κατάργηση της απογευματινής εργασίας και οι δε τη χορήγηση δανείου. Πρέπει να σημειώσουμε εδώ πως οι απεργίες στα χρόνια της Κατοχής δεν αφορούσαν αποκλειστικά και μόνο συγκεκριμένες διεκδικήσεις κάποιων κλάδων αλλά χαρακτηρίζονταν από έντονο ενδιαφέρον και εναισθητοποίηση για τα δεινά που μάστιζαν τη χώρα. Συγκεκριμένα βασική διεκδίκηση της απεργίας των κλωστοϋφαντουργών υπήρξε η απελευθέρωση των συναδέλφων τους που είχαν συλληφθεί από τους συνεργάτες των Γερμανών, ενώ, αν και δεν ικανοποιήθηκε, αίτημα των δημόσιων υπαλλήλων υπήρξε η κατάργηση του ανθρωπομαζόματος.

Η Αντίσταση των Νέων

Στον αγώνα αντίστασης κατά των Ναζί κατακτητών το σύνολο, σχεδόν, του Ελληνικού πληθυσμού πολέμησε για την απελευθέρωση της χώρας του. Από αυτήν την προσπάθεια δεν μπορούσαν να απουσιάζουν οι νέοι άνθρωποι, οι οποίοι, πάντα και παντού στην ιστορία, επέδειξαν μεγάλη αγάπη και πολέμησαν με πάθος για τα ανώτερα ιδανικά του ανθρώπου. Από παιδιά

¹⁹ Κουζινόπουλος Σπύρος, Ελευθερία. Η άγνωστη ιστορία της πρώτης παράνομης οργάνωσης και εφημερίδας της Κατοχής, Εκδόσεις Καστανιώτη, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 76-77.

προσχολικής ηλικίας ως νεαρούς άνδρες και γυναίκες όλοι αγωνίζονταν, με όποιο τρόπο μπορούσαν, για την πατρίδα.

Οι μικρότεροι σε ηλικία φαίνεται πως συνήθως μετέφεραν μηνύματα, όπως ήδη αναφέρθηκε στην περίπτωση του Δημήτρη Μωύσιάδη και όπως φανερώνει και η μαρτυρία της κ. Γαρουφαλλίδου Ναυσικάς, περίπου 14 ετών, που, επίσης, μετέφερε μηνύματα. Ο κ. Μαρμαρινός Κωνσταντίνος, ηλικίας 12 ετών τότε, εκτός από τη μεταφορά μηνυμάτων, μετρούσε και τα αυτοκίνητα των Γερμανών και ενημέρωνε κάποιον ηλικιωμένο της οργάνωσης του. Όμως, τα παιδιά χρησιμοποιούνταν και για περισσότερο επικίνδυνες αποστολές, σύμφωνα με τον κ. Ιωαννίδη Γεώργιο, ηλικίας μεταξύ 11 και 14 ετών στην Κατοχή, ο οποίος είχε μεταφέρει και όπλα.

Τα παιδιά και οι έφηβοι φαίνεται πως προτιμούνταν από την Εθνική Αντίσταση καθώς δεν δημιουργούσαν συχνά υποψίες στους κατακτητές για συμμετοχή τους στον Αγώνα για την Απελευθέρωση. Η κ. Γαρουφαλλίδου αναφέρει ένα περιστατικό όπου, ενώ ακολουθούσε δύο Γερμανούς προκειμένου να γυρίσει με ασφάλεια σπίτι της, την αντιλήφθηκαν και τη ρώτησαν για ποιο λόγο τους ακολουθούσε. Όταν εκείνη τους απάντησε πως τους ακολουθούσε γιατί τους είχε εμπιστοσύνη, οι Γερμανοί χωρίς να ρωτήσουν τίποτα περισσότερο τη συνόδευσαν σπίτι της. Βέβαια, όπως μας αναφέρει και πάλι η κ. Γαρουφαλλίδου, αυτό δεν ίσχυε πάντα, καθώς μια φορά την έπιασαν οι κατακτητές και την ανέκριναν για τέσσερις ώρες, παρά το νεαρό της ηλικίας της. Ίσως αυτή η σύλληψη να οφειλόταν εν μέρει και στη δράση των επονομαζόμενων “Αετόπουλων”, των μικρών παιδιών που πολεμούσαν για την ελευθερία της πατρίδας στο πλευρό του Ε.Λ.Α.Σ.. Ήταν οργανωμένα σε μικρές ομάδες και κατάφερναν καίρια χτυπήματα στον κατακτητή που ποικίλαν από το τρύπημα των λάστιχων μέχρι τον εκτροχιασμό τρένων. Η δυναμική τους ήταν τέτοια που κατόρθωσαν, έπειτα από δύο διαδηλώσεις τους, το 1944, έξω από το Διεθνή Ερυθρό Σταυρό, να εξασφαλίσουν την αύξηση της μερίδας λαδιού στο συσσίτιο και την παροχή ιατρικής εξέτασης σε όλα τα παιδιά!..

Μεγάλο πλήθος νέων ανθρώπων συμμετείχε στον αγώνα για την ελευθερία της χώρας και μέσα από την Ε.Π.Ο.Ν.(φωτό 55,80,109) Η Ενιαία Πα-

νελλαδική Οργάνωση Νέων, η νεολαία του Ε.Α.Μ., ιδρύθηκε στις 23 Φεβρουαρίου του 1943 από την ένωση δέκα νεολαιίστικων οργανώσεων, της Ομοσπονδίας Κομμουνιστικών Νεολαίων Ελλάδας (Ο.Κ.Ν.Ε.), της Σοσιαλιστικής Επαναστατικής Πρωτοπορίας Ελλάδας (Σ.Ε.Π.Ε.), της Φιλικής Εταιρείας Νέων (Φ.Ε.Ν.), της Λαϊκής Επαναστατικής Νεολαίας (Λ.Ε.Ν.), της Αγροτικής Νεολαίας Ελλάδας (Α.Ν.Ε.), του Θεσσαλικού Ιερού Λόχου (Θ.Ι.Λ.), της Λεύτερης Νέας (Λ.Ν.), της Ενιαίας Εργατοϋπαλληλικής Νεολαίας (Ε.Ε.Ν.), της Ενιαίας Μαθητικής Νεολαίας (Ε.Μ.Ν.) και της Ένωσης Νέων Αγωνιστών Ρούμελης (Ε.Ν.Α.Ρ.) (φωτο 118). Το χρώμα της Ε.Π.Ο.Ν. υπήρξε το πράσινο, το οποίο χρησιμοποιούσαν και για τα συνθήματα που έγραφαν στους τοίχους. Εκτός από το γράψιμο στους τοίχους, συχνά, φώναζαν τα συνθήματα και με τηλεβόα στις διάφορες γειτονιές της πόλης. Η Ε.Π.Ο.Ν., ακόμη, εξέδιδε την εφημερίδα «Νέα Γενιά» και το περιοδικό «Ξεκίνημα», στο οποίο έγραφαν φοιτητές (φωτο 17), όπως ο Τάκης Βαρβιτσιώτης, ο Κλείτος Κύρου, ο Πάνος Θασίτης. Για την καλύτερη οργάνωση και λειτουργία της Ε.Π.Ο.Ν. η πόλη της Θεσσαλονίκης είχε χωριστεί σε τρεις τομείς, τον Ανατολικό, τον Κεντρικό και το Δυτικό, όπου η δράση του κάθε τομέα αφορούσε τα αντίστοιχα τμήματα της πόλης.

Η πρώτη Συνδιάσκεψη της Ε.Π.Ο.Ν. Θεσσαλονίκης πραγματοποιήθηκε στο δάσος Κουρί κοντά στο Ασβεστοχώρι. Στη συγκέντρωση έγιναν ομιλίες και συζητήθηκαν οι απόψεις και οι προτάσεις των συμμετεχόντων.

Ξεκίνημα

ΔΕΚΑΠΕΝΤΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΤΩΝ ΕΚΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΟΜΙΛΩΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
15 Φεβρουάριος 1944 Ανάθετο Γεροβίτης

Εξώφυλλο πρώτου τεύχους περιοδικού «Ξεκίνημα»

Καφταντζής Γιώργος, Θέατρο στα βουνά της Δ. Μακεδονίας τον καιρό της Κατοχής, Έκδοση περιοδικού «Γιατί», Θεσσαλονίκη 1990.

Νεαροί αγωνιστές της ελευθερίας.

ΕΠΟΝίτες της Επταλόφου.

Ιστορικό Λεύκωμα, Η εθνική αντίσταση στον Αμπελοκήπους και στις δυτικές συνοικίες Θεσσαλονίκης, ΠΕΑΕΑ, Θεσσαλονίκη 2005.

Στελέχη της ΕΠΟΝ

Καφταντζής Γιώργος, Το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης τον καιρό της Κατοχής, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1998.

Μια συχνή πρακτική της Ε.Π.Ο.Ν. για τη στρατολόγηση νέων μελών ήταν η διοργάνωση πάρτυ και εκδρομών όπου καλούνταν μη οργανωμένα άτομα προκειμένου να μυηθούν στην οργάνωση, όπως μαθαίνουμε από τον κ. Τότα Απόστολο. Στα πάρτυ αυτά, που τότε ονομάζονταν «Απρέ-μιντί» ή για συντομία «Απρέ», αφού οι παρευρισκόμενοι είχαν διασκεδάσει, χορεύοντας και τραγουδώντας, κάποιος Επονίτης άρχιζε να μιλάει για τη Γερμανική Κατοχή, το Ε.Α.Μ., τους αντάρτες, την Ε.Π.Ο.Ν. Στη συνέχεια τραγουδούσαν χαμηλόφωνα πατριωτικά τραγούδια. Βέβαια σε αυτά τα «Απρέ» δεν παραβρίσκονταν πάντα, μόνο, αγωνιστές, αλλά συχνά κατόρθωναν να παρεισφρύσουν και ύποπτοι, όπως μας πληροφορεί η κ. Δροσάκη στο βιβλίο της «*En Θεσσαλονίκη*»²⁰.

Αφίσα της ΕΠΟΝ.

Ιστορικό Λεύκωμα, *Η εθνική αντίσταση στους Αμπελοκήπους και στις δυτικές συνοικίες Θεσσαλονίκης*,
Π.Ε.Α.Ε.Α., Θεσσαλονίκη 2005

²⁰ Δροσάκη Ελευθερία, όπ. π., σ.

Τραγούδια της εποχής

Ύμνος της ΕΠΟΝ Μακεδονίας

Μουσική: Β. Δόικου

Στίχοι: Α. Χατζηανθίμου

Του σκλάβου η οργή έχει ξεχειλίσει
στις πολιτείες και στα χωριά
κι απ' ώρα σ' ώρα θ' αντηχήσει
παιάνας για μας η λευτεριά.

Του νέου αντάρτη το μαχαίρι
κ' η ορμή του νέου αγωνιστή
λυγούν του βάρβαρου το χέρι
του σφάχτη και ληστή.

Είμαστε νέοι αντιφασιστές
θεμελιωτές της νιας γενιάς
εκδικητές μαζί και κτίστες
της λευτεριάς και της δουλειάς.

Για σας κρεμάλα, καταφρόνια
καταχτητές υστερικοί
δε μας τρομάζουν τα κανόνια
των όπλων η κλαγγή.

Η ναι γενιά περνάει, προστάζει
γεμάτη, φως, πνοή.

Σκλάβοι του Αίμου, μας φωνάζει
κοντά της για μια νέα ζωή.

Κοντά της μόνο αγάπη, ειρήνη
χαρά, τραγούδι, φως, ζωή.

Η νια γενιά περνάει προστάζει
κι ανθίζουν οι βλαστοί.

Να τα νιάτα

Μουσική: Β Δόικου
Στίχοι: Γ. Καφτατζής

Να τα νιάτα μας, τα νιάτα
της ΕΠΟΝ βλαστάρια
τραβούν μπροστά δροσάτα,
σπαθωτά, λιοντάρια,
με μια ψυχή ορμούν
τον εχθρό χτυπούν
τριαλαλαλαλα
χαρά παντού σκορπούν
και τραγουδούν.

Ω, Ελλάδα μας, Ελλάδα
τιμημένη χώρα
όλοι μαζί, αράδα
πολεμούμε τώρα
για μια καινούργια αυγή
στη δική μας γη
τριαλαλαλαλα
μ' αληθινή ζωή
και ειρηνική.

Λαοκρατία

Ανώνυμου

Το ΕΑΜ, ο ΕΛΑΣ
Η ΕΠΟΝ ξεκινά
-Λαοκρατία-
εξουσία λαού
θάνατος του φασισμού
νέα γενιά ζωντανή
προχωρεί.

Ο φασίστας εχθρός
ξεψυχάει ο σκληρός
-Μπρος στα όπλα-
να στεριώσουμ' εδώ
που δεν είχε θεό
ο Λαός στη σκλαβιά
την πικρή.

Επονίτες εμπρός
κ' ένας νέος καιρός
ανατέλλει.
Σπάστε πια τα δεσμά
ειρήνη και λευτεριά
να το φως που ο λαός
μας ζητά.

Εμπρός Επονίτες Ανώνυμου

Εμπρός επονίτες αδέλφια και πάλι
πάμε και γοργά προβάλλει η αυγή.
Να δείξουμε πρέπει μ' ατελείωτη πάλη
πως θέλουμ' εμείς ελεύθερη ζωή.

Τα νιάτα μας νάτα, χρυσά κι ανθισμένα
βαδίζονταν εμπρός με βήμα γοργό.
Κι αν είναι με πίκρες και μόχθους θρεμμένα
το γέλιο σκορπούν τριγύρω τα' αγνό.

Πρωτοπόροι στον αγώνα
με της νιότης τον παλμό
και τον τόνο στις γιορτές μας
δίνουμε το χαρωπό.

Καταχτάμε τη ζωή μας
διώχνοντας το φασισμό
πρώτη φάλαγγα η δική μας
στης προόδου το στρατό.

Του φυλακισμένου Αγωνιστή
Ανώνυμου

Ξημερώνει και νυχτώνει
το κελί μου σκοτεινό
στο παράθυρο μου βλέπω
μέρα, νύχτα ένα φρουρό.

Ω, βραχιόλια σεις, βραχιόλια
ατσαλένιοι μου φρουροί
είτε σπάστε είτε λυγίστε
λευτεριά δώστε χρυσή.

Φύλακες, κρεμάλες, δίκες
το λαό μας δε λυγούν
γιατί ξέρει πως μια μέρα
τα παιδιά του θα διοικούν.

Της ελεύθερης Ελλάδας
Μουσική: Ανώνυμου
Στίχοι: Γ. Καφταντζής

Στη λευτερωμένη χώρα
δεν ακούς πια στεναγμούς
μες στις φλέβες νιώθεις τώρα

νέας άνοιξης χυμούς.

Τα καμένα σπιτάκια μας
θα τα κτίσουμε μαζί²¹
τα μεγάλα δνειρά μας
θα τα κάνουμε ζωή.

Καφταντζής Γεώργιος, Θέατρο στα βουνά της Δ. Μακεδονίας τον καιρό της Κατοχής, Έκδοση Περιοδικού «Γιατί», Θεσσαλονίκη 1990, σ. 73-75.

***To Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης (Α.Π.Θ.)
και οι αγώνες των φοιτητών και καθηγητών του κατά τη Γερμανική Κατοχή, 1941-44***

Πυρήνας αντιστασιακής δράσης υπήρξε και το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Δεν είναι καθόλου τυχαίο πως το Α.Π.Θ. αποκαλούνταν και “Μακεδονικός Βεζούβιος”²¹, όπως επίσης δεν πρέπει να αγνοηθεί και το γεγονός πως πολλοί Καπετάνιοι της Εθνικής Αντίστασης σαν τον Χ. Καλαϊντζή, τον Κ. Συννεφάκη, τον Μ. Μαρινέλη, τον Γ. Ψαλτόπουλο, τον Π. Ασλανίδη, τους αδελφούς Φραγκιαδάκη, τον Κ. Κολίντζα και τον Α. Νικολαΐδη, αναδείχθηκαν μέσα από το Πανεπιστήμιο. Οι οργανωμένοι στο Ε.Α.Μ. καθηγητές, Χ. Θεοδωρίδης, Γ. Ιμβριώτης, Α. Σιγάλας της Φιλοσοφικής, Ν. Ρουσόπουλος της Γεωπονικής, Δ. Καβάδας του Φυσικομαθηματικού, Γ. Τενεκίδης της Νομικής και Κ. Τζώνης του Χημικού αγωνίζονταν για την ελευθερία της χώρας, συμμερίζονταν τις αγωνίες και τις ελπίδες των φοιτητών τους, μετέτρεπαν τα μαθήματα τους σε ύμνους του Ελληνικού πνεύματος, όπως η παράδοση του καθηγητή της Ανόργανης Χημείας Καβασιάδη, που αφιέρωσε την παράδοση του τους αρχαίους Έλληνες, όπως αναφέρει ο Γιώργος Παπαβυζάς στο βιβλίο του και τελικά, απολύθηκαν με την κατηγορία της «αντεθνικής

²¹ Αναστασιάδης Γεώργιος, Ανεξάντλητη πόλη. Θεσσαλονίκη 1917-1974, Έκφραση, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 45.

συμπεριφοράς»...

Βέβαια έντονη αντιστασιακή δραστηριότητα υπήρξε και από τους φοιτητές.

Όπως μας πληροφορεί ο κ. Τριάρχου Γιάννης, ο κάθε πρωτοετής φοιτητής, αν δεν άνηκε στην Αντίσταση, οι συμφοιτητές του, των μεγαλύτερων ετών, φρόντιζαν να τον μιησουν. Στις περιπτώσεις όπου ο φοιτητής άνηκε στην Αντίσταση εμφανιζόταν με το σύνδεσμο του.

Οι Σχολές του Α.Π.Θ., πολύ γρήγορα, γέμισαν προκηρύξεις, συνθήματα και τρυκ, ενώ, παράλληλα κυκλοφορούσαν και χειρόγραφες ανακοινώσεις. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η μαρτυρία του Γ. Καφταντζή, όπως αυτή αποτυπώνεται στο βιβλίο του για τη δράση της Ελευθερίας, όπου μαθαίνουμε πως οι πρώτες αντιστασιακές ομάδες που δημιουργήθηκαν στον πανεπιστημιακό χώρο σκορπούσαν στις Γερμανικές μονάδες προκηρύξεις, χειρόγραφες ή πολυγραφημένες, γραμμένες στα Γερμανικά²², προκειμένου να γνωρίσουν οι κατακτητές πως ο Ελληνικός Λαός θα διεκδικούσε την ελευθερία του και θα πολεμούσε γι' αυτήν, με ό,τι μέσα διέθετε...,

Η αγωνιστικότητα των φοιτητών της Θεσσαλονίκης, αλλά και ολόκληρου του Ελληνικού Λαού, εκδηλώθηκε, ίσως, με τον πλέον δυναμικό τρόπο στην απόφαση της επέκτασης της Βουλγαρικής Κατοχής στην έντευθεν του ποταμού Στρυμόνα περιοχή, όταν ένα τεράστιο κύμα οργής και αγανάκτησης για το διαμελισμό της Ελλάδας κατέκλυσε τη χώρα.....

Οι Ναζί, προκειμένου να αποδεσμεύσουν μέρος των δυνάμεων τους για την ενίσχυση του Ανατολικού Μετώπου, έπειτα από τις μεγάλες απώλειες που σ' αυτό υφίσταντο, αποφάσισαν να τοποθετήσουν Βουλγαρικά, τσαρικά, Στρατεύματα στην Κεντρική και Δυτική Μακεδονία, ικανοποιώντας, έτσι, ακόμη ένα όνειρο των συμμάχων τους Βουλγάρων, μετά τη Γερμανική παραχώρηση της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, με τις σφαγές Δοξάτου-Δράμας- Σερρών- Νιγρίτας, την απόκτηση του λιμανιού της Θεσσαλονίκης. Ως ημερομηνία εισόδου των Βουλγαρικών Στρατευμάτων στη Θεσσαλονίκη είχε οριστεί η 10^η Ιουλίου 1943, με τη σύμφωνη γνώμη της διορισμένης από

²² όπ. π., σ. 15.

τον Χίτλερ κυβέρνησης Κουίσλιγκ του Ιωάννη Ράλλη... Ο Ελληνικός Λαός αντέδρασε άμεσα με την οργάνωση διαδηλώσεων διαμαρτυρίας σε Κιλκίς, Έδεσσα, Βέροια, Αριδαία, Κοζάνη, Βόλο, Καρδίτσα, Λάρισα, Τρίκαλα, αλλά και στην Αθήνα, όπου χιλιάδες κόσμου πλημμύρισαν τις πλατείες Εξαρχείων και Κολωνακίου, το Μοναστηράκι, το Λαύριο, την Ομόνοια, φωνάζοντας «έξω οι Βούλγαροι φασίστες από τη Μακεδονία-Θράκη», «κάτω οι προδότες και συνεργάτες των κατακτητών»....

Μάταια οι Γερμανικές δυνάμεις, το Ιταλικό ιππικό, οι χωροφύλακες, οι ταγματασφαλίτες προσπαθούσαν να διαλύσουν τα πλήθη!..

Στη Θεσσαλονίκη, για τρεις συνεχόμενες νύχτες, από τις 9 ως 11 Ιουλίου του 1943, η φοιτητική νεολαία της πόλης, μαζί και με Θεσσαλονικείς, γέμισαν συνθήματα τους τοίχους της πόλης, όπως : «Οχι στη Βουλγαρική επέκταση» «Θάνατος στους Βουλγάρους εισβολείς», σκέπασαν τα αγάλματα του ναυάρχου Βότση και του αγωνιστή Καπετάνιου του 1821, Καρατάσου, στο κέντρο της πόλης, με μαύρα πέπλα, έτσι ώστε να συμβολίσουν το πένθος της πόλης για αυτήν την απόφαση, αλλά και όλου του Ελληνικού Λαού, οργάνωσαν συγκεντρώσεις, ομιλίες και διαδηλώσεις στην Επτάλοφο, την Νεάπολη, την Τούμπα, τη Χαριλάου, την Καλαμαριά, το Διοικητήριο, που συνολικά παρακολούθησαν 50.000 άνθρωποι.

Η μεγαλύτερη συγκέντρωση κατά της Βουλγαρικής κατοχής της Θεσσαλονίκης πραγματοποιήθηκε στο καφενείο «Εθνικό», στο Διοικητήριο, από τη Νομική Σχολή του Α.Π.Θ., στις 11 Ιουλίου, παρά την απαγόρευση της την προηγούμενη ημέρα. Το πλήθος κόσμου έψελνε τον Εθνικό Ύμνο, κρατούσε σημαίες, τραγουδούσε, αψηφώντας τους Ναζί, τις κλούβες, τους χωροφύλακες και τους ταγματασφαλίτες που παρακολουθούσαν και ήταν έτοιμοι ανά πάσα στιγμή να ανοίξουν πυρ κατά των συγκεντρωμένων. Μόλις ο ομιλητής Γιώργος Καφταντζής ξεστόμισε την πρώτη φράση της ομιλίας του «Λαέ της Θεσσαλονίκης, κάτω από το τρικέφαλο Φασιστικό Τέρας...», οι Ναζιστικές δυνάμεις άρχισαν να πυροβολούν κατά του πλήθους. Εκτός από τους νεκρούς και τους τραυματίες, μεγάλος αριθμός ανθρώπων συνελήφθηκε και καταδικάστηκε σε θάνατο. Η μαχητικότητα, ωστόσο, που οι φοιτητές είχαν επιδεί-

ξει έφερε το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα και η Βουλγαρική επέκταση δεν πραγματοποιήθηκε. //

Ένα ακόμη περιστατικό που αποκαλύπτει τη γενναιότητα αλλά και το ξεχωριστό ήθος που διέκρινε τους αγωνιστές φοιτητές αφορά τη σύλληψη του φοιτητή της Νομικής, Τάκη Βαφείδη, κατά τα προαναφερθέντα γεγονότα της 11^{ης} Ιουλίου. Ο φοιτητής είχε συλληφθεί και καταδικασθεί σε θάνατο, όμως, κατά τη μεταγωγή του, όπως οι Ναζί και οι συνεργάτες τους ονόμαζαν τη μεταφορά προς εκτέλεση, στο Γεντί Κουλέ, μια ομάδα ΕΠΟΝιτών φοιτητών της Νομικής, στήνοντας ενέδρα μέσα σε ένα στενό από όπου περνούσε ο Βαφείδης, κατόρθωσε και τον απελευθέρωσε. Δυστυχώς, όμως, ένας από τους φοιτητές που συμμετείχε στην προσπάθεια συνελήφθη. Όταν ο Βαφείδης πληροφορήθηκε τη σύλληψη του συντρόφου του, αδιαφορώντας για τη θανατική καταδίκη που εικρεμούσε εις βάρος του, παραδόθηκε στις δυνάμεις Κατοχής ώστε να μην καταδικασθεί ο συμφοιτητής του εξαιτίας του. Μόλις ανακοίνωσε την απόφαση του, οι σύντροφοι του, συγκινημένοι από τη λεβεντιά του, άρχισαν να τραγουδούν «αδέλφια αυτή την ώρα τη μεγάλη, που η λευτεριά χαρίζει τ' Αγιο Φως, ντυθείτε τη λαμπριάτικη στολή σας, ανάψτε τη λαμπάδα σας κι εμπρός, δαδούχοι πλημμυρίστε όλη την πλάση, με την καινούργια αυτή φεγγοβολή, ειρήνη, φως κι αγάπη να χορτάσει, η καταματωμένη μας η γη». Το συναίσθημα της Δικαιοσύνης αλλά και η ευγνωμοσύνη που τον διακατείχαν για τους ελευθερωτές του δεν ήταν δυνατό να του επιτρέψουν να αφήσει κάπιον, που διακινδύνευσε για τον ίδιο, να χάσει τη ζωή του. Ο Βαφείδης, τελικά, εκτελέστηκε από τους Γερμανούς, όμως, με το κεφάλι ψηλά και αρνούμενος να του δέσουν τα μάτια. Μόλις που πρόλαβε να φωνάξει «Ζήτω η ΕΠΟΝ, Ζήτω η Ελευθ...».

Για τους αγωνιστές της Εθνικής Αυτίστασης το δίκιο και το καθήκον ήταν πάνω από όλα, ακόμη και από την ίδια τους τη ζωή. Για το ύψιστο ιδανικό της ελευθερίας ο καθένας θα έπρεπε να είναι πρόθυμος να δώσει τη ζωή του. Όπως είχε πει και ο μεγάλος δάσκαλος Γληνός «αξίζει να ζήσει ή να πεθάνει κάνεις σαν άνθρωπος, αν ζήσει ή πεθάνει για ένα ιδανικό».

Η αντιστασιακή δράση των φοιτητών υπήρξε και ένοπλη. Δύο υπο-

δειγματικές ανταρτοομάδες από το Α.Π.Θ. έφυγαν τη νύχτα της 15^{ης} Δεκεμβρίου 1942 για την παραλία κάτω από τον Όλυμπο. Οι αρχηγοί της πρώτης ομάδας ήταν οι φοιτητές Γιάννης Δρεσιώτης, από την Κύπρο, και, από τις Σέρρες, Παρίσης Κατσαρός, μετέπειτα Καπετάνιος της υποδειγματικής Διμοιρίας της ΕΠΟΝ Ομάδας Μεραρχιών του ΕΛΑΣ, και της δεύτερης, ο Γιάννης Λόλας, επίσης, κατοπινός Καπετάνιος της διμοιρίας της ΕΠΟΝ της 10^{ης} Μεραρχίας του ΕΛΑΣ. Η μαχητικότητα των φοιτητών γίνεται φανερή και αν κανείς σκεφτεί και το γεγονός πως από τους πρώτους Έλληνες που έδωσαν τη ζωή τους για την πατρίδα υπήρξαν εννέα φοιτητές του Α.Π.Θ., μέλη της αντιστασιακής οργάνωσης «Ελευθερία», μεταξύ των οποίων και οι Σωκράτης Διορινός και Ηλίας Καπέσης που δε δίστασαν κατά την απολογία τους στο Δικαστήριο να μιλήσουν ανοιχτά κατά του φασιστικού καθεστώτος²³. Ακόμη, σύμφωνα με στοιχεία που συγκεντρώθηκαν αμέσως μετά την απελευθέρωση, περισσότεροι από 400 φοιτητές του Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης βγήκαν αντάρτες στο βουνό και η πλειοψηφία των καθοδηγητών των ανταρτοεπονιτών ήταν φοιτητές, εκ των οποίων, μάλιστα, οι 100 περίπου φοίτησαν στη Σχολή Αξιωματικών του Γενικού Στρατηγείου του ΕΛΑΣ και βγήκαν ανθυπολοχαγοί.

Τον Φεβρουάριο του 1944 έγινε η συγκρότηση και ενός τμήματος του εφεδρικού ΕΛΑΣ στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, που γρήγορα πήρε τη διάρθρωση Λόχου, από φοιτητές όλων των Σχολών, έχοντας 4 διμοιρίες των τριών ομάδων. Οι πρώτοι υπεύθυνοι εκείνου του Λόχου ήταν οι φοιτητές Απόστολος Δαμιανίδης, της Δασολογίας, και Χάρης Τάλαρος, της Ιατρικής. Ο τελευταίος σκοτώθηκε την 25^η Μαρτίου 1944 και αντικαταστήθηκε από το Σωκράτη Σιαπέρα, επίσης, φοιτητή της γεωπονικής. 80 επώνυμοι και άλλοι 30 ανώνυμοι φοιτητές του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου ήταν τα θύματα της ειδικητικής μανίας των κατακτητών ενάντια στην προσπάθειά τους να ζήσουν ελεύθεροι κι αυτοί και οι απόγονοι τους.

Ένα από τα κέντρα οργάνωσης του φοιτητικού αγώνα κατά των δυ-

²³ Ιστορικό Λεύκωμα, Η Εθνική Αντίσταση στους Αμπελόκηπους..., όπ. π., σ. 21.

νάμεων Κατοχής υπήρξε η Φοιτητική Λέσχη, όπου πηγαίνοντας κανείς για φαγητό, είχε τη δυνατότητα να συναντήσει συναγωνιστές του και να ενημερωθεί για την πορεία του αγώνα. Ένας ακόμη χώρος, όπου οι φοιτητές οργανώνονταν, υπήρξε το «Στέκι του Φοιτητή» στην οδό Αρριανού 5 στην Εγνατία, απέναντι από το 15^ο Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης, που λειτουργούσε ως Φοιτητική Εστία.

Από το 1943, με την ίδρυση από την Ε.Π.Ο.Ν. του Εκπολιτιστικού Ομίλου Πανεπιστημίων, το επίκεντρο των οργανωτικών προσπαθειών της σπουδάζουσας νεολαίας μεταφέρθηκε εκεί. Πρόεδροι της Ε.Ο.Π. διετέλεσαν καθηγητές του πανεπιστημίου, όπως οι Καβάδας και Καρανίκας. Ο Ε.Ο.Π. διέθετε μουσικό, θεατρικό, εκδοτικό, φιλολογικό, αθλητικό και καλλιτεχνικό τμήμα και οργάνωνε διαλέξεις, εκθέσεις, θεατρικές παραστάσεις, εκδρομές με στόχο την έκφραση του αντιστασιακού φοιτητικού φρονήματος και την καλλιέργεια της ελπίδας μεταξύ των Θεσσαλονικέων.

Μικρές Θεατρικές Παραστάσεις της εποχής

Ο κλέψας του κλέψαντος

(Η σκηνή στο δρόμο)

ΜΑΥΡΑΓΟΡΙΤΗΣ: (Έχει το εμπόρευμα κρυμμένο στις τσέπες του. Φοράει τραγιάσκα, κατεβασμένη ως τα μάτια. Κινήσεις προφυλακτικές. Χαμηλή φωνή): Ξυραφάκια, τσιγαρόχαρτα, πιπέρι, ζαχαρίνες...

ΑΓΟΡΑΣΤΗΣ: (Επίσης χαμηλόφωνα): Κινίνο έχεις;

ΜΑΥΡΑΓΟΡΙΤΗΣ: Πόσο θέλεις;

ΑΓΟΡΑΣΤΗΣ: Καμιά εικοσαριά σουλφάτα. Σακάτεψε η θέρμη τα παιδιά.

ΜΑΥΡΑΓΟΡΙΤΗΣ: (Ψάχνεται). Είσαι τυχερός. Και τώρα γύρνα προς τα πέρα και κάνε τον αδιάφορο.

ΑΓΟΡΑΣΤΗΣ: Περιμένω ν' ακούσω το όνομα του παιδιού.

ΜΑΥΡΑΓΟΡΙΤΗΣ: Αφού δεν το θέλεις για εμπόριο μα για το σπίτι σου, θα σου το δώσω μισοτιμής. Τα είκοσι κουφέτα μια λίρα εγγλέζικη.

ΑΓΟΡΑΣΤΗΣ: Σίγουρα δεν αστειεύεσαι άνθρωπέ μου;

ΜΑΥΡΑΓΟΡΙΤΗΣ: Ούτε δεκάρα παρακάτω.

ΑΓΟΡΑΣΤΗΣ: Μα είναι υπέρογκη τιμή.

ΜΑΥΡΑΓΟΡΙΤΗΣ: Όχι, σου το δίνω σχεδόν δωρεάν.

ΑΓΟΡΑΣΤΗΣ: Έστω. Ελπίζω να είναι τουλάχιστο καλό.

ΜΑΥΡΑΓΟΡΙΤΗΣ: Έξτρα πρίμα. Γνήσιο εγγλέζικο. Βρέθηκε πάνω σε Άγγλο που σκοτώθηκε στον Όλυμπο.

ΑΓΟΡΑΣΤΗΣ: Εντάξει, σε πιστεύω. Βάλε με τρόπο το πράγμα μες στην τσέπη μου.

ΜΑΥΡΑΓΟΡΙΤΗΣ: Ρίξε πρώτα το μαλλί.

ΑΓΟΡΑΣΤΗΣ: Όχι, πρώτα το κινίνο.

ΜΑΥΡΑΓΟΡΙΤΗΣ: Τότε χέρι, χέρι. (Δίνει ένα φακελάκι με κινίνα και παίρνει μία λίρα) Και τώρα δρόμο γιατί μας έχουνε στιμάρει. (Χωρίζουν βιαστικά παίρνοντας αντίθετες κατευθύνσεις).

ΑΓΟΡΑΣΤΗΣ: (Στην άκρη της σκηνής. Δαγκώνει ένα κινίνο). Α, τον παλιάνθρωπο, τον απατεώνα, μου πάσαρε για κινίνο σκέτο αλευράκι.

ΜΑΥΡΑΓΟΡΙΤΗΣ: (Στην άλλη άκρη της σκηνής. Δαγκώνει τη λίρα). Βρε τον κανάγια, βρε το κάθαρμα. Η λίρα είναι κάλπικη.

Οι μαυραγορίτες

(Η σκηνή στο δρόμο)

ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ: Τι είστε σεις;

ΑΝΤΡΑΣ: Πουλητάδες.

ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ: Τι πουλάτε;

ΑΝΤΡΑΣ: Δεν πουλάμε, ξεπουλήσαμε.

ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ: Τι πουλήσατε τέλος πάντων;

ΑΝΤΡΑΣ: Λίγο μπουλγουράκι, λίγο αλευράκι, λίγα αυγουλάκια, ένα κοτοπουλάκι.

ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ: Και πόσο τα πουλήσατε;

ΑΝΤΡΑΣ: Ψιλά πράγματα. Ένα κοκοράκι, ένα ρολογάκι...

ΓΥΝΑΙΚΑ: Ένα δαχτυλιδάκι, ένα βραχιολάκι...

ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ: Ωστε είστε μαυραγορίτες. Δεν ντρέπεστε να εκμεταλλεύεστε την πείνα του φτωχού κοσμάκη.

ΑΝΤΡΑΣ: Μα εμείς δεν έχουμε πάρε-δώσε με τις εφτωχοί. Μόνο στους λεφτάδες δίνουμε. Οι εφτωχοί δεν έχουνε λιρούδες. Έχουνε;

ΓΥΝΑΙΚΑ: Δεν έχουνε.

ΑΝΤΡΑΣ: Τις προάλλες ένας εφτωχός στη Σαλονίκη έφαγε από την πείνα το ένα μου τσαρούχι.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Τουν έφαγε το ένα του τσαρούχι.

ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ: Από πού είστε;

ΑΝΤΡΑΣ: Από το Λιβάδι Αλαρίσης.

ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ: Και πώς ήρθατε ως εδώ από τη Λάρισα; Δώστε μου τα χαρτιά σας. (Του δίνουν τις ταυτότητες).

ΑΝΤΡΑΣ: Τι πάει να πει πώς ήρθαμε; Καβαλλήσαμε το βάγκο και τη λιλή και ήρθαμε.

ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ: (Εξετάζοντας τα χαρτιά). Τα άλογά σας εννοείτε;

ΑΝΤΡΑΣ: Όχι το τιρένο.

ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ: Αν κατάλαβα καλά, το βαγκόν-λι θέλετε να πείτε.

ΑΝΤΡΑΣ: Αυτούνου. Και θεού θέλοντος, κάναμι καλό ταξίδι.

ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ: Καλό μα επικίνδυνο. Σας χτύπησαν αντάρτες καθ' οδόν;

ΑΝΤΡΑΣ: Καθ' ουδόν δε μας χτύπησαν αντάρτες. Ήρθι μόνο ιένας με κόκκινο πιλίκον στο κιφάλι τ' κι μας τρύπησι.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Μας τρύπησι κι μένα κι τουν Κόλια.

ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ: Με τι σας τρύπησε;

ΑΝΤΡΑΣ: Μι του εργαλείου τ...

ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ: Τα εισιτήρια σας τρύπησε.

ΑΝΤΡΑΣ: Μάλιστα. Τα ασικτίριά μας τρύπησε...

ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ: Ορίστε τα χαρτιά σας. (Παίρνουν τις ταυτότητες).

ΑΝΤΡΑΣ: Νάσαι καλά. Υπάρχει εδώ κοντά κανένα φτηνό ξυνοδοχείο.

ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ: Ξενοδοχείο λέγεται.

ΑΝΤΡΑΣ: Ιγώ του λέω ξυνοδουχείου.

ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ: Γιατί έχει τιμές ξυνές;

ΑΝΤΡΑΣ: Ουόχι. Γιατί ξύνισι. Ψείρες από κάτω, κοριοί από πάνω, ψύλλοι από δω, κουνούπια από κει, σκνίπες από πέρα, ξύνισι.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Όλη νύχτα ξύνισι.

ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ: Μαυραγορίτες δεν είσαστε; Μαύρο χιούμορ θα κάνετε. Άντε πηγαίνετε τώρα και όταν ξανάρθετε να μου φέρετε και μένα λίγο μπουλγουράκι, γιατί θα σας κλείσω μέσα και κει θα δείτε ξύσιμο.

Καφταντζής Γεώργιος, *Θέατρο στα βοννά της Δ. Μακεδονίας τον καιρό της Κατοχής*, Έκδοση Περιοδικού «Γιατί», Θεσσαλονίκη 1990, σ. 83-86.

Κατάλογος των Νεκρών Φοιτητών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης της Φασιστικής Κατοχής 1941-1944

Γεωπονική

Ακριτίδης Γιώργος
Γιαννούσης Γιώργος
Γκατένιο Δαβίδ
Ζαχαριάδης Δημήτρης
Κουζούνης Κώστας
Κων/νιδης Γιώργος
Κων/νιδου Δέσποινα
Λούλης Θανάσης
Λόλας Γιάννης
Μίχος Δημήτρης
Μπακογιάννης Μιχάλης
Πιτσέλης Νίκος
Πολυχρονιάδης Δήμος
Πουρίδης Λευτέρης
Στεφανίδης Θωμάς
Τσιάρας Χαράλαμπος

Φράγκος Γιάννης

Δασολογική

Απέργης Χρήστος
Βαλλιόπουλος Γιώργος
Δουλγεράκης Πάνος
Μαργαρής Τάκης
Χαραλαμπίδης Δήμος
Χρυσομάλλης Βασίλης

Ιατρική

Κολιντζάς Κώστας
Κωνσταντινίδης Γιάννης
Μουρατίδης Γιώργος
Λαβράνος Σπύρος
Λαζαρίδης Δημήτρης
Παπαδιαμάντης Νίκος
Πετρίδης Νίκος
Τάλλαρος Χάρης

Νομική

Αλεξανδρόπουλος Γιώργος
Ανδρεάδης Αλέκος
Αργυριάδης Σάκης
Βαφειάδης Τάκης
Γερμανός Βασίλης
Δαμπάσης Δημήτρης
Διορινός Σωκράτης
Ζαφειριάδης Κώστας
Καλαϊτζής ή Καγιάς Χρήστος

Καραγώγος Γιώργος
Κατσαμπέλης Αλέκος
Λαζαρίδης Λάζαρος
Λυκουργιώτης Γιώργος
Μανωλίδης Κώστας
Μυρωνίδης Νίκος
Νικολαΐδης Γιώργος
Παντελίδης Γιάννης
Ρίζος Χρήστος
Σαρηγιαννίδης Στέφανος
Σινάνογλου Σπύρος
Σταμάτης Γιάννης
Τατάρης Θεμιστοκλής
Χαραλαμπίδης Νίκος
Μάλαμας Κώστας

Φιλοσοφική

Ασλανίδης Πάνος
Βουτίκας Γρηγόρης
Κατσαμπέκη Κατίνα
Κοέν Στέλλα
Μπάλλης Νίκος
Σταμπόλης Γιάννης
Στρούμτσα Μωρίς
Τσιάντζης Αλκιβιάδης

Φυσικομαθηματική

Βάλτσης Χρήστος
Καπέσης Ηλίας
Κλέαρχος Ηλίας
Νικολαΐδης Απόστολος

Ξεπαπαδάκης Γιάννης
Παπαγεωργίου Νίκος
Παπανικολάου Πάνος
Πολυχρονιάδης Πάνος
Χριστοφορίδης Γιάννης

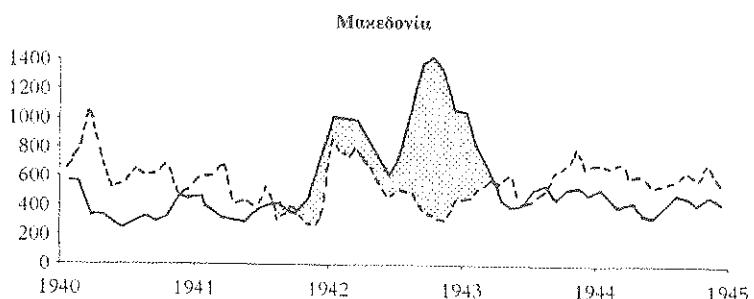
Tα ονόματα των φοιτητών είναι ευγενική παραχώρηση του κ. Λεάνη Δημήτρη.

Πείνα

Αν και μεγάλος αριθμός ανθρώπων είχε χάσει τη ζωή του από τους Ναζί και τους συνεργάτες τους, ακόμη περισσότεροι ανθρωποί βρήκαν το θάνατο από την πείνα και τις κακουχίες. Μάλιστα ο αριθμός των νεκρών του στρατού της Εθνικής Αντίστασης, του Εμπορικού Ναυτικού, της Μέσης Ανατολής και των εκτελεσθέντων από τις δυνάμεις κατοχής, μαζί, είναι περίπου κατά εκατό χιλιάδες μικρότερος από τους 260.000 ανθρώπους που έχασαν τη ζωή τους από την ασιτία²⁴. Ο ασυνήθιστα βαρύς και παρατεταμένος χειμώνας του 1941, οι επιτάξεις και οι λεηλασίες των ναζιστικών στρατευμάτων, η μείωση της σοδειάς του 1941 εξαιτίας των πολεμικών αναστατώσεων και η συγκέντρωση μεγάλου αριθμού ανθρώπων στις πόλεις είχαν ως αποτέλεσμα οι προμήθειες τροφίμων να μειωθούν στο ελάχιστο, οδηγώντας, συνολικά, 5.000 κατοίκους της Θεσσαλονίκης στο θάνατο²⁵.

²⁴ Ιστορικό Λεύκωμα, Η Εποποίia της Εθνικής Μας Αντίστασης (1941-1945), Π.Ο.Α.Ε.Α., Αθήνα 2003, σ. 118.

²⁵ Mazower Mark, Salonica, City of Ghosts. Christians, Muslims and Jews, 1430-1950, Harper Perennial, London 2005, σ. 422.

Αριθμός γεννήσεων και θανάτων στη Μακεδονία 1940-1945.

Helger B., Ravitaillement de la Grece pendant l' occupation 1941-1944 et pendant les cinq mois apres la libération, Αθήνα 1949, σ. 614-615 στο Mazower Mark, Στην Ελλάδα του Χίτλερ. Η εμπειρία της Κατοχής, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1994, σ. 65.

Χριστούγεννα 1942: Μικρά παιδιά, εξαντλημένα από την αστία, στην οδό Μητροπόλεως στο κέντρο της Θεσσαλονίκης

Ιστορικό Λεύκωμα, Η εθνική αντίσταση στους Αμπελοκήπους και στις δυτικές συνοικίες Θεσσαλονίκης, ΠΕΑΕΑ, Θεσσαλονίκη 2005.

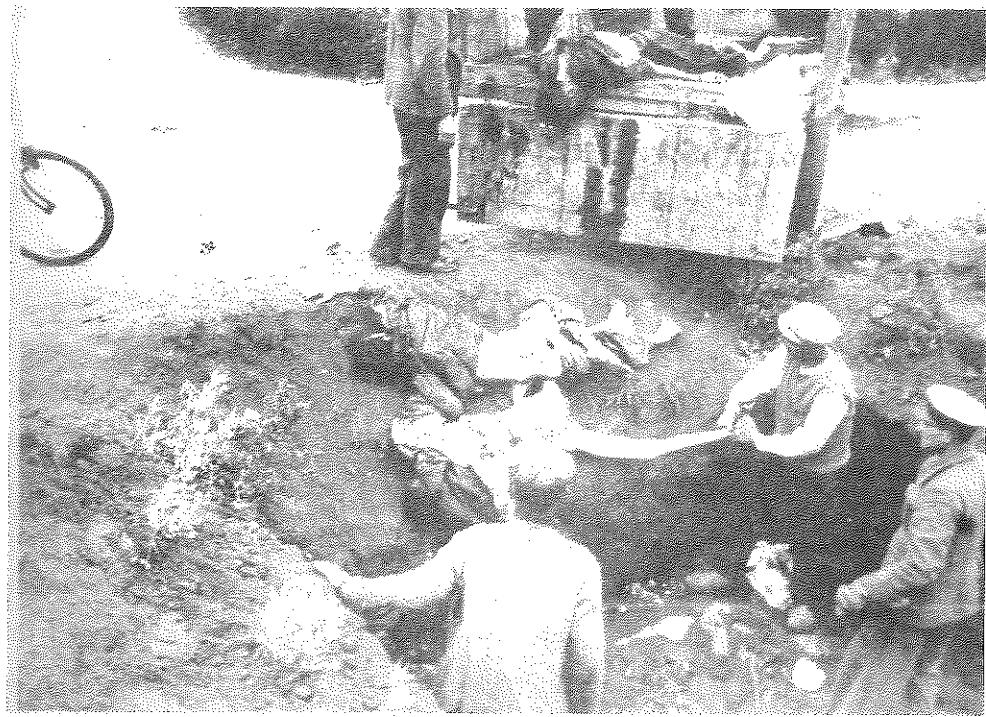
«Παιδιά πεινασμένα, με κονσερβοκούτια στο χέρι, γυρίζουν στους δρόμους. Πρόσφυγες και πυροπαθείς από τα καμένα χωριά μένουν μες στα ερείπια και ψάχνουν να βρουν κάτι να φάνε ανάμεσα στα σκουπίδια τα Γερμανικά.(φωτό25) Σαλταδόροι που δε διστάζουν να σαλτάρουν και σε Γερμανικά ακόμα αυτοκίνητα, για να αρπάξουν ότι λάχει, περιμένουν στα περάσματα να κάνουν «ντου». Ατέλειωτες ουρές «υπομονής» στα συστίτια....στο ψωμί του δελτίου, που τώρα αυξήθηκε από 30 δράμια σε 50»²⁶.(φωτό90,73) Η παραπάνω περιγραφή της κ. Ελευθερίας Δροσάκη παρουσιάζει, ίσως, με τον καλύτερο τρόπο την πραγματικότητα μιας πόλης που επιχειρούσε να αντιμετωπίσει την πείνα της. Η εικόνα ολοκληρώνεται με τα λόγια του κ. Καμπουρίδη Βασιλείου, ο οποίος μας περιγράφει ένα περιστατικό όπου, ενώ, κόσμος περίμενε έξω από ένα φούρνο, κάποιος, όταν έσταξε ζουμί από μια μπομπότα, έτρεξε να το γλύψει από το έδαφος. Ακόμη μας πληροφορεί πως, λόγω του μεγάλου αριθμού των θυμάτων, οι νεκροί μεταφέρονταν με κάρρα σε ομαδικούς τάφους (φώτο47,76).

Τα κατάστιχα του νεκροταφείου της Ευαγγελίστριας των ετών 1941-1943 φανερώνουν αύξηση του αριθμού των θανάτων²⁷. Η κατάσταση ήταν τόσο τραγική, ώστε ο κόσμος δε δίσταζε να σκοτώσει ακόμη και για ένα δίκτυ με λεμόνια και διάφορα άλλα αγαθά, όπως μας αναφέρει η κ. Ραπτοπούλου Χάιδω. Το πετρέλαιο, τα καύσιμα, το κρέας, η ζάχαρη, ο καφές, το σαπούνι, και τα γαλακτοκομικά προϊόντα είχαν όλα εξαφανιστεί, καθώς είχαν επιταχτεί για τις ανάγκες του Γερμανικού στρατού. Ο αείμνηστος Πετράκης Πέτρος μας πληροφορεί πως το σύνολο της παραγωγής του εργοστασίου ζυμαρικών της ABEZ, όπου εργάζονταν οι αδερφές του, προορίζόταν για τις ανάγκες των κατοχικών στρατευμάτων, τόσο μέσα, όσο και έξω από τη χώρα. Αποτέλεσμα αυτών των πρακτικών των Γερμανών κατακτητών ήταν «ν' αντικρίζεις τους ζητιάνους, πολύ περισσότερους από κάθε άλλη φορά, ν' απλώνουν τα χέρια στους περαστικούς. Να βλέπεις χιλιάδες πολίτες κάθε επαγγέλματος χωρίς

²⁶ Δροσάκη Ελευθερία, όπ. π., σ. 64.

²⁷ Δροσάκη Ελευθερία, όπ. π., σ. 64.

δουλειά.... να ζητιανεύουν στους δρόμους»²⁸, καθώς η ξαφνική πτώση της βιομηχανικής παραγωγής, λόγω της έλλειψης πρώτων υλών ή και εξαιτίας της αποστολής του εξοπλισμού και των αποθεμάτων των εργοστασίων στο εξωτερικό, οδηγούσαν στο κλείσιμο αυτών των μονάδων και στην απότομη άνοδο της ανεργίας, με τους ανέργους στη Θεσσαλονίκη, κατά τους πρώτους μήνες της Κατοχής, να ξεπερνούν τους 30.000, επιδεινώνοντας περαιτέρω την κατάσταση στη χώρα.

O αριθμός των αυτοσχέδιων ομαδικών τάφων αυξήθηκε σημαντικά λόγω της κατακόρυφης ανόδου των θανάτων που σημειώθηκε στα χρόνια της Κατοχής.
Ιστορικό Λεύκωμα, Η εποποιία της Εθνικής μας Αντίστασης, Π.Ο.Α.Ε.Α,
Αθήνα 2003.

²⁸ Παπαβυζάς Γιώργος, Λίμα και Δάκρυα, Δωδώνη, Αθήνα - Γιάννενα, 2001, σ. 86.

Ο μεγάλος αριθμός των νεκρών επέβαλε τη μεταφορά τους με κάρα, προκειμένου να απομακρυνθούν από τους δρόμους, όπου σωριάζονταν και να επιτευχθεί η ταφή τους.

Ιστορικό Λεύκωμα, *Η εποποίia της Εθνικής μας Αντίστασης*, ΠΟΑΕΑ, Αθήνα 2003.

Η δοσίλογη κυβέρνηση επιχείρησε να αμβλύνει την κατάσταση, μοτράζοντας ψωμί με δελτίο και συγκροτώντας συσσίτια. Στη Θεσσαλονίκη η εφαρμογή του δελτίου τροφίμων ξεκίνησε από τον Ιούλιο του 1941 και η λειτουργία των συσσιτίων από το Νοέμβριο του 1941. Ωστόσο, σύντομα, λόγω των δυσκολιών στη συλλογή της σιτοπαραγωγής, η ποιότητα της μερίδας έπεσε και το μέγεθος της μειώθηκε, αφήνοντας περισσότερο αποδυναμωμένο τον πληθυσμό της πόλης. Σύμφωνα με το κο Παπαβυζά Γεώργιο, από τα 200 γρ. ψωμί που λάμβαναν οι Θεσσαλονικείς, το φθινόπωρο, η μερίδα μέχρι το Δεκέμβριο είχε μειωθεί στα 40 γρ, ενώ μέχρι τον Ιανουάριο του 1942 η ποιότητα του ψωμιού είχε χειροτερεύσει τόσο που το θρεπτικά κατώτερο καλαμπόκι υπερείχε του σιταριού. Παρόλα αυτά «...μακρές σειρές

σχηματίζονταν από το πρωί από κατοίκους με χλωμά πρόσωπα, πολλοί από τους οποίους υπέφεραν από φυματίωση ή αβιταμίνωση εξαιτίας του υποσιτισμού, και απελπισμένες γυναίκες, κρατώντας μικρά παιδιά στην αγκαλιά τους, μπροστά στα αρτοποιεία να λάβουν ένα κομμάτι ψωμί με το δελτίο»(φώτο74). Η πείνα ήταν τέτοια που αριθμός ανθρώπων απέφευγε να δηλώσει το θάνατο μελών των οικογενειών τους προκειμένου να κρατήσει τα δελτία των νεκρών. Κάποιες μητέρες για να επιβιώσουν τα παιδιά τους αρνούνταν να φάνε, δινοντας τη μερίδα τους στα παιδιά τους, ενώ κάποιες άλλες έγραφαν τα παιδιά τους στον Ερυθρό Σταυρό για να τα μεγαλώσουν άλλες οικογένειες, στα δύσκολα αυτά χρόνια, όπως και η μητέρα της κ. Ροπτοπούλου Χάιδως. Γενικευμένη υπήρξε και η έξοδος στις μικρότερες πόλεις και στην ύπαιθρο για την αναζήτηση τροφίμων, όπως έκανε και η οικογένεια του κ. Μαρμαρινού Κωνσταντίνου, που πήγε, πρώτα, στα Γιαννιτσά και στη συνέχεια στην Καρατζόβα (χωριά Αριδαίας).

Για την αντιμετώπιση της κατάστασης και φιλανθρωπικές οργανώσεις άρχισαν να στήνουν συσσίτια, όπως η “Χριστιανική Αλληλεγγύη” και ο “Διεθνής Ερυθρός Σταυρός”²⁹. Το χειμώνα του 1941-1942, το ένα τρίτο του πληθυσμού της Θεσσαλονίκης (περίπου 80.000 κάτοικοι) συνωστιζόταν στα συσσίτια. Ο αριθμός των παιδιών που εισέρχονταν στα παιδικά συσσίτια κυμαίνοταν από 15-37 χιλιάδες³⁰. Τον επόμενο χειμώνα 110.000 άτομα έπαιρναν το μεγαλύτερο μέρος της πενιχρής διατροφής τους από οργανωμένα συσσίτια. (φώτο49).

²⁹ οπ. π., σ. 90-91.

³⁰ Μπέλος Θ. Δημήτριος, οπ. π., σ. 27.

Κάτω
Μαθ
γερμ
2006

ΠΝ
Λαϊκ
Περι
Αγίο
Αγίου
Αγίου
Αγ. Μ
Αγ. Α
Αλλα
Αμπε
Βότσ
14ου
Σχολ
Επταλ
Καλαμ
Κασσό¹

Πηγή:

Κάτοικοι της πρωτεύουσας σε κάποιο συσσίτιο

Μαθιόπουλος Π. Βάσος, Εικόνες Κατοχής. Φωτογραφικές μαρτυρίες από τα γερμανικά αρχεία για την ηρωική αντίσταση του ελληνικού λαού, Ερμής, Αθήνα 2006

ΠΙΝΑΚΑΣ

Λαϊκά συσσίτια στη Θεσσαλονίκη το 1943

Περιοχές	Αριθμός σιτιζομένων	Περιοχές	Αριθμός σιτιζομένων
Αγίου Δημητρίου	1.000	Κουλουτζά	700
Αγίου Παύλου	1.100	Κήπου	500
Αγίου Φανουρίου	1.300	Μενεμένης	735
Αγ. Μηνά –			
Αγ. Αικατερίνης	200	Νεάπολης	2.350
Αλλατίνη	1.200	Πολίχνης	280
Αμπελοκήπων	1.500	Πυλαίας	20
Βότση	600	Ρυσίου	1.200
14ου Δημοτ.			
Σχολείο	500	Συκεών	2.300
Επταπυργίου	1.500	Άνω Τούμπας	2.400
Καλαμαριάς	2.500	Τριανδρίας	1.200
Κασσάνδρου	200	Χαρμάνκιοϊ	850

Πηγή: Εφημ. Νέα Ευρώπη, φ- 616/41 (28.3.1943).

Κατερίνα Παπαδοπούλου, «Επισιτιστική πολιτική και επισιτισμός Θεσσαλονίκης κατά την Κατοχή» στο Διεθνές Συνέδριο, *Μακεδονία και Θράκη, 1941 – 1944: Κατοχή – Αντίσταση – Απελευθέρωση*, Ινστιτούτο Βαλκανικών Σπουδών, ΙΜΧΑ, Θεσσαλονίκη 1998, σ. 161.

Πλήθη κόσμου αναμένουν υπομονετικά για ώρες στην ουρά για τη φτωχή μερίδα που προσέφεραν τα συσσίτια.

Την ίδια στιγμή που χιλιάδες άνθρωποι προσπαθούσαν να επιβιώσουν και αγωνιούσαν για τη ζωή τους, ψάχνοντας, ακόμη, και στα σκουπίδια για φαΐ, κάποιοι Έλληνες, δυστυχώς, δε δίσταζαν να πλουτίσουν εκμεταλλευόμενοι τη δυστυχία των συμπατριωτών τους. Έχοντας απολέσει πλήρως την αξία της η δραχμή, οι άνθρωποι κατέφευγαν στην ανταλλαγή προϊόντων. Όμως, οι ανταλλαγές, λόγω της έλλειψης τροφίμων, δεν γίνονταν πάντα δίκαια. Έτσι, πολλοί ήταν οι γεωργοί που έδιναν σιτάρι ή πατάτες και έπαιρναν χρυσά νομίσματα, αλλά και οι έμποροι που, εσκεμμένα έκρυβαν τα προϊόντα τους, και πωλούσαν έναν τενεκέ λάδι για ακριβά οικιακά είδη. Οπως μας πληροφορεί ο Mazower, στη Θεσσαλονίκη στην ανταλλαγή τροφίμων με χρυσάφι συμμετείχαν και πολλοί στρατιώτες, πωλώντας στους απελπισμένους Θεσσαλονικείς τις μερίδες τους και ό, τι τρόφιμα έφερναν από τη Γερμανία³¹.

Όλοι αυτοί οι άνθρωποι, οι ονομαζόμενοι μαυραγορίτες, παρά τη σύσταση ειδικών Δικαστηρίων κατά της κερδοσκοπίας από το Μάιο, ήδη, του 1941, κατόρθωσαν να συσσωρεύσουν μεγάλα πλούτη και να ζήσουν μέσα στην πολυτέλεια, σε μια εποχή όπου η χώρα βίωνε την πλήρη εξαθλίωση(φωτό14α,115,116).

Εκείνο που δυσχέραινε περαιτέρω την κατάσταση υπήρξε η εκτίναξη του πληθωρισμού στα ύψη που παρατηρήθηκε στα χρόνια της Κατοχής και που είχε ως αποτέλεσμα την πλήρη απαξίωση του χρήματος ως μέτρο αξίας. Ενδεικτική της πλήρους απώλειας αξιοπιστίας της δραχμής είναι μια ανακοίνωση που δημοσίευσε το καλοκαίρι του 1942 ο Ιατρικός Σύλλογος νησιού του βορείου Αιγαίου και που όριζε ως αμοιβή «μια οκά σιτηρά, λάδι ή όσπρια για ένα ραντεβού στο ιατρείο, για θεραπεία στο σπίτι του ασθενούς, 1,5 οκά αν μένει μέσα στην πόλη της Χίου, 2 οκάδες αν μένει έξω»³². Η προσπάθεια της κατοχικής κυβέρνησης να ανταπεξέλθει στη χαλεπή οικονομική πραγματικότητα με την τύπωση χαρτονομίσματος, απέτυχε παταγωδώς. Κάθε νέα έκδοση χαρτονομίσματος συντελούσε στην περαιτέρω ανοδική πορεία του πληθωρισμού, εντείνοντας το καθημερινό δράμα των Ελλήνων...

³¹ Mazower Mark, Στην Ελλάδα του Χίτλερ. Η Εμπειρία της Κατοχής, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1994, σ. 84.

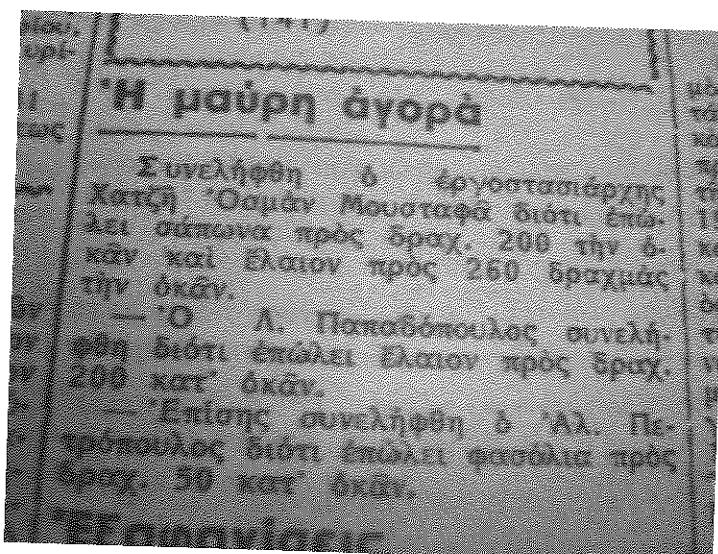
³² ὥπ. π., σ. 92.

Διά τὸν παραδειγματισμὸν
τῶν αἰσχροκέρδουντον.

ΘΕΣ ΣΑΛΟΝΙΚΗ, 30. (Τοῦ δικαϊοκρίτου μας).— Κατόπιν διαταγῆς τῆς Γεν. Διοικήσεως, ἀπὸ σήμερου διετόχθη ἡ ἐφαρμογὴ νέου μέτρου κατὰ τῶν αἰσχροκέρδουντων εἰς βάρος τοῦ λαοῦ. Κάθε καταδικαζόμενος ὑπὸ τῶν ποινικῶν δικαιοστηρίων, υποχρεούται διπλῶς τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς καταδίκης τοῦ ὁμοδόνοτησης εἰς τὴν προσῆκην τοῦ καταστήματος του καὶ εἰς μέρος ἐμφανῆς ταυτέλλαν δικαιοστεων 0.60 πρὸς 0.80. Εἰς τὴν ἐγκαίρη ταυτέλλαν Ἰωάννην στυράφεται εἰς τὴν ἔλληνικήν καὶ γερμανικήν γλώσσαν ἡ αἵτια καὶ ἡ ἡμερομηνία τῆς καταδίκης του. Ἡ ταυτέλλαν θάτο παρουσιεῖ ἀντριπέμπτην ἐπὶ 3 διλοκλήρους ἐθδομάδας διὰ καθετούς καταδίκην, θάτο καταθετεῖται δὲ μόνον κατόπιν ἐγγράφου ἀδείας τοῦ Γερμανικοῦ Φρουραρχείου. Οὐ μὴ συμφρούμενος μὲ τὴν διαταγὴν, οὐ δὲ πιθαρούντων τὴν ἐκτέλεσίν της θάτο στερήται τῆς ἀδείας ἐδασκήσεως τοῦ επαγγελματός του.

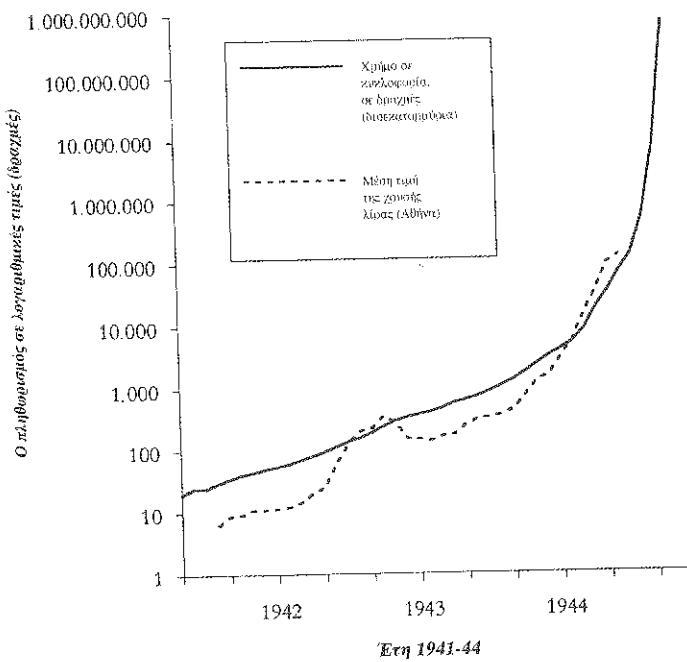
Α
Ω
ΤΙ
ΛΙ
ΠΟ
Υ
Π
ΘΙ
Ν
Ο
ΤΙ
ΤΙ
Π
Ο
ΘΙ
Ε
Ν
Ο
Ι
ΒΙ
Ε
Ν
Ο
Ι
ΧΙ

31/7/1941: Εφημερίδα Πρωία: Μέτρα για την καταπολέμηση της αισχροκέρδιας. Πολεμικός Τύπος

10/7/1941: Νέα Ευρώπη: Ανακοίνωση σύλληψης μαυραγοριτών, σύμφωνα με τα μέτρα κατά της αισχροκέρδειας που είχαν ληφθεί.

Ο πληθωρισμός στην κατεχόμενη Ελλάδα

Μαγκριώτης Δ., Θυσίαι της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής κατά τα έτη 1941-1944, Αθήνα, χ.χ., σ. 35 στο Mazower Mark, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ. Η Εμπειρία της Κατοχής*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1994, σ. 80.

Ενδεικτικός πίνακας τιμών 1943 - 1944 βασικών προϊόντων

	Ψωμί	Λάδι
Νοε - 43	8.500 - 25.000	280.000
Μαΐ - 44	1.000.000	14.000.000
Ιουλ - 44	2.300.000	44.000.000
Οκτ - 44	-	10.000.000.000

Καφταντζής Γεώργιος, *To Ναζιστικό στρατόπεδο Παύλου Μελά Θεσσαλονίκης, 1941-1944*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 2001, τ. 1, σ. 148, 162, 419 και τ. 2, σ. 109, 287.

Ωστόσο, ούτε η πείνα, ούτε οι κακουγίες μπόρεσαν να κάμψουν το

ηθικό των Θεσσαλονικέων που, παρά τις τεράστιες δυσκολίες που αντιμετώπιζαν, αγωνίστηκαν για τη βελτίωση της καθημερινότητας τους. Έτσι, το διάστημα αυτό, οι φοιτητές, μέσω διαβημάτων, πέτυχαν την πραγματοποίηση συσσιτίου στην Αγίας Σοφίας και τα νεαρά Αετόπουλα, όπως, ήδη, αναφέρθηκε, με τις διαδηλώσεις τους εξασφάλισαν μεγαλύτερες μερίδες λαδιού στα συσσίτια.

Τάγματα Ασφαλείας

Ο ΟΡΚΟΣ

«Ορκίζομεν εἰς τὸν θεόν τὸν
αγίον τοῖσαν δόρκον, διτὶ γὰρ ὑπα-
κούσιοι διπολέωντες Εἴς τὰς αἱα-
ταράς τοῦ αποτατού αἱ-
χιτρού τοῦ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ
ΣΤΡΑΤΟΥ ΑΔΟΛΦΟΥ ΧΙΤΛΕΡ

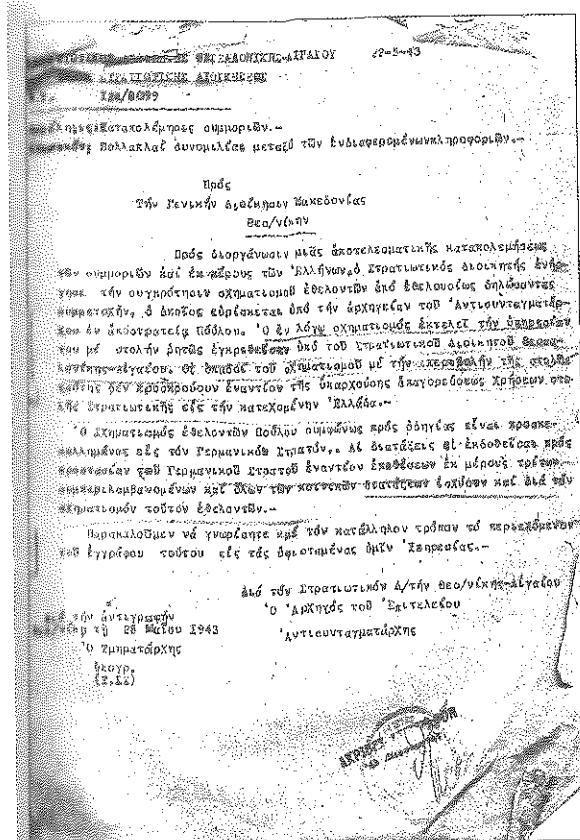
Θὰ ἔκτελον πιστῶς Διαδοσίας ταῦ-
θινατεθεατοφένθας μηδὲ θάπηρεσθίας
καὶ θάπη θητειαίμα τὴνει μέμων εἰς
τὰς διετάγματα τῶν δικαΐρων
μου. Γειαρίδια καλέσας, διτὶ διά
μίσαν διατίθρησαν διστιτίσαν τὰν δι-
σοχρείνοισεν» μου. τὰς θητείσες
διὰ τοῦ παρόντος Διπλωμάτων.
Θέλω τημαρτήσῃ ΜΗΡΑ ΤΣΙΡΙ
ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙ-
ΚΩΝ ΠΟΜΠΗ.

(φωτό81)Στις 7 Απριλίου του 1943 η κυβέρνηση του Ιωάννη Ράλλη θέσπισε έναν νόμο που προέβλεπε το σχηματισμό τεσσάρων Ταγμάτων Ασφαλείας και έκανε έκκληση για την κατάταξη εθελοντών. Αρχικά ένας πολύ μικρός ανθρώπων προθυμοποιήθηκε να καταταγεί. Πολλοί από τους πρώτους στρατολογηθέντες ήταν είτε πολύ φτωχοί άνθρωποι, που αντιμετώπιζαν τα Τάγματα ως λύση επιβίωσης, είτε εγκληματίες, που καταζητούνταν από την ελληνική αστυνομία³³. Αν και τα νέα αυτά σώματα, αρχικά, περιορίστηκαν

³³ Mazower Mark, Στην Ελλάδα του Χίτλερ..., όπ. π., σ. 352.

στην Κεντρική και Νότια Ελλάδα, πολύ σύντομα εμφανίσθηκαν και στη Μακεδονία και τη Θεσσαλονίκη.

Στόχος των συγκεκριμένων σωμάτων υπήρξε η οργάνωση «μιας αποτελεσματικής καταπολεμήσεως των συμμοριών και εκ μέρους των Ελλήνων»³⁴. (φώτο61)

Γερμανική διαταγή για τη συγκρότηση εθελοντικών σωμάτων υπό τις διαταγές του εν αποστρατείᾳ Αντισυνταγματάρχη Πούλου.

Δορδανάς Ν. Στράτος, Έλληνες Εναντίον Ελλήνων, ο κόσμος των Ταγμάτων Ασφαλείας στην κατοχική Θεσσαλονίκη 1941 – 1944, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2006.

³⁴ Δορδανάς Ν. Στράτος, Έλληνες εναντίον Ελλήνων. Ο κόσμος των Ταγμάτων Ασφαλείας στην κατοχική Θεσσαλονίκη, 1941-1944, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2006, σ. 158..

Στη Θεσσαλονίκη οι κυριότερες ομάδες Ταγμάτων Ασφαλείας ήταν τέσσερις: Ο λεγόμενος «Ελληνικός Εθνικός Στρατός», που είχε συγκροτηθεί στην πρωτεύουσα, τα Σώματα Θανάτου³⁵ (SS), διαφορετικά από τα Γερμανικά SS, με διοικητή τον Δάγκουλα και υπό τις άμεσες εντολές των Γερμανών, η ομάδα Σούμπερτ, αποτελούμενη, κυρίως, από απελευθερωμένους καταδίκους και, τέλος, το «Τάγμα του Πούλου», υπό τις διαταγές του πρώην συνταγματάρχη Πούλου. Βέβαια, πέρα από τα τέσσερα αυτά Σώματα, υπήρχαν και άλλες μικρότερες ομάδες με αρχηγούς σαν τον Παπαδόπουλο, τον Παππά, το Βήχο.

Ήταν όλοι ντυμένοι με Γερμανικές στολές, με τις σφαίρες και τις χειροβομβίδες κρεμασμένες στη μέση τους, καθώς τα μέλη των Ταγμάτων Ασφαλείας με στρατιωτική ένδυση «δεν προσκρούουν εναντίον της υπαρχούσης απαγορεύσεως χρήσεων στολής Στρατιωτικής εις την κατεχομένην Ελλάδα»³⁵.

Οι άνδρες του Δάγκουλα φορούσαν γκρίζα στολή και κόκκινο περιβραχίονιο με το έμβλημα τους, μια μαύρη νεικροκεφαλή με δύο κόκαλα χιαστί.

Το άκουσμα και μόνο της λέξης Τάγμα Ασφαλείας ήταν αρκετό για να προκαλέσει φόβο, και μάλιστα, σε πολλές περιπτώσεις, φόβο μεγαλύτερο και από ότι για τους Ναζί, καθώς, όπως μας πληροφορεί η κ. Ραπτοπούλου Χάιδω, «αυτά που έκαναν οι Γερμανοί δεν ήταν τίποτα μπροστά σ' αυτά που έκαναν τα Τάγματα Ασφαλείας». Μεταφέροντας τα λόγια του κ. Γεωργιάδη Σάββα, για τον πληθυσμό της πόλης, οι Ταγματασφαλίτες ήταν «χειρότεροι από τους Γερμανούς», ενώ η κ. Δροσάκη στο βιβλίο της υποστήριξε πως «...ήταν σαδιστές και αδίστακτοι που σε σκότωναν μέρα μεσημέρι, μες στο δρόμο, έτσι, για γούστο»³⁶. Μάλιστα, όπως η ίδια παραθέτει λίγο παρακάτω, μέσα σε ένα βράδυ οι Ναζί και οι Ταγματασφαλίτες δολοφόνησαν έναν άνθρωπο στην Αγία Σοφία, άλλο στην Εγνατία, δύο στη Φιλίππου, ένα στη Μενελάου, ένα στην Πλάτωνος και κρέμασαν μια γυναίκα κι ένα παιδί στα κάγκελα του Αγίου Νικολάου από την πλευρά της πλατείας Δικαστηρίων. Συνολικά μέσα σε μία

³⁵ δ.π. π., σ. 160.

³⁶ Δροσάκη Ελευθερία, δ.π. π., σ. 104

νύχτα δολοφονήθηκαν στους δρόμους της Θεσσαλονίκης 148 άτομα³⁷. Δεν είναι καθόλου τυχαίο πως ο Δάγκουλας έμεινε στη μνήμη των κατοίκων της Θεσσαλονίκης ως ο «Δράκος της Θεσσαλονίκης» ή πως το όνομα του συνοδευόταν πάντα από το επίθετο «αιμοσταγής» εξαιτίας των ιδιαίτερα σκληρών και βίαιων πρακτικών³⁸.(φωτό107).

Βέβαια δεν ήταν μόνο το όνομα του Δάγκουλα συνώνυμο με τη βία και τον τρόμο. Ο Γεώργιος Πούλος, αρχηγός του ομώνυμου Τάγματος Ασφαλείας, σύμφωνα με το δικαστικό βούλευμα της παραπομπής του σε δίκη «συναγωνίζεται εις σκληρότητα και αυτήν έτι του κατακτητού την βάρβαρον ωμότητα». (φώτο75) Μάλιστα εκτός του ότι η δράση του «εεστοίχισε τη ζωήν εις πλείστους, αθώους κατά το πλείστον Έλληνας, ή περιουσιακά αγαθά εις άλλους και πρόσθεσεν αρκετήν αγωνίαν και τρόμον εις την ζωήν των κατοίκων των περιφερειών», η περιοχή των γραφείων του, στη συμβολή των οδών Παύλου Μελά με Κωστή Παλαμά, υπήρξε από τις πιο επικίνδυνες, ακόμη, και για τα Αστυνομικά όργανα, που, γενικότερα, διατηρούσαν σχέσεις με τις κατοχικές δυνάμεις³⁹.

60. Ο συντονιστής Πούλος βγαίνει λόγο στον εαυτόν του στην θύρα της Εθνικής Στρατιωτικής Ακαδημίας, 1944.

³⁷ ὥπ. π., σ. 106.

³⁸ Δορδανάς Ν. Στράτος, ὥπ. π., σ. 310.

³⁹ ὥπ. π., σ. 191-193.

Βέβαια, οι σχέσεις των Ταγμάτων Ασφαλείας με τους κατακτητές υπήρξαν πολύ στενότερες. Στην εντολή δημιουργίας του σώματος του Πούλου αυτό φαίνεται ξεκάθαρα όταν δηλώνεται ότι ο συγκεκριμένος σχηματισμός «...συμφώνως προς οδηγίας είναι προσκεκολλημένος εις τον Γερμανικόν Στρατόν»(φώτο Δορδάνας). Μάλιστα οι λεγόμενοι «Δαγκουλαίοι» εκπαιδεύτηκαν για 15 ημέρες, κατόπιν εντολής της SD (Sicherheitsdienst), υπό τις διαταγές Γερμανού υπαξιωματικού, στην X.A.N.Θ. Οι άνδρες των Σωμάτων αυτών εξοπλίζονταν από τους Ναζί.

Ο Γεώργιος Παπαγεωργίου, απεσταλμένος της εξόριστης κυβέρνησης Στρατιωτικός Διοικητής, σε έκθεση του παρουσίαζε και χώριζε σε δύο κατηγορίες τις ομάδες που εξόπλιζαν οι δυνάμεις κατοχής, τοποθετώντας στην πρώτη κατηγορία, «το τμήμα του αποστράτου Αντ/ρχου Πούλου, το τμήμα ιδιώτου τινός Βήχου και το τμήμα ιδιώτου τινός Δάγκουλα» και ονομάζοντας τις συγκεκριμένες ομάδες ως «όργανα των Γερμανών» ενώ στη δεύτερη τα λιγότερο πειθήνια μέλη του Εθνικού Ελληνικού Στρατού.

Ενδεικτικό της παράλογης αγριότητας, βάση της οποίας δρούσαν τα Τάγματα Ασφαλείας, ξεπερνώντας, ακόμη, και τους Ναζί, είναι ένα περιστατικό που αφηγείται ο κ. Ψευτελής Κομνηνός:

Το χωριό Αγχίαλος, έξω από τη Θεσσαλονίκη, όπου είχε καταφύγει ο αφηγητής, βρισκόταν πολύ κοντά στην έδρα των Ταγμάτων Ασφαλείας στον Αγ. Αθανάσιο. Ξαφνικά, μια μέρα, εμφανίστηκαν στην Αγχίαλο Ταγματασφαλίτες, με αρχηγό κάποιον Αϊβαλιώτη, και αφού συγκέντρωσαν όλους τους κατοίκους έξω από το χωριό, στα βοσκοτόπια, και ξεχώρισαν τους ντόπιους, σκότωσαν επτά νέους ανθρώπους, το έναν, μάλιστα, χτυπώντας τον μέχρι θανάτου με ένα παλούκι. Τους νεκρούς τους έριξαν σε ένα πηγάδι.

Οι Γερμανοί δεν άργησαν να απαντήσουν σε αυτήν την ενέργεια. Εμφανίστηκαν στο χωριό με τον Αϊβαλιώτη αλυσοδεμένο και, μόλις συγκέντρωσαν τους κατοίκους, τον κρέμασαν, δίνοντας διαταγή να μην ξεκρεμάσει κανείς το πτώμα του. Λίγες μέρες, αργότερα, έφτασαν στο χωριό πάλι οι Ταγματασφαλίτες με νέο αρχηγό. Αυτήν τη φορά, πέρα από

μια σύντομη ομιλία του προς τους κατοίκους του χωριού, δεν ενοχλήθηκε κανείς. Προκειμένου να κατανοήσουμε αυτήν την αντίδραση των Γερμανών απέναντι σε αυτόν το συνεργάτη τους, πρέπει να έχουμε κατά νου πως, συχνά, οι δυνάμεις Κατοχής δυσανασχετούσαν από τη συμπεριφορά των Ταγμάτων Ασφαλείας, καθώς προκαλούσαν ανωμαλίες στην προσπάθεια τους να κερδίσουν ευρύτερα ερείσματα στις διάφορες τοπικές κοινωνίες.

Oι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης

Προς τα τέλη του 1941, στις μυστικές συζητήσεις που πραγματοποιούνταν στο Βερολίνο, οι Ναζί κατέληξαν πως, ούτε η μετανάστευση έξω από την Ευρώπη, ούτε η μετεγκατάσταση αλλού στην Ευρώπη, παρείχαν τη λύση του Εβραϊκού Ζητήματος.

Η απόφαση για το «βιολογικό μηδενισμό» των Εβραίων είχε παρθεί. Σε διάστημα μικρότερο του ενός χρόνου είχαν δημιουργηθεί τα στρατόπεδα συγκέντρωσης και είχαν γίνει οι απαραίτητες ρυθμίσεις, οικονομικές, διπλωματικές και μεταφορικές, για την άφιξη των εκατοντάδων χιλιάδων Εβραίων της Ευρώπης σε αυτούς τους χώρους βασανιστηρίων και θανάτου.

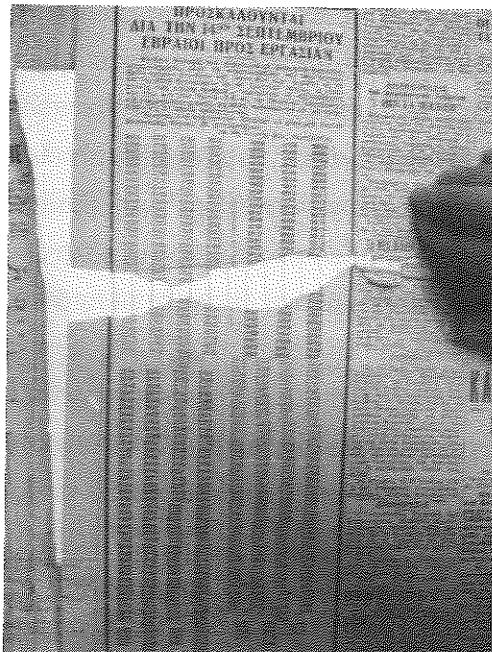
Την άνοιξη του 1942 πραγματοποιούνταν μαζικοί εκτοπισμοί από πόλεις της Γερμανίας, τη Βιέννη και την Πράγα.

Από τις πρώτες ημέρες της κατοχής της Θεσσαλονίκης από τους Ναζί, οι Γερμανοί έδειξαν τις προθέσεις τους για την πολυπληθέστατη εβραϊκή κοινότητα της πόλης. Έξω από εστιατόρια, καφενεία και ζαχαροπλαστεία τοιχοκολλήθηκαν δηλώσεις, γραμμένες στα Ελληνικά και στα Γερμανικά, που έγραφαν «οι Εβραίοι είναι ανεπιθύμητοι», εβραϊκές εφημερίδες έκλεισαν, οι κογένειες Εβραίων διώχθηκαν από τα σπίτια τους, επαναλειτούργησε η Εθνική Ένωση Ελλάδας, ένα αντισημιτικό κόμμα, συνελήφθη το Εβραϊκό Συμβούλιο...

Ωστόσο, για έναν περίπου χρόνο, οι ενέργειες των κατακτητών περιορί-

στηκαν στα παραπάνω.

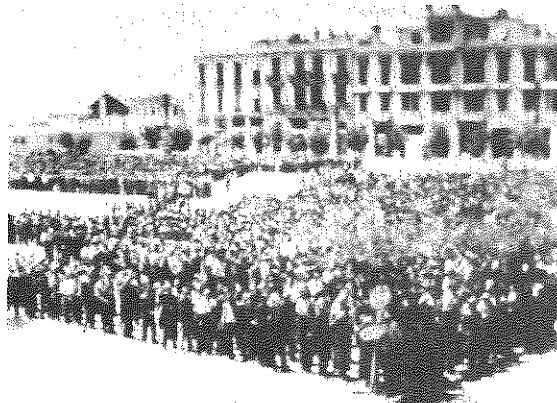
Έτσι, όταν τον Ιούλιο του 1942, ο διοικητής της Βέρμαχτ Βορείου Ελλάδας διέταξε τη συγκέντρωση όλων των Εβραίων ανδρών, ηλικίας 18-45 ετών, για καταγραφή, το σύνολο της κοινότητας στην πόλη βρέθηκε προ μεγάλης έκπληξης(φωτο93). Αν και αρχικά δεν είχε γνωστοποιηθεί ο λόγος της συγκεντρώσεως, σύντομα διευκρινίστηκε πως οι άνδρες θα επιστρατεύονταν ως εργάτες. Όταν κάποιοι άνδρες παρουσιάστηκαν για την παραλαβή των καρτών εργασίας τους, την προκαθορισμένη ημερομηνία, τους περίμενε μόνον εξεντελισμός και ταπείνωση. Υποχρεώθηκαν να μείνουν όρθιοι στον ήλιο για ώρες, χωρίς να μπορούν να καλύψουν το κεφάλι τους, ενώ, κατά την πολύφρενη παραμονή τους, χτυπήθηκαν, κλωτσήθηκαν και αναγκάστηκαν να κάνουν σωματικές ασκήσεις μέχρι να εξαντληθούν(φώτοMazower p.267&334S). Οι αριθμοί των Εβραίων που καλούνταν, κάθε φορά για εργασία, δημοσιεύονταν σε τοπικές εφημερίδες, όπως η «Απογευματινή» και «Νέα Ευρώπη»(φώτο40).

10/9/1942: Απογευματινή: κάλεσμα κωδικών Εβραίων για εργασία,
Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης

Οι Εβραίοι που συγκεντρώθηκαν στην πλατεία Ελευθερίας υποχρεώθηκαν σε πολύωρες σωματικές ασκήσεις κάτω από τον ήλιο.

Συγκέντρωση Θεσσαλονικέων Εβραίων στην πλατεία ελευθερίας.

Περιοδικό Θεσσαλονικέων Πόλις, Τεύχος 2°, Μάιος 2000

Μερικούς μήνες αργότερα, το Νοέμβριο του 1942, με τη μεσολάβηση του Γερμανού υπευθύνου για την καταναγκαστική εργασία, εργολάβου Μίλερ, υπογράφτηκε συμφωνία για την καταβολή λύτρων ανάμεσα στην Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης και το διαβόλτο λοχαγό Μαξιμιλιανό Μέρτεν, αρμόδιο για «τα μέτρα κατά των Εβραίων και των περιουσιών αυτών» και, από τον Ιούνιο του 1943, διοικητή της Γερμανοκρατούμενης Μακεδονίας, ώστε να

εξαιρεθεί ο εβραϊκός πληθυσμός της πόλης από την υποχρεωτική εργασία, κάτι, που, δυστυχώς, είχε μόνο προσωρινό χαρακτήρα και δε στάθηκε δυνατό να σώσει κανέναν Εβραίο από τα σατανικά σχέδια των Ναζί...

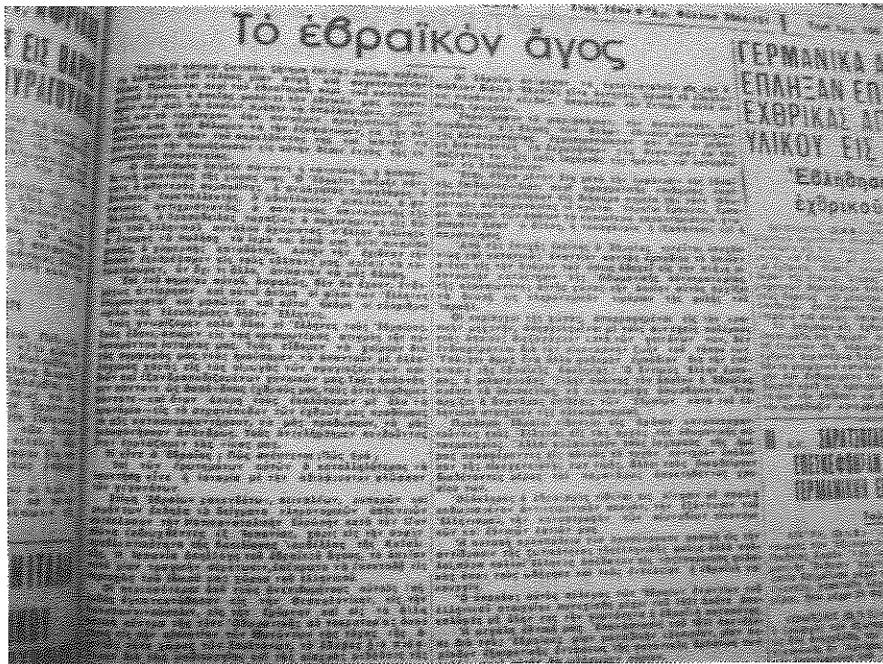
Τον Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου, ξεκίνησε η καταστροφή του Εβραϊκού νεκροταφείου, στο χώρο που σήμερα βρίσκεται το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, παρά τις προσπάθειες του Αρχιραβίνου Κόρετς να αναβληθεί η διαδικασία μέχρι τον επόμενο χειμώνα. Μέσα σε λίγες εβδομάδες το νεκροταφείο έμοιαζε «με πόλη που είχε βομβαρδιστεί ή καταστραφεί από ηφαιστειακή έκρηξη», στερώντας από τη Θεσσαλονίκη ένα σημαντικό κομμάτι της ιστορίας της⁴⁰.

Μια, ακόμη, ένδειξη ότι το κλίμα στην πόλη άλλαξε, έδινε και η αρθρογραφία των φιλοαξονικών εφημερίδων της πόλης. Η εφημερίδα «Απογευματινή» από τις αρχές του Φεβρουαρίου δημοσίευσε μια σειρά άρθρων για «το εβραϊκόν άγος», όπου ο Εβραίος ήταν «ο φθονερός συμπολίτης, ο ανάλγητος τοκογλύφος, ο απαίσιος εκμεταλλευτής, ο αδιάλλακτος μισέλλην, ο φανατικός αντιχριστιανός, ο σατανικός υπονομευτής της Ελλάδος»⁴¹. (φώτο41) Το Νοέμβριο του προηγούμενου χρόνου η ίδια εφημερίδα δημοσίευσε λόγο του Αδόλφου Χίτλερ με τον τίτλο «Ο διεθνής Ιουδαϊσμός θα εξαφανισθεί από την Ευρώπη»⁴².

⁴⁰ Mazower Mark, όπ. π., σ. 268.

⁴¹ Εφημερίδα Απογευματινή, 12/02/1943.

⁴² Mazower Mark, Salónica, City of Ghosts, όπ. π., σ. 425-426.

12/2/1943: Απογευματινή: το εβραϊκός ἄγος.

Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης

Η άφιξη στην πόλη, το Φεβρουάριο του 1943, του στενού συνεργάτη του Eichman, Dieter Wisleceny και του υπεύθυνου για τα τεχνικά ζητήματα των εκτοπίσεων, Alois Brunner από τη Βιέννη, υπήρξε η στιγμή που σφράγισε το μελανό μέλλον των χιλιάδων Εβραίων της πόλης. Οι Εβραίοι υποχρεώθηκαν να φορέσουν το κίτρινο αστέρι που έγραφε «Εβραίος» στα Γερμανικά και στα Ελληνικά αλλά και να σημαδέψουν τα σπίτια τους, υποβλήθηκαν σε ειδική απαγόρευση κυκλοφορίας, δεν μπορούσαν να συνομιλούν με μη Εβραίους και αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν συγκεκριμένες συνοικίες της πόλης και να εγκατασταθούν στις δύο περιοχές της πόλης που όρισαν οι κατοχικές αρχές, πάνω από την Εγνατία και στα ανατολικά προάστια της πόλης. Όμως, η παραμονή τους εκεί δε διήρκεσε πολύ. Γρήγορα, ζητήθηκε από τον Εβραϊκό πληθυσμό να παρουσιαστεί στο στρατόπεδο του Βαρόνου Χιρζ, κοντά στον παλιό Σιδηροδρομικό Σταθμό, όπου υπήρχε ένας πολυάνθρωπος εβραϊκός συ-

νοικισμός(φώτο τεύχος2 Θεσσαλον. πόλις).

Έλληνες Εβραίοι οδηγούνται στο στρατόπεδο των Βαρόνου Χιρς.
Περιοδικό Θεσσαλονικέων Πόλις, Τεύχος 2°, Μάιος 2000

Μέσα στο στρατόπεδο οι συνθήκες διαβίωσης ήταν άθλιες. Μεγάλος αριθμός ανθρώπων στριμωχνόταν σε μικρούς χώρους, ενώ μετά από κάποιο διάστημα, άνθρωποι κοιμόνταν, όπου μπορούσαν να βρούνε. Ωστόσο, γρήγορα, ζητήθηκε από τους Εβραίους να συγκεντρωθούν στην κεντρική πλατεία του συνοικισμού προκειμένου να φύγει η πρώτη αποστολή για τα στρατόπεδα συγκέντρωσης.(φωτό54,28,51) Πριν την αναχώρηση, οι Εβραίοι υποχρεώθηκαν να παραδώσουν τα κοσμήματα και άλλα τιμαλφή και να αλλάξουν τα χρήματα τους σε πολωνικά ζλότυ. Την Κυριακή 15 Μαρτίου του 1943 έφυγε το πρώτο τραίνο με 2.800 Εβραίους της Θεσσαλονίκης για το Αουσβίτς της νότιας Πολωνίας. Από τη Θεσσαλονίκη αναχώρησαν συνολικά 19 αποστολές με 45.650 ανθρώπους. Από αυτούς, στα στρατόπεδα μπήκαν 6.742 άνδρες και 4.234 γυναίκες. Οι υπόλοιποι στάλθηκαν κατευθείαν στα κρεματόρια⁴³.

⁴³ Αμπατζούλου Φραγκίσκη, Το Ολοκαύτωμα στις Μαρτυρίες των Ελλήνων Εβραίων, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2007, σ. 159.

Ελληνες Εβραίοι συγκεντρώνονται, προκειμένου να μεταφερθούν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Μαθιόπουλος Π. Βάσος, *Εικόνες Κατοχής*. Φωτογραφικές μαρτυρίες από τα γερμανικά αρχεία για την ηρωική αντίσταση του ελληνικού λαού, Ερμής, Αθήνα 2006

Ελληνες Εβραίοι συγκεντρωμένοι για σιδηροδρομικό σταθμό και από εκεί στο Άουσβιτς και την Τρεμπλίκα,

Μαθιόπουλος Π. Βάσος, *Εικόνες Κατοχής. Φωτογραφικές μαρτυρίες από τα γερμανικά αρχεία για την ηρωική αντίσταση του ελληνικού λαού*, Ερμής, Αθήνα 2006

Αν και οι σχέσεις των Θεσσαλονικέων με τους Εβραίους, συχνά, υπήρξαν τεταμένες, τα παλιά προβλήματα, στα χρόνια της Κατοχής, φαίνεται να ξεχάστηκαν, τουλάχιστον, για μια μεγάλη μερίδα πληθυσμού. Γεγονός είναι, άλλωστε, το ότι και οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης ήταν Έλληνες πολίτες, όπως και το ότι μερικοί από τους Εβραίους βρέθηκαν ενταγμένοι και μέσα στις τάξεις της Εθνικής Αντίστασης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί και η περίπτωση του, Ισραηλιτικής καταγωγής, αλλά Έλληνα ανώτερου Αξιωματικού, Μαρδοχαίου Φριζή, Συνταγματάρχη και ήρωα του Αλβανικού πολέμου του 1940, που έπεσε στην εκτέλεση του καθήκοντος της υπεράσπισης της Ελλάδας, του οποίου τα οστά σχετικά πρόσφατα μεταφέρθηκαν μέσα στη Θεσσαλονίκη, όπου και ανεγέρθηκε σχετικό μνημείο στην ιερή μνήμη του.

Το Ε.Α.Μ. από το 1941 προσέφερε τη βοήθεια του στους Εβραίους της πόλης, την οποία, όμως, απέκρουντε η Εβραϊκή ηγεσία. Τελικά, πέντε χιλιάδες Εβραίοι, χάρη στη βοήθεια του Ε.Α.Μ., αλλά και στο θάρρος των ανθρώπων που εργάζονταν στους σιδηροδρόμους, μπόρεσαν να φύγουν από την πόλη⁴⁴. Ο κ. Μαλλιάδης Κωνσταντίνος, που δούλευε στους σιδηροδρόμους, μας αναφέρει πως, συχνά, μετέφεραν Εβραίους, έξω από τη Γερμανική Ζώνη Κατοχής. Όμως, η φυγάδευση των Εβραίων δεν γίνονταν μόνο με τρένα, όπως μας πληροφορεί ο κ. Μαρμαρινός Κωνσταντίνος, αλλά και με καράβια.

Στα ναυπηγεία Σπανού, στην Καλαμαριά, όπου δούλευε μαζί με τον πατέρα του, υπήρχαν οργανώσεις που έκρυβαν Εβραίους. Μόνο ένα 5% των Εβραίων της Θεσσαλονίκης κατόρθωσε να γλυτώσει τον εκτοπισμό. (φώτο-ΜΝΗΜΕΙΟ).

⁴⁴ ίδη π., σ. 30.

Μνημείο για τους χαμένους Εβραίους της Θεσσαλονίκης. Πλατεία Ελευθερίας

O βομβαρδισμός της Νεάπολης

Είπες μια βραδιά
Θα' ρθεις στις εννιά
Το σταθμό γερά να βομβαρδίσεις.
Μα ήτανε ψευτιά
Λόγια απατηλά
Τις Συνκιές μας θέλησες να σβήσεις.

Έριξες πολλές
Βόμβες μακρουλές
Έπεσαν κι αυτές σε μία αρραβώνα.

Και μεσ' στη Νεάπολη
Έκανες ζημιές
Ρίχνοντας οβίδες πολλές.

Έκανες λάθος που βομβάρδισες, το ξέρεις
Έκανες λάθος που μας ήρθες στα κρυφά
Κι αν μια βραδιά βομβάρδισες, δεν φταιγεις

σαν τη
ο μεγαλ
άπολη

ΕΚ

Ο

βρίου
αρκετό
πωμένη
τα χαμ
φωμένη
νεργεύε
αναγνωρ
καταρρ
θρωπο

Αφού σε βάλανε σε φράγματα πυρά.

Τι κι αν βομβάρδισες, εμείς σε αγαπάμε
Τι κι αν σκοτώθηκε κοσμάκης για καλά
Εμείς εσένα πάντα λαχταρούμε
Που θα μας φέρεις την αιώνια λευτεριά.⁴⁵

Οι παραπόνω στίχοι, από γνωστό τραγούδι της εποχής, παρουσιάζουν, ίσως, με τον καλύτερο τρόπο τα γεγονότα της 5^{ης} Δεκεμβρίου του 1943, που συγκλόνισαν τη Θεσσαλονίκη.

Το βράδυ της παραμονής της γιορτής του Αγίου Νικολάου, κατά τις 9 μ.μ., οι Άγγλοι σύμμαχοι βομβάρδισαν τους συνοικισμούς της Νεάπολης, της Βάρνας και των Συκεών, στη Δυτική Θεσσαλονίκη.

Στόχος της επίθεσης υπήρξε η καταστροφή των αποθηκών πολεμοφοδίων των κατακτητών, όμως, σύμφωνα με τη μαρτυρία του κ. Ιωαννίδη Απόστολου, λόγω της κάλυψης των χαμόσπιτων της Νεάπολης με λαμαρίνες, που αντανακλούσαν το φως της πανσέληνου εκείνης της βραδιάς, οι Βρετανοί πιλότοι μπερδεύτηκαν και χτύπησαν κατοικημένες περιοχές....

Η αεροπορική επιδρομή κράτησε περίπου μία ώρα, φέρνοντας την καταστροφή και το θάνατο σε ολόκληρη τη δυτική ζώνη. Τα θύματα του βομβαρδισμού ανήλθαν στους 36 πολίτες⁴⁶, αν και σύμφωνα με φήμες που κυκλοφόρησαν το διάστημα αυτό, αλλά και όπως έγραφε και το ημερολόγιο ενός φυλακισμένου στο στρατόπεδο Παύλου Μελά, ο αριθμός των νεκρών ανέβαινε στους 600 και οι τραυματίες υπήρχαν ακόμη περισσότεροι⁴⁷.

Ο αριθμός των νεκρών, πιθανότατα, να ήταν μεγαλύτερος, αν δεν έσπευδαν στα βομβαρδισμένα σημεία οι Βούλγαροι του Λαγκαδά, που μετέφεραν τραυματίες στα νοσοκομεία, όπως πληροφορούμαστε από τον κ. Ιωαννίδη Απόστολο και τον κ. Ιωαννίδη Γεώργιο.

Γεγονός, πάντως, παραμένει πως από τους 1.000 ανθρώπους που έχα-

⁴⁵ Νίγδελης Κωνσταντίνος, Τότε...στα χρόνια εκείνα τα παλιά!, Β' Καπή Δήμου Συκεών, Θεσσαλονίκη, σ. 22.

⁴⁶ Μπέλος Θ. Δημήτριος, όπ. π., σ. 129.

⁴⁷ Καφταντζής Γιώργος, Το Ναζιστικό στρατόπεδο Παύλου Μελά, τ. 1., όπ. π., σ. 185.

48 Εποχή
λιτσισμού

49 Εφη

σαν τη ζωή τους από συμμαχικούς βομβαρδισμούς στα χρόνια της Κατοχής, ο μεγαλύτερος αριθμός θυμάτων σε ένα βομβαρδισμό καταγράφηκε στη Νε-
άπολη⁴⁸.

Η φιλοαξονική εφημερίδα «Νέα Ευρώπη», στο φύλλο της 7^η Δεκεμβρίου 1943(φωτό9α), αν και με μια έντονα αντιβρετανική διάθεση, δίνει μια αρκετά λεπτομερή εικόνα της επόμενης μέρας. «Φρικτόν θέαμα, τα κατερειπωμένα ξύλινα παραπήγματα, αι διαρραγείσαι οικίαι, αι μητέρες που έκλαιον τα χαμένα παιδιά των...το πτώμα μιας γυναικός, διαμελισμένον και παραμορφωμένον κατά τον φρικτότερον τρόπον...όλοι εργάζονται με σκαπάνες. Συνεργεία αναζητούν υπό τα ερείπια τα θύματα, άλλοι αναμένουν ν' αναγνωρίσουν απωλεσθέντας φίλους και συγγενείς. Και άλλοι θρηνούν. Άλλοι καταρώνται. Άλλοι αναθεματίζουν... Μέσα εις τα ερείπια δυστυχισμένοι άνθρωποι ερευνούν διά να ανεύρουν αγαπητά πρόσωπα, διάφορα αντικείμενα»⁴⁹.

⁴⁸ Επιστημονικό Συμπόσιο, Η Ελλάδα του '40 (19 και 20 Απριλίου 1991), Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα 1993, σ. 15.

⁴⁹ Εφημερίδα Νέα Ευρώπη, 7/12/1943.

Η ζωή στη Δυτική Θεσσαλονίκη είχε σταματήσει βίαια. Η φρίκη και ο θάνατος που έφερε αυτός ο πόλεμος στην πόλη, ίσως, πραγματικά να αντικατοπτρίζονται στο θάνατο ενός ζευγαριού νεόνυμφων, στο γλέντι του γάμου τους. Το νεαρό ζευγάρι είχε κατορθώσει να πάρει ειδική άδεια, καθώς οι συγκεντρώσεις ήταν απαγορευμένες από τις δυνάμεις Κατοχής, προκειμένου να τους επιτραπεί το πατροπαράδοτο γαμήλιο γλέντι σε ένα καφενείο της Νεάπολης. Και ενώ, περίπου, 35 άτομα διασκέδαζαν, άρχισε ο βομβαρδισμός των Βρετανικών δυνάμεων. Το καφενείο γκρεμίστηκε, καταπλακώντας πολλούς από τους καλεσμένους. Αυτοί που σώθηκαν μετριούνταν στα δάχτυλα. Αντί για την αρχή μιας νέας ζωής, το γλέντι έφερε το θάνατο και ο γάμος έμεινε στη μνήμη των ανθρώπων της περιοχής ως ο «Ματωμένος Γάμος».

Ωστόσο, παρά το θρήνο και την οργή που ένιωθαν οι κάτοικοι της πόλης για το θάνατο των εκατοντάδων αμάχων και αδιαφορώντας για τους τίτλους των γερμανόφιλων εφημερίδων για τον «άναδρον αγγλικόν βομβαρδισμόν», ανασυγκρότησαν γρήγορα τις ψυχικές τους δυνάμεις και συνέχισαν τον αγώνα τους, με ακόμη μεγαλύτερο ζήλο, προκειμένου η θυσία των τόσων αθώων να μην πάει χαμένη, προκειμένου να ελευθερωθεί η Ελλάδα. Έτσι, το τραγούδι τελειώνει με τη συγχώρεση των Βρετανών, γιατί, αν και σκότωσαν κοσμάκη, είναι αυτοί που θα φέρουν την πολυπόθητη λευτεριά...

To Ολοκαύτωμα του Χορτιάτη

Ο θάνατος ενός Γερμανού στρατιώτη σήμαινε ένα και μόνο πράγμα για τις δυνάμεις Κατοχής, την εφαρμογή του δόγματος της συλλογικής ευθύνης, δηλαδή, όχι τη θανάτωση των υπευθύνων, αλλά την τυφλή δολοφονία αμάχων.

Μια ενέδρα που στήθηκε στο ρωμαϊκό υδραγωγείο Καμάρα από μικρή ομάδα ανταρτών της XI Μεραρχίας του ΕΛΑΣ, σχεδόν ένα μήνα πριν την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, κατά την οποίαν σκοτώθηκαν ένας υπάλληλος του Δήμου Θεσσαλονίκης και ένας Γερμανός γιατρός και τραυματίστηκε ένας Γερμανός στρατιώτης, υπήρξε η αφορμή για τη δολοφονία των

περισσότερων κατοίκων του χωριού Χορτιάτη, στις 2 Σεπτεμβρίου του 1944, από τις δυνάμεις του λοχαγού των SS Φρίτς Σούμπερτ και των ταγματασφαλιτών Καπετανάκη, Γερμανάκη και Περηφανάκη.

Αν και οι πηγές δεν ταυτίζονται στον αριθμό των ανθρώπων που έχασαν τη ζωή τους στο Χορτιάτη και κάποιες δίνουν το αριθμό 246 και κάποιες άλλες υποστηρίζουν πως 147 δολοφονήθηκαν, συμφωνούν πως επρόκειτο για ένα από τα απεχθέστερα εγκλήματα των Ναζί κατά της ανθρωπότητας⁵⁰.

Ο τραυματισμένος στρατιώτης μαζί με ένα συνάδελφο του, κατόρθωσαν να ξεφύγουν προς το Ασβεστοχώρι και να αναφέρουν το επεισόδιο στη Γερμανική Διοίκηση Θεσσαλονίκης. Το μεσημέρι, μια φάλαγγα των Ναζί με 32 αυτοκίνητα μπήκε στο χωριό με πυροβολισμούς, σκορπώντας τον τρόμο και το θάνατο στους πανικόβλητους κατοίκους του χωριού. Ταυτόχρονα με τη λεηλασία σπιτιών και καταστημάτων, έδωσαν διαταγή να συγκεντρωθεί όλο το χωριό στο καφενείο της πλατείας. Καθώς, όμως, δεν έμειναν ευχαριστημένοι από τη συγκέντρωση, άρχισαν να ψάχνουν στα σπίτια και να σέρνουν έξω ηλικιωμένους, αρρώστους, βρέφη και νήπια, ενώ όσους δε μπορούσαν να μετακινηθούν, τους δολοφονούσαν επί τόπου. Μάλιστα, η αγριότητα τους ήταν τέτοια που δε δίστασαν να σκοτώσουν μικρά παιδιά, χτυπώντας τα στο τοίχο, μπροστά στα έντρομα μάτια των μητέρων τους. Κάποιες μητέρες που προσπάθησαν να σώσουν τα παιδιά τους, φυγαδεύοντας τα από ένα παράθυρο του ζυμωτηρίου στο πίσω μέρος του φούρνου, έγιναν γρήγορα αντιληπτές με αποτέλεσμα οι Ναζί να τοποθετήσουν στο σημείο ένα στρατιώτη και όποιο παιδί έβγαινε πυροβολούνταν....

Εν τω μεταξύ, ο Σούμπερτ, γνωστός φονιάς των Ναζί, ξεκίνησε τις ανακρίσεις στην πλατεία του χωριού. Καθώς δεν ικανοποιήθηκε από τις εξηγήσεις, κατέφυγε στο βασανισμό των κατοίκων. Μάταια ο ιερέας του Χορτιάτη, παπάς Δημήτρης Τομαράς, γενναίος Μακεδονομάχος, και ο πρόεδρος της Κοινότητας, Χρήστος Μπατάτσιος, προσπαθούσαν να μεσολαβήσουν για

⁵⁰ Στην Μαύρη Βίβλο της Κατοχής υποστηρίζεται το πρότο νούμερο, ενώ σε ομιλία σε εκδήλωση του δήμου Συκεών αναφέρονται 147 νεκροί. Βλ. Συλλογικός Τόμος, Η Μαύρη Βίβλος, δπ. π., σ. 89 και Εκδήλωση Δήμου Συκεών Θεσσαλονίκης, 22-23/05/2008.

να σώσουν τον κόσμο. Μάλιστα ο πρώτος που δολοφόνησαν υπήρξε ο Παπά – Δημήτρης, αφού προηγουμένως είχε υποχρεωθεί να παρακολουθήσει το βασανισμό και το βιασμό των δύο θυγατέρων του. Ακολούθησε ο Κοινοτάρχης και η οικογένεια του...

Όμως, η δίψα των κατακτητών για αίμα δεν είχε ικανοποιηθεί ακόμη. Ο λοχίας Σούμπερτ είχε διατάξει τον αφανισμό του Χορτιάτη. Οι κάτοικοι του χωριού σχημάτισαν δύο ομάδες. Η πρώτη ομάδα, ξεκινώντας από την πλατεία, οδηγήθηκε στο φούρνο της οικογένειας Νταμπούδη, ενώ η άλλη από το εξοχικό κέντρο «Κήπος» στο φούρνο της οικογένειας Γκουραμάνη⁵¹. Γύρω από τους φούρνους τοποθετήθηκε μια εύφλεκτη κίτρινη σκόνη που έπαιρνε φωτιά με μερικές πιστολιές. Ακολούθησαν σκηνές απερίγραπτης φρίκης, καθώς δεκάδες άνθρωποι καίγονταν ζωντανοί. Οι κάτοικοι της Θεσσαλονίκης ακόμα διηγούνται πως «η μυρωδιά του μπαρούτιού έφτανε μέχρι κάτω στην πόλη»...

Στρατιώτες εξακολουθούσαν να περιφέρονται στο χωριό, εκτελώντας όποιον ζωντανό συναντούσαν, ενώ μια άλλη ομάδα Ναζί και ταγματασφαλιτών έξω από το χωριό φώναζε πως είναι αντάρτες που ήρθαν για να προστατεύσουν τους κατοίκους του Χορτιάτη, παγιδεύοντας και οδηγώντας στην ατίμωση και το θάνατο πολλές γυναίκες του χωριού, που έτρεξαν για βοήθεια σε αυτούς. Οι κατακτητές αποχώρησαν από το χωριό μόνο όταν είχαν βεβαιωθεί πως δεν είχε απομείνει κανείς ζωντανός....

Δεκαέξι ακριβώς χρόνια μετά τη σφαγή των αθώων του Χορτιάτη, στις 2 Σεπτεμβρίου 1960, έγιναν τα αποκαλυπτήρια του μνημείου του Ολοκαυτώματος του Χορτιάτη, για να μαρτυρά τη θηριωδία που έλαβε χώρα εκεί, για να θυμίζει τη βαναυσότητα και το παράλογο του πολέμου.

To μπλόκο της Καλαμαριάς

Ένα από τα μεγαλύτερα μπλόκα που πραγματοποιήθηκαν ποτέ στη

⁵¹ Αδημοσίευτο υλικό του κ. Τσεπενέκα Ευστάθιου.

Θεσσαλονίκη υπήρξε το επονομαζόμενο «μπλόκο της Καλαμαριάς». Και το μπλόκο εκείνο της Καλαμαριάς του Αυγούστου του 1944 είχε αποδώσει 400 και πλέον Έλληνες πατριώτες της ηρωικής Καλαμαριάς, σαν μια τραγική «σοδειά», από τους οποίους, μερικοί, αμέσως και επί τόπου εκτελεστήκαν, άλλοι στάλθηκαν σαν όμηροι στα στρατόπεδα συγκέντρωσης της Ναζιστικής Γερμανίας και άλλοι κλείσθηκαν πίσω από τα σίδερα του «Παύλου Μελά», με άγνωστη τότε τη μοίρα όλων αυτών, ενώ υπήρξε και η περίπτωση του αείμνηστου πλέον αγωνιστή και Αντιστασιακού Πέτρου Πετράκη, τότε ΕΠΟΝίτη και μετέπειτα Γενικού Γραμματέα της ΠΟΑΕΑ Θεσσαλονίκης, ο οποίος, παρά τη σύλληψή του, εκμεταλλευόμενος την προσωπική ανδρεία και την παλικαριά των 20 χρόνων της τότε ηλικίας του, κατάφερε να δραπετεύσει μέσα από εκείνο το θανατερό στρατόπεδο του Παύλου Μελά, 24 μόλις ώρες πριν από την προγραμματισμένη εκτέλεσή του...

Στην Κατοχή ένας μεγάλος αριθμός Καλαμαριωτών υπήρξε οργανωμένος στο ΕΑΜ, στην ΕΠΟΝ και στον ΕΛΑΣ. Μάλιστα, η αντιστασιακή δράση της Καλαμαριάς υπήρξε τέτοια, ώστε συχνά αποκαλούνταν «άντρο των ανταρτών» και «μικρή Μόσχα». Όπως ήταν επόμενο, η περιοχή συγκέντρωνε το μένος των Ναζί και των συνεργατών τους...

Ωστόσο, δύο ενέργειες των ανταρτών την άνοιξη και το καλοκαίρι του 1944 υπήρξαν αυτές που έριξαν «λάδι στη φωτιά» και οδήγησαν στα θλιβερά γεγονότα του μπλόκου.

Τον Μάιο του 1944 τρεις άντρες της Οργάνωσης Προστασίας Λαϊκού Αγώνα (Ο.Π.Λ.Α.), γνωστοί με τα ψευδώνυμα Κάκος, Ρίζος και Μάτης, σκότωσαν στην Καλαμάρια τον Υπίλαρχο Ιωάννη Βελισσαρίδη, πρωτοπαλίκαρο της ομάδας του Ταγματασφαλίτη Πούλου⁵².

Οι αντίποινα, δύο μήνες αργότερα, τον Ιούλιο, ένας αριθμός Δαγκουλαίων περικύκλωσε το συνοικισμό Κτηνοτροφικά, στα Καρσλίδικα, και συνέλαβε υπόπτους για αντιστασιακή δράση. Η επίθεση στο συγκεκριμένο

⁵² Ιστορικό και Φωτογραφικό Λεύκωμα, Η Καλαμαριά γράφει ιστορία. 1940- 1967. Από την επιβίωση στη δημοσιότητα, Ιστορικό Αρχείο Προσφυγικού Έλληνισμού Δήμου Καλαμαριάς, σ. 48.

συνοικισμό των προσφύγων από το Καρς του Καυκάσου δεν υπήρξε καθόλου τυχαία, καθώς επρόκειτο για μια «ελεύθερη περιοχή», όπως την αποκαλούσαν οι Καλαμαριώτες, γιατί όλοι οι κάτοικοι ήσαν οργανωμένοι στην Αντίσταση.

Τελικά, συνελήφθηκαν εξήντα άντρες και λεηλατήθηκαν πολλές οικίες. Με παρέμβαση του τότε δημάρχου Καλαμαριάς, Δημητρίου Παυλίδη, η κατάσταση αμβλύνθηκε, ενώ απελευθερώθηκαν και δώδεκα από τους συλληφθέντες που κρατούνταν στο στρατόπεδο Παύλος Μελάς. Δυστυχώς, όμως, η ηρεμία κράτησε λίγο...

Μερικούς μήνες, αργότερα, στις 12 Αυγούστου, δολοφονείται στην οδό Μεταμορφώσεως στην Καλαμαριά, από τη γνωστή ομάδα της Ο.Π.Λ.Α. (Κάκος, Ρίζος, Μάτης), ο Ευάγγελος Βλαχόπουλος, φερόμενος ως μέλος της ομάδας του Δάγκουλα, που συμμετείχε στα γεγονότα των Κτηνοτροφικών. Η πληροφορία για την ανάμειξη του Βλαχόπουλου στην περικύλωση είχε προέλθει από έναν από τους συλληφθέντες των Κτηνοτροφικών, που κρατούνταν στο «Παύλος Μελάς», μέσω ενός οργανωμένου χωροφύλακα⁵³. Μετά τη δεύτερη επίθεση δεν ήταν δυνατό να συγκρατηθούν και να μην απαντήσουν οι Ταγματασφαλίτες. Αυτό το άντρο της αντίστασης έπρεπε να καμφθεί...

Όπως πληροφορούμαστε από τον αείμνηστο αντιστασιακό και τότε ΕΠΟΝίτη Πετράκη Πέτρο, στο βιβλίο του «Ένα βιβλίο χωρίς τίτλο», τέσσερις χιλιάδες Ταγματασφαλίτες, ένας λόχος Ναζί και αστυνομικοί της Ειδικής Ασφάλειας, από τα μεσάνυχτα της 12^{ης} προς 13^{ης} Αυγούστου 1944, βρίσκονταν σχεδόν σε όλους τους δρόμους αλλά και τα στενά της Καλαμαριάς για τη σύλληψη αντιστασιακών, κομμουνιστών και άλλων υπόπτων στοιχείων⁵⁴.

Αρχικά, οι Γερμανοί και οι συνεργάτες τους περικύλωσαν τις συνοικίες Κουρί, Κατιρλί, Αρετσού και Δέρκων. Πολλοί από τους υπόπτους βασανίστηκαν στο δρόμο και 11 κάτοικοι της Καλαμαριάς, πολεμιστές της

⁵³ όπ. π., σ. 50.

⁵⁴ Πετράκης Σ. Πέτρος, Ένα βιβλίο χωρίς τίτλο, ΚΕ.Θ.Ε.Α., Θεσσαλονίκη 2002, σ. 42.

ελευθερίας, μεταξύ των οποίων και μια γυναίκα, βρήκαν τραγικό θάνατο, όταν εκτελέστηκαν επί τόπου από τους κατακτητές και τους συνεργάτες τους⁵⁵.

Εκτελεσθέντες στο μπλόκο της Καλαμαριάς (13 Αυγούστου 1944)

Γεωργιάδης Ανδρέας του Ζαχαρία
Δεληβαλάς Κωνσταντίνος του Γεωργίου
Ζαμπέτογλου Βασίλειος του Κωνσταντίνου
Καρατζόγλου Αναστάσιος του Στεφάνου
Μαραγκός Γεώργιος του Δημητρίου
Μιχαλίτης Μιχαήλ του Ιωάννη
Μοροχλιάδης Κωνσταντίνος του Θεόδωρου
Μοροχλιάδου Παρασκευή του Δημητρίου
Ουσταμπασίδης Θεόδωρος του Χαράλαμπου
Τιτόπουλος Δημήτριος του Γεωργίου
Τιτόπουλος Σπυρίδων του Κωνσταντίνου

Ιστορικό και Φωτογραφικό Λεύκωμα, *Η Καλαμαριά γράφει ιστορία. 1940-1967*. Από την επιβίωση στη δημιουργία, Ιστορικό Αρχείο Προσφυγικού Ελληνισμού Δήμου Καλαμαριάς, σ. 51.

Η δράση τους, πέρα από το συνηθισμένο έλεγχο όσων τύχαινε να περάσουν από τα σημεία του μπλόκου, περιελάμβανε και την έρευνα σε σπίτια υπόπτων. Ακολουθώντας μια λίστα που είχαν καταρτίσει, ύστερα από συγκεκριμένες πληροφορίες «βάσει καταλόγου... υπό της ελληνικής χωροφυλακής»⁵⁶, έμπαιναν βίαια στα σπίτια, ξυπνούσαν τον κόσμο μέσα στη νύχτα ζητώντας ταυτότητες, συλλάμβαναν τους σεσημασμένους αντιστασιακούς και όποιους δε διέθεταν τα απαραίτητα έγγραφα, ή απλά θεωρούνταν ύποπτοι.

⁵⁵ Συλλογικός Τόμος, Η Μαύρη Βίβλος..., διπ. π., σ. 88.

⁵⁶ Οπως αναφέρεται στο Τομανάς Κώστας, Χρονικό της Θεσσαλονίκης 1921-1944, Νησίδες, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 251 στο Ιστορικό και Φωτογραφικό Λεύκωμα, Η Καλαμαριά γράφει ιστορία..., διπ. π., σ. 57.

Οι συλληφθέντες οδηγούνταν σε σχολείο της Καλαμαριάς για ανακρισή.

Σύμφωνα με τον κ. Κουπτσίδη Γεώργιο, οι οργανωμένοι είχαν ειδοποιηθεί και είχαν φροντίσει να απουσιάζουν τη συγκεκριμένη ημέρα⁵⁷. Μάλιστα κάποιοι είχαν φυγαδευτεί στο βουνό. Όσοι δεν απομακρύνθηκαν, κρύβονταν είτε σε βάρκες στις διάφορες παραλίες της περιοχής, είτε σε σπίτια με ιδιοκτήτες υπεράνω υποψίας...

Εξ άλλου, πληροφορίες για το «Μπλόκο της Καλαμαριάς» παιρνούμε και από το «Ιστορικό Αρχείο Προσφυγικού Ελληνισμού» του Δήμου της Καλαμαριάς, οι οποίες επικεντρώνονται, κυρίως, στα ακόλουθα ιστορικά στοιχεία:

Εκείνη την Κυριακή, 13-8-1944, το μπλόκο της Καλαμαριάς πραγματοποίησαν από την μια πλευρά Γερμανοί στρατιώτες, που ανέλαβαν τον ρόλο του αποκλεισμού της Καλαμαριάς, με την επιβολή της απαγόρευσης, κυρίως, της εξόδου ή διαφυγής μέσα από τον κλοιό που είχε στηθεί και από την άλλη από άνδρες των «Σωμάτων Θανάτου» της Θεσσαλονίκης, που όμως αυτοί ήσαν εκείνοι οι οποίοι έφεραν σε πέρας και το κυριότερο μέρος της όλης «επιχείρησης», προβαίνοντες σε κατ' οίκον έρευνες σπιτιών μέσα στην Καλαμαριά και εκτελώντας τελικά αμέσως και επί τόπου ένδεκα άτομα.

Το τραγικό λοιπόν αυτής της ιστορίας θανάτου για τους εκτελεσμένους, αλλά ακόμα και για τους συλληφθέντες του μπλόκου της Καλαμαριάς, είναι το γεγονός ότι είχαν ουσιαστική ανάμειξη και έγιναν οι φυσικοί αυτουργοί εκείνων των εγκλημάτων, Έλληνες στην υπηρεσία των κατακτητών (εν προκειμένῳ των Ναζιστικών στρατευμάτων), υπό την ηγεσία του Αντωνίου Δάγκουλα, ο οποίος, αρχικά ταγμένος στις δυνάμεις του ΕΛΑΣ, δραπέτησε στη συνέχεια, έπεισε στα χέρια των Γερμανών, από τους οποίους και απέκτησε την «ελευθερία» του, καθώς οι Αρχές Κατοχής αντιλήφθηκαν ότι είχαν κερδίσει έναν πολύτιμο σύμμαχο, ιδιαίτερα για τα σχέδια τους τα οποία αφορούσαν

⁵⁷ Μαγνητοφωνημένη συνέντευξη Γεωργίου Κιουπτσίδη, Ιστορικό Αρχείο Προσφυγικού Ελληνισμού Δήμου Καλαμαριάς, Συλλογή Προφορικών Μαρτυριών.

στον αγώνα τους εναντίον του Κομμουνισμού.

Στη Θεσσαλονίκη, λοιπόν, ο Αντ. Δάγκουλας κέρδισε γρήγορα την εύνοια των Γερμανών κατακτητών και μια θέση στον κόσμο εκείνον των συμπατριωτών του, που συνέθεταν τα ιδιόμορφα εκείνα «Τάγματα Ασφαλείας»!...

Επι, επισήμως το Τμήμα εκείνο των ανδρών του Δάγκουλα ονομάσθηκε από τους Ναζί «Εθνική Ελληνική Ασφάλεια Πόλεως Θεσσαλονίκης» και τέθηκε υπό τις διαταγές της Γερμανικής Αστυνομίας Ασφαλείας-Υπηρεσίας Ασφαλείας.

Οι άντρες της «Εθνικής Ελληνικής Ασφάλειας Πόλεως Θεσσαλονίκης», του Τμήματος, δηλαδή, του Δάγκουλα, γνωστοί στη Θεσσαλονίκη ως «Δαγκουλαίοι», με εντολή των Γερμανικών Αρχών, επιφορτίσθηκαν με Αστυνομικά καθήκοντα, παρά την αντίδραση των επίσημων Αστυνομικών Αρχών της Θεσσαλονίκης. Ήταν προφανώς ξεκάθαρο το ότι η νεκροκεφαλή εκείνη που είχαν ως σήμα τους οι άντρες του Δάγκουλα, δεν μπορούσε να έχει καμιά σχέση με την παροχή Αστυνομικών υπηρεσιών, αλλά υποδήλωνε, επίσης προφανώς, την πραγματική αποστολή του, δηλαδή εκείνην του εκτελεστικού αποσάσματος!

Οι Γερμανοί κατακτητές παρέμεναν, λοιπόν, αδρανείς μπροστά στις καταγγελίες για πλήθος ληστρικών επιδρομών και άλλων αυθαίρετων πράξεων του Δάγκουλα και των αντρών του και για βάρβαρη μεταχείριση Ελλήνων πολιτών και τελικά, μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η αδράνεια αυτή των Ναζί μετατράπηκε σε προθυμία ομολογίας στην προσπάθειά τους να αποσείσουν τις δικές τους –αναμφισβήτητες επίσης– ευθύνες για εγκλήματα κατά των αμάχων πολιτών, σε βάρος αποκλειστικά των Ελλήνων συνεργατών τους, προκειμένου έτσι να αποποιηθούν των δικών τους ευθυνών, ως τουλάχιστον ήθικών αυτουργών των εγκληματικών πράξεων.

Πρακτικά λοιπόν η δράση του Δάγκουλα και των αντρών του ετύγχανε της έγκρισης της Γερμανικής προϊστάμενης Κατοχικής Αρχής, οι άντρες της οποίας ήσαν μέλη των ΕΣ-ΕΣ και είχαν έτσι το ελεύθερο να μετέρχονται αναλόγων μεθόδων για την τρομοκράτηση των Ελλήνων πολιτών, με τον απότερο στόχο την καταστολή, αν όχι και την εκμηδένιση, της εναντίον τους Αντίστα-

σης. Η επικείμενη εντός του 1944 άφιξη του νέου τότε επί κεφαλής της ΕΣ-ΝΤΕ Αλφρεντ Γκρίν στη Θεσσαλονίκη ήταν μια πρώτης τάξεως ευκαιρία «...να διαπιστώσει επί τέλους η Θεσσαλονίκη τι σήμαινε ΕΣ-ΝΤΕ»!...

Πράγματι και η Θεσσαλονίκη και οι γύρω από αυτήν περιοχές, Δήμοι και Κοινότητες, δεν άργησαν να διαπιστώσουν τη σκληρότητα όχι μόνον των Γερμανών κατακτητών, αλλά, πρωτίστως, τη σκληρότητα των Ελλήνων συνεργατών τους και ιδιαίτερα ενός από αυτούς, του Αντωνίου Δάγκουλα και των αντρών του.

Καθ' όλη τη διάρκεια της άνοιξης και του καλοκαιριού του 1944 το τμήμα του Δάγκουλα είχε μετατραπεί σε ένα καθαρά εκτελεστικό όργανο των Γερμανών κατακτητών. Εκτός από μεμονωμένες εκτελέσεις μέσα στην πόλη της Θεσσαλονίκης και στους γειτονικούς Δήμους, τις λεηλασίες των περιουσιών των Ελλήνων πολιτών και τις κακοποιήσεις τους, ο Δάγκουλας είχε συγκροτήσει εκτελεστικό απόσπασμα, με συνήθη τόπον εκτέλεσης την κοίτη του Γαλλικού ποταμού. Ταυτόχρονα όμως οι άντρες του Δάγκουλα αναλάμβαναν δράση και εκτός της Θεσσαλονίκης, όπου υπήρχαν πληροφορίες για δράση του ΕΑΜ και γενικότερα για θετική στάση πολιτών έναντι της Εθνικής Αντίστασης. Μια τέτοια ήταν και η περίπτωση της 31^{ης} Ιουλίου 1944, όταν η Ευκαρπία γνώρισε από κοντά τους «Δαγκουλαίους», όταν αυτοί εκτέλεσαν δέκα τέσσερες κατοίκους, προσφυγικής καταγωγής, με μόνη την υπόνοια ότι «...ενίσχυαν τους κομμουνιστές του ΕΑΜ και του στρατιωτικού σκέλους του, του ΕΛΑΣ»!

Με βάση λοιπόν τις ίδιες αυτές «υπόνοιες», αλλά και με αφορμές για ό,τι επακολούθησε, το ίδιο εκείνο διάστημα, μπήκε στο στόχαστρο των «Ταγμάτων Ασφαλείας» και ο νεοσύντατος τότε Δήμος της Καλαμαριάς.

Η Καλαμαριά, λοιπόν, στο σύνολό της, εκτέθηκε για πρώτη φορά σε θανάσιμο κίνδυνο με τη δολοφονία, τον Μάιο του 1944, του Υπίλαρχου Γιάννη Βελισσαρίδη, πρωτοπαλίκαρου του Γεωργίου Πούλου, αρχηγού Γερμανούτυμένου Ελληνικού Τάγματος, από τρεις άντρες της ΟΠΛΑ -Οργάνωσης Προστασίας Λαϊκού Αγώνα- που δρούσαν στην περιοχή.

Άμεσο αποτέλεσμα εκείνης της εκτέλεσης του Βελισσαρίδη ήταν η σύλ-

ληψη 12 Καλαμαριωτών και η εκτέλεσή τους ματαιώθηκε την τελευταία στιγμή, με την παρέμβαση και του τότε Δημάρχου Καλαμαριάς Δημητρίου Παυλίδη, ο οποίος ζήτησε την βοήθεια του Αντωνίου Βήχου, αρχηγού ενός ισχυρού αντικομμουνιστικού τμήματος στη Θεσσαλονίκη και του Διονύση Αγάθου, δεδηλωμένου Εθνικοσοσιαλιστή και διαβόητου συνεργάτη των Γερμανών κατακτητών.

Όμως ήδη η Καλαμαριά είχε εκτεθεί, καθώς θεωρήθηκε στο σύνολό της ένοχη, σαν Δήμος που ενίσχυε τους κομμουνιστές...

Είναι χαρακτηριστικό εν προκειμένῳ ότι μετά τη δολοφονία του Βελισσαρίδη, ο Διοικητής της Ειδικής Ασφάλειας Θεσσαλονίκης, Νικόλαος Ιωάννου, φέρεται να έχει δηλώσει προς τον ίδιο τον Δημήτρη Παυλίδη, ότι «... Η Καλαμαριά είναι κομμουνιστική και όλοι οι γραμμένοι τούχοι το μαρτυρούν και ότι τα Τάγματα των ΕΣ-ΕΣ, που άργησαν να έρθουν, (φοβείται ότι...) θα έρθουν να κάψουν τον συνοικισμό...»!

Ήταν πάντως βέβαιο τότε ότι τόσον οι Αρχές Κατοχής, όσον και τα συνεργαζόμενα με αυτές Ελληνικά ένοπλα τμήματα, είχαν γίνει αποδέκτες για την αριστερή «απόκλιση» της πλειοψηφίας των κατοίκων της Καλαμαριάς και για την ύπαρξη κρυμμένων όπλων.

Ειτι στις 22 Ιουλίου 1944 ο Δάγκουλας και οι άντρες του κλήθηκαν να επαληθεύσουν τις ανωτέρω πληροφορίες και τότε για πρώτη φορά επέδραμαν εναντίον της Καλαμαριάς, περικυκλώνοντας το συνοικισμό «Κτηνοτροφικά», όπου τότε διέμεναν οι καταγόμενοι από την περιοχή του Καρεσ, του Καυκάσου. Η περικύκλωση αυτής της περιοχής των Καρσλήδων κατά τη διάρκεια της νύχτας οδήγησε στη σύλληψη εξήντα αντρών και στη λεηλασία των σπιτιών τους και για άλλη μια φορά ο Παυλίδης φέρεται ότι επενέβη σωτήρια και τελικά έγινε δυνατή η απελευθέρωση δώδεκα συμπολιτών του, οι οποίοι κρατούνταν στο στρατόπεδο του Παύλου Μελά Θεσσαλονίκης.

Όμως ακολούθησε και η σύλληψη και η δολοφονία μέσα στο κέντρο της Θεσσαλονίκης του καθηγητού Μαθηματικών Ιωακείμ Αλεξιάδη, από τους Δαγκουλαίους, που έτσι ήρθε να επιβεβαιώσει την πραγματικότητα των πολλαπλών κινδύνων οι οποίοι απειλούσαν εκείνους οι οποίοι συμμετείχαν ενεργά

στην Εθνική Αντίσταση, αλλά ταυτόχρονα και όσους θα είχαν απλά την ατυχία να βρεθούν ακατάλληλη ώρα σε ακατάλληλο μέρος!

Όλα τα παραπάνω γεγονότα είχαν προετοιμάσει το έδαφος για μια δυναμικότερης μορφής αντίδραση και από την πλευρά εκείνων που είχαν επιλέξει να χτυπήσουν επιλεγμένους στόχους του εχθρού στην Καλαμαριά, αλλά και από την πλευρά των πληγέντων.

Έτσι, στις 12 Αυγούστου 1944, η δολοφονία από την Οργάνωση Ο.Π.Λ.Α. - πάνω στην οδό Μεταμορφώσεως Καλαμαριάς - του Ευάγγελου Βλαχόπουλου, κατοίκου Καλαμαριάς, δημοτικού υπαλλήλου και πρώην χωροφύλακα, φερόμενου ως συμμετέχοντος στο Τάγμα του Δάγκουλα και λαβόντος μέρος στην περικύλωση του οικισμού των Καρσλήδων, έδωσε στους πληγέντες την ευκαιρία -αφορμή να βρεθούν για άλλη μια φορά στην Καλαμαριά και αποφασισμένους να μην υποχωρήσουν μπροστά σε παρακλήσεις και να πάρουν εκδίκηση για το θάνατο του συντρόφου τους.

Την επόμενη λοιπόν μέρα, Κυριακή 13 Αυγούστου 1944, η Καλαμαριά και οι συνοικισμοί Κατιρλί, Κουρί, Αρετσούν (Ν.Ρυσίου) και Δέρκων, βρέθηκαν περικυκλωμένοι από Γερμανούς και από άντρες του Δάγκουλα .

Οι Δαγκουλαίοι, παρουσία και του αρχηγού τους, ξεχύθηκαν στις γειτονιές της Καλαμαριάς και άρχισαν να ερευνούν τα σπίτια, έχοντας συγκεκριμένες πληροφορίες, δηλαδή οι έρευνες διεξήχθησαν βάσει λίστας προγραφών και μέσα σε λίγες ώρες ένδεκα (11) άτομα εκτελέσθηκαν στον δρόμο ή στα σπίτια τους.

Για αυτούς τους έντεκα εκτελεσθέντες υπήρχαν προηγούμενες πληροφορίες σύμφωνα με τις οποίες «...τους ενοχοποιούσαν...».

Αξίζει να σημειωθεί εδώ το ότι οι Δαγκουλαίοι, επειδή δεν γνώριζαν την Καλαμαριά και τους κατοίκους της, προκειμένου να εντοπίσουν τα σπίτια των υποψήφιων θυμάτων τους, από της 4^{ης} πρωινής ώρας της 13-8-44 περικύκλωσαν το 11^ο Αστυνομικό Τμήμα, ζητώντας επιτακτικά έναν χωροφύλακα του, ο οποίος να τους υπεδείκνυε τα συγκεκριμένα σπίτια, διαφορετικά, απειλησαν, να κάψουν το Τμήμα! Έτσι υπό τις απειλές του ίδιου του Δάγκουλα εξαναγκάσθηκε ο χωροφύλακας Παντελής Κορμανός να τους ακολουθήσει

και μετέπειτα να υποδείξει στον Οικονόμου και σε μιαν ομάδα άλλων ενόπλων, το σπίτι του Ανδρέα Γεωργιάδη.

Από τους έντεκα εκτελεσθέντες:

- Ο Γεώργιος Μαραγκός το 1933 «είχε θέσει υποψηφιότητα στο Κ.Κ.Ε. για το Κοινοτικό Συμβούλιο του Νέου Ρυσίου.

- Ο Ανδρέας Γεωργιάδης ήταν γνωστός στις Αστυνομικές Αρχές της Καλαμαριάς ως «...παλιός κομιμουνιστής», εξόριστος κατά την Μεταξική περίοδο, φυλακισμένος την άνοιξη του 1944, για ένα τρίμηνο, από τους Γερμανούς στο Επταπύργιο...

- Ο Κωνσταντίνος Μοροχλιάδης ήταν πριν από την Κατοχή Πρόεδρος των αρτεργατών Θεσσαλονίκης και ως εκ τούτου μαχητικός συνδικαλιστής, που δε δίσταζε να συγκρουστεί με τους Αστυνομικούς στην πόλη, περνώντας σε τακτά χρονικά διαστήματα από τα κρατητήρια, αλλά και τα Νοσοκομεία για νοσηλεία και για την όλη δράση του και κυρίως για την ένταξή του στο Κ.Κ.Ε. στάλθηκε εξορία το 1936 στη Φολέγανδρο, όπου και παρέμεινε μέχρι το 1939.

- Ο Κωνσταντίνος Δεληβαλάς είχε αναπτύξει επίσης δράση μέσα από τις τάξεις του Κ.Κ.Ε., με αποτέλεσμα, επί Μεταξά, να εξορισθεί στην Ανάφη.

- Ο Βασίλειος Ζαμπέτογλου, κατά την μαρτυρία της συζύγου του, μέσα στο σπίτι τους, στην εντολή να παραδώσει το πιστόλι του στον Δημήτριο Οικονόμου, ή Παπά και σε άλλους δύο εκ των Δαγκουλαίων, αρνήθηκε ότι κατείχε όπλο, άρχισε η έρευνα του σπιτιού και οι απειλές εναντίον του και παρά το άκαρπο των ερευνών, αφού λεηλατήθηκε το σπίτι του από τους τρεις ενόπλους, οδηγήθηκε στο Σχολείο της Καλαμαριάς και μετά από σύντομη κράτηση εκεί, μεταφέρθηκε στον οικισμό του Κατιρλί, όπου και εκτελέστηκε και οι εκτελεστές του σκύλευσαν τον νεκρό, αφαιρώντας τα παπούτσια του, το ρολόι του, 2 λίρες Αγγλίας και 600 εκατομμύρια δραχμές, της εποχής εκείνης.

- Ο Γεώργιος Μαραγκός εκτελέστηκε μαζί με τον Βασίλη Ζαμπέτογλου, η σύλληψη του οποίου Μαραγκού προηγήθηκε εκείνης του Ζαμπέτογλου και σύμφωνα με μαρτυρίες, υποχρεώθηκε, μετά από άγρια κακοποίησή

του από τους Δαγκουλαίους, να τους υποδείξει το σπίτι του Ζαμπέτογλου.

- Η Παρασκευή Μοροχλιάδη ήταν εκείνη η οποία ακολούθησε στο θάνατο το σύζυγό της Κωνσταντίνο, καθώς οι εκτελεστές της επέδειξαν το πιο σκληρό πρόσωπό τους απέναντι της και ακόμη, έξω από το σπίτι, πάνω σε δρόμο της Καλαμαριάς, έστρεψαν τα όπλα τους και εναντίον και του 17χρονου γιού τους Αριστείδη, που ήταν το ένα από τα πέντε παιδιά της οικογένειας Μοροχλιάδη, αλλά η προσπάθειά τους κατέληξε μόνον σε απόπειρα φόνου εναντίον του, λόγω αστοχίας των εκτελεστών, αλλά και της επέμβασης Γερμανών στρατιωτών! Όμως, έτσι και αλλιώς, μέσα σε ένα, Κυριακάτικο, πρωινό η οικογένεια αυτή έχασε τον πατέρα και την μητέρα της, αφήνοντας πίσω πέντε ορφανά παιδιά.

- Ο Κωνσταντίνος Δεληβαλάς δέχθηκε τα πυρά των Ελληνικών όπλων καθώς επέστρεφε στο σπίτι του από την νυχτερινή εργασία του στου Άλλατίνι και πάνω στην ομώνυμη οδό διατάχθηκε να σταματήσει και το έκανε, χωρίς όμως αυτή η υπακοή του να τον σώσει, καθώς χωρίς περιστροφές και ερωτήσεις, οι εκτελεστές του τον πυροβόλησαν και τον άφησαν νεκρό στη μέση του δρόμου.

- Ο Αναστάσιος Καρατζόγλου συνελήφθη από τους Δαγκουλαίους στο σπίτι του, καθώς βρέθηκε σ' αυτό ένα πιστόλι φωτοβολίδων και μεταφέρθηκε στο σχολείο για ανάκριση, όπου όμως και εκτελέστηκε λίγο αργότερα.

- Ο Μιχαήλ Μιχαλίτσης είχε και αυτός την ίδια κατάληξη, μέσα στο ίδιο σχολείο όπου μεταφέρθηκε κι αυτός δήθεν για μιαν ανάκριση, που δεν άρχισε και φυσικά και δεν τελείωσε, αφού οι εκτελεστές του έδωσαν το λόγο στα όπλα τους...

Όμως, μέσα στους έντεκα εκτελεσμένους του μπλόκου της Καλαμαριάς, ήσαν και τρεις, οι οποίοι, χωρίς να είναι Καλαμαριώτες, έτυχε να βρίσκονται μέσα σ' αυτό και να μοιραστούν την ίδια θλιβερή τύχη με αυτούς: οι καταγόμενοι από το χωριό Αγία Παρασκευή Χαλκιδικής, δύο ξαδέλφια : ο Δημήτριος Τιτόπουλος και ο Σπυρίδων Τιτόπουλος.

Τα δύο αυτά ξαδέλφια είχαν έλθει στη Θεσσαλονίκη, με σκοπό να

φροντίσουν για την αποφυλάκιση του αδελφού και πατέρα του πρώτου, Ιωάννη και Γεωργίου, αντίστοιχα, οι οποίοι είχαν συλληφθεί πριν από ένα μήνα από τον Χύτα Κωνσταντίνο του Στεργίου, με το ψευδώνυμό του «Βλάχος», Σαρακατσάνο στην καταγωγή, κυνηγημένο από τον ΕΛΑΣ, επειδή είχε πρωταγωνιστήσει σε ενέργειες εναντίον κομμουνιστών του χωριού του και είχε τελικά αντιμετωπίσει την κατάταξή του στους Δαγκουλαίους σαν λύση αυτοπροστασίας του και ευκαιρία μελλοντικής εκδίκησής του για την πρωτική περιπέτειά του.

Ο Χύτας, λοιπόν, συμμετέχοντας στην περικύκλωση της Καλαμαριάς, βρέθηκε κάποια στιγμή μπροστά στον Δημήτριο Τιτόπουλο και στον ξάδερφο του Σπυρίδωνα, και καθώς ο Δάγκουλας του είχε αναθέσει και τις περιπτώσεις όσων κατάγονταν από την ύπαιθρο, αλλά και χωρίς να χάσει την ευκαιρία που είχε για την εκδίκησή του, ανέλαβε ο ίδιος να αποφασίσει για την τύχη των δύο συλληφθέντων, και ταυτόχρονα και συγχωριανών του. Λίγα λεπτά αργότερα εκτέλεσε ο ίδιος τα δύο ξαδέλφια, μέσα στο προαύλιο του Σχολείου και πλησίον της Εκκλησίας, πληρώνοντας με το αίμα αυτών των αθώων, την εκτέλεση του πατέρα του από τον ΕΛΑΣ...

Τελικά, οι έντεκα εκτελεσθέντες μεταφέρθηκαν αρχικά στο Νεκροτομείο του Κεντρικού Νοσοκομείου Καλαμαριάς και αργότερα, αφού προηγήθηκε προφανώς η αναγνώριση των σωρών από τους οικείους τους, τάφηκαν στο Δημοτικό νεκροταφείο και την ημέρα εκείνη δεν επιτράπηκε στους συγγενείς να κηδέψουν τους νεκρούς τους...

Όμως άλλο τόσο ήταν οδυνηρή και η εξέλιξη την οποίαν είχε η μεταπολεμική δικαστική αναζήτηση και η προσπάθεια απόδοσης των ευθυνών στους πρωταιτίους των γεγονότων.

Οι Αρχές είχαν μια εικόνα για τους από Ελληνικής πλευράς πρωταγωνιστές, όπως είχε φροντίσει να την μεταφέρει με έγγραφό του τρεις μέρες μετά το μπλόκο, ο Γενικός Γραμματέας της Γενικής Διοίκησης Μακεδονίας, Χρήστος Τέντζος:

«...Εάν εις ταύτα προστεθεί ότι κατά την αυτήν ημέραν ἄνδρες των Ταγμάτων Ασφαλείας, κυκλώσαντες τον συνοικισμόν Καλαμαριάς Θεσσαλονί-

κης, εξετέλεσαν, ΑΝΕΥ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ, 10 άνδρας και 1 γυναίκα (ολοφυ-
ρομένην και αλλόφρονα, ως λέγεται, διά τον φόνον του συζύγου της και διότι
απέμεινε μόνη με 4 μικρά ορφανά) θα έχητε μίαν αμυδράν εικόνα της εν-
ταύθα καταστάσεως...».

Για τον αρχηγό Αντώνιο Δάγκουλα η Δικαιοσύνη δεν πρόλαβε να ασχολη-
θεί μαζί του. Μετά τον τραυματισμόν του, την 4-11-1944, κατά τη διάρκεια
της μάχης του Κιλκίς, μεταφέρθηκε στο Δημοτικό Νοσοκομείο Θεσσαλονί-
κης, όπου και άφησε την τελευταία πνοή του.

Ο Οικονόμου, ή Παπάς, βρέθηκε στο επίκεντρο της Δικαστικής έρευνας
και ταυτόχρονα στο επίκεντρο της οργής των συγγενών των θυμάτων εκείνης
της ημέρας του μπλόκου. Όμως, δεν στάθηκε δυνατόν να συλληφθεί και να
παραπεμφθεί σε δίκη. Δικάσθηκε τελικά ερήμην και καταδικάσθηκε σε θά-
νατο, αλλά στάθηκε αδύνατο να εντοπισθεί, όμως αργότερα συνέχισε να προ-
σφέρει τις υπηρεσίες του στην Αστυνομική Διεύθυνση της Θεσσαλονίκης, της
Λάρισας και άλλης πόλης της χώρας, χωρίς προφανώς η συμμετοχή του στο
τμήμα του Δάγκουλα να θεωρείται ο αποφασιστικός εκείνος παράγοντας που
να ακυρώνει την «πολύτιμη» προσφορά του προς το τότε Κράτος – διώκτη
των κομμουνιστών, κατά την περίοδο εκείνη του Εμφυλίου Πολέμου στην
Ελλάδα. Ίσως αυτή η «προσφορά» του να ήταν μάλιστα εκείνη η οποία έγειρε
την πλάστιγγα υπέρ αυτού και αργότερα του εξασφάλισε, σύμφωνα με ανα-
φορά, και σύνταξη «αντιστασιακού»!

Όσο για τους συγγενείς των θυμάτων εκείνου του τραγικού μπλόκου της
Καλαμαριάς, περιορίσθηκαν σε μερικά ζεύγη παπουτσιών τα οποία τους μοι-
ράσθηκαν τον Δεκέμβριο του 1944 και είδαν τις ελπίδες τους για οικονομική
ενίσχυση να σβήνουν με το πέρασμα του χρόνου...

Δυστυχώς, οι υπεύθυνοι για το μπλόκο της Καλαμαριάς δε δικάστηκαν
ποτέ, όπως και πολλοί άλλοι δολοφόνοι Ελλήνων στα χρόνια της Κατοχής. Ο
πρωτεργάτης Δάγκουλας βρήκε το θάνατο πριν οδηγηθεί στη Δικαιοσύνη.

Οι άνθρωποι αυτοί, όμως, δεν έχασαν επί ματαίω τη ζωή τους. Ο άδικος
θάνατος τους ξεσήκωσε τους Καλαμαριώτες και τους Θεσσαλονικείς, που
τώρα, ρίχτηκαν με ακόμη μεγαλύτερο ζήλο στον Αγώνα. Άλλωστε ήταν κάτι

που όφειλαν στους χαμένους συμπολίτες τους.

Σήμερα, ο δήμος Καλαμαριάς έχει ανεγείρει ένα λιτό μνημείο στο πάρκο της 13^{ης} Αυγούστου, όπου κάθε χρόνο κάτοικοι της Καλαμαριάς και της Θεσσαλονίκης αποτίουν έναν ελάχιστο φόρο τιμής σε αυτούς τους γενναίους αγωνιστές της απελευθέρωσης της πατρίδας...

H Απελευθέρωση

Αν θέλετε τη λευτεριά αδέρφια για ναρθεί
μην κάθεστε απόμερα ακόμα σαν δειλοί,
Ένας μόνο είναι ο σκοπός μας, θάνατος στο φασισμό.

Εκδίκηση ζητούν αυτοί που πέσανε για μας
Εμπρός παιδιά, τί κάθεστε, ελάτε στον ΕΛΑΣ
Ένας μόνο είναι ο σκοπός μας, θάνατος στο φασισμό.

Κι ευθύς ν' αποτινάξουμε το βάρβαρο ζυγό
τη λευτεριά να δώσουμε στο σκλάβο μας λαό.
Ένας μόνο είναι ο σκοπός μας, θάνατος στο φασισμό.

Φασίστες ενομίσανε πως βρήκαν ευκαιρία
να κάνουν την Ελλάδα μας όλο νεκροταφεία.
Ένας μόνο είναι ο σκοπός μας, θάνατος στο φασισμό.

Εμπρός παιδιά, όλοι μαζί για την Θεσσαλονίκη,
να δούνε τα καθάρματα πως φέραμε τη νίκη.
Ένας μόνο είναι ο σκοπός μας, θάνατος στο φασισμό⁵⁸.

Το πρωί της 30^{ης} Οκτωβρίου 1944 δε φαινόταν να ξημέρωνε καθόλου διαφορετικά για τη Θεσσαλονίκη, από ότι τις τελευταίες δύο εβδομάδες του

⁵⁸ Τσεπενέκας Ευστάθιος, όπ.π.

Οκτωβρίου, που η πόλη δονούνταν από τις συνεχιζόμενες εκρήξεις των Ναζί που επιχειρούσαν να καταστρέψουν οτιδήποτε θα μπορούσε να χρησιμεύσει στους Έλληνες και στους συμμάχους τους. Μια ακόμη έκρηξη, αυτή του εσωτερικού λιμανιού, ταρακούνησε την πόλη. Η Απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης ήταν, πλέον, ζήτημα ωρών.

Τα νέα, ωστόσο, δεν έβρισκαν την πόλη προ εκπλήξεως. Σχεδόν ένα μήνα νωρίτερα, στις 22 Σεπτεμβρίου του 1944, οι Ναζί, έχοντας αντιληφθεί πως το τέλος πλησίαζε, έστειλαν τον Ταγματάρχη Βέμπερ να συναντηθεί στην Αθήνα με τους Λουκά Ακρίτα και Χρήστο Ζαλοκώστα, εκπροσώπους της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας του Γεωργίου Παπανδρέου, προκειμένου να επιτευχθεί συμφωνία που θα επέτρεπε την ανεμπόδιστη αποχώρηση των Γερμανικών δυνάμεων από τη Θεσσαλία και τη Μακεδονία. Το αίτημα διαβιβάστηκε και στον Αρχιεπίσκοπο Δαμασκηνό που το προσυπέγραψε ως «δίκαιον αίτημα». Τελικά, έπειτα από ενημέρωση και των Άγγλων, απαγορεύτηκε στον ΕΛΑΣ να μπει στην Αθήνα αλλά και να πραγματοποιήσει την οποιαδήποτε επιχείρηση κατά των Γερμανών σε Αττική και Βοιωτία⁵⁹. Βέβαια, καθώς το ζητούμενο των Ναζί ήταν να φτάσουν στη Θεσσαλονίκη και από εκεί στη Γιουγκοσλαβία, η παραπάνω συμφωνία δε φαινόταν να τους εξασφαλίζει από τη στιγμή που έπρεπε να περάσουν τους ελεγχόμενους από τον ΕΛΑΣ ορεινούς όγκους μεταξύ Θεσσαλίας – Μακεδονίας, που δεν θα επέτρεπαν να φύγουν έτσι απλά αυτοί που προκάλεσαν τόσα δεινά στους Έλληνες. Οι κατακτητές κατά την πορεία τους προς τη Θεσσαλονίκη χτυπήθηκαν αλύπητα.

Το τέλος της Γερμανικής Κατοχής στη Μακεδονία και τη Θεσσαλονίκη, βέβαια, είχε διαφανεί από το καλοκαίρι του ίδιου χρόνου, όταν η Ομάδα Μεραρχιών του ΕΛΑΣ Μακεδονίας υπό τον Στρατηγό Ευριπίδη Μπακιρτζή κλημάκωνε τις δυνάμεις της σε στρατηγικά σημεία στις περιοχές γύρω από τη Θεσσαλονίκη, Τάγματα του ΕΛΑΣ πλήθαιναν τις κατά μέτωπο επιθέσεις και τις ενέδρες, απελευθερώνονταν οι Μακεδονικές πόλεις της Σιάτιστας, της Καστοριάς, της Νάουσας, της Έδεσσας... Άλλα και σε διεθνές επίπεδο, παρά την

⁵⁹ Τσεπενέκας Ευστάθιος, όπ.π.

έναρξη της συγκεκριμένης χρονιάς με τον Κόκκινο Στρατό να προσπαθεί να διώξει τους Ναζί από σοβιετικό έδαφος και τα στρατεύματα των Η.Π.Α. να απέχουν ακόμη χιλιάδες χιλιόμετρα από το Τόκιο, η άκρως επιτυχημένη συμμαχική απόβαση στη Νορμανδία τον Ιούνιο και η επανακατάληψη του Παρισιού από τους Αμερικάνους και τους ελεύθερους Γάλλους του Στρατηγού Λεκλέρκ άλλαξε τελείως το κλίμα στην γερμανοκρατούμενη Ευρώπη, εμπνέοντας στους κατοίκους της, συμπεριλαμβανομένων και των Ελλήνων, συναισθήματα αισιοδοξίας, ελπίδας και χαράς...

Η απελευθέρωση της Αθήνας στις 12 Οκτωβρίου και του Βελιγραδίου, οκτώ ημέρες αργότερα, στις 20 Οκτωβρίου, επιβεβαίωσαν στους Θεσσαλονικείς πως τα δεινά τους είχαν φτάσει στο τέλος τους.

Παρά τη συμφωνία της Καζέρτας, στις 2-4 Σεπτεμβρίου 1944, όπου ο ΕΛΑΣ τέθηκε κάτω από τις διαταγές του Βρετανού Στρατηγού Ρόναλντ Σκόμπι, που αμέσως εξέδωσε διαταγή απαγόρευσης της προέλασης των τμημάτων του ΕΛΑΣ πέραν του Αξιού και του Στρυμόνα, με απότερο σκοπό να παραμείνει η Θεσσαλονίκη και η ευρύτερη περιοχή της υπό Βρετανική κυριαρχία, ο Στρατιωτικός Διοικητής της Ομάδας Μεραρχιών Μακεδονίας Ευριπίδης Μπακιρτζής και ο Καπετάνιος και πολιτικά υπεύθυνος αυτής της Ομάδας Μάρκος Βαφειάδης, πήραν τη μεγάλη απόφαση ώστε τμήματα της 9^{ης}, της 10^{ης} και της 11^{ης} Μεραρχίας, υπό την πολιτική καθοδήγηση του Μάρκου και του Σμόλικα, εκπόρθησαν το οχυρό των Γερμανών στον Αξιό ποταμό και ξεχύθηκαν ακάθεκτοι στον κάμπο με κατεύθυνση τη Θεσσαλονίκη και τελικό σκοπό την απελευθέρωσή της από τον κατακτητή.

Αυτή η τολμηρή απόφαση των δύο ηγητών, στρατιωτικού και πολιτικού, έμελλε να αποδειχθεί σωτήρια για την Θεσσαλονίκη, όχι μόνο γιατί στην πράξη επέφερε την γρηγορώτερη απελευθέρωσή της, αλλά και γιατί την διαφύλαξε από το να υποστεί τα όσα υπέστη τελικά η Ελληνική πρωτεύουσα με τα «Δεκεμβριανά» και τα τραγικά για την Ελλάδα ολόκληρη αποτελέσματά τους. Και αυτό το ευνοϊκό για τη Θεσσαλονίκη αποτέλεσμα έγινε δυνατό καθώς -και πάλι στην πράξη- αποδείχθηκε ότι οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ, στο στρατιωτικό επίπεδο, αλλά και το ΕΑΜ, στο πολιτικό επίπεδο, αποδείχθηκαν

τόσον ικανά στο τιτάνιο έργο, για την μεταβατική εκείνη περίοδο, (από τη σκλαβιά στην ελευθερία και από την αλλαγή των δυνάμεων της εξουσίας), της διαφύλαξης της δημόσιας τάξης και της ασφάλειας για τους Θεσσαλονικείς και για την πόλη τους και της αποτροπής του κινδύνου της δημιουργίας αναταραχής και εμφύλιας σύγκρουσης...

Τέτοια τολμηρή απόφαση δεν τόλμησαν να πάρουν άλλες δυνάμεις του ΕΛΑΣ και του ΕΑΜ και περίμεναν καθηλωμένες εβδομήντα χιλιόμετρα έξω από την Αθήνα, γύρω από την Θήβα, υπακούοντας στην προς τούτο διαταγή του Ρόναλντ Σκόμπι... Να όμως που τελικά, παρά τη διαταγή του Σκόμπι, εδώ στη Θεσσαλονίκη βρέθηκαν να παρίστανται επίσημα στις εκδηλώσεις της απελευθέρωσής της όχι μόνον εκπρόσωποι της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας, αλλά ακόμη και Αγγλος Ανώτατος Στρατιωτικός!!.... (Πρόκειται για τον Άγγλο Στρατηγό Richard Capel).

Οι Ναζιστικές λοιπόν δυνάμεις , διαρκώς πιεζόμενες από τις ανταρτικές δυνάμεις του ΕΛΑΣ , εν προκειμένω στην περιοχή της Μακεδονίας , αποχωρούσαν από τα διάφορα Φυλάκια και στρατόπεδα της υπαίθρου και τα παρέδιδαν στους Ταγματασφαλίτες και άλλους συνεργάτες τους, οι οποίοι τους υποσχέθηκαν να βοηθήσουν την ανεμπόδιστη αποχώρησή τους , πολεμώντας τον ΕΛΑΣ , με αντάλλαγμα την παράδοση των περιοχών εκείνων που εγκαταλείπονταν από τους κατακτητές.

Αυτό ήταν το περιεχόμενο ενός σχεδίου συνεργασίας Γερμανών, Αγγλων, αλλά και του Στρατηγού Ζέρβα του ΕΔΕΣ , προκειμένου να αποδυναμωθεί ο ΕΛΑΣ και αντίθετα να ισχυροποιηθεί η δύναμη του ΕΔΕΣ , ως αντιστασιακής δύναμης στην Ελλάδα, επειδή αυτό συνέφερε και στους Αγγλους και στους Χιτλερικούς , για δικούς της φυσικά λόγους της κάθε πλευράς... Αρκεί να θυμηθεί κανείς ότι ο ίδιος ο Ουίνστον Τσώρτσιλ έλεγε προς τους στρατηγούς και τους συνεργάτες του : «Λιγωτερος ΕΛΑΣ...»!... Αλλά και ο ιστορικός Ενεπεκίδης , μετά από ενδελεχή έρευνά του μέσα στα Γερμανικά Αρχεία , μας πληροφορεί : «Ο Ζέρβας, αρχηγός του ΕΔΕΣ, κατέβαλε τεράστιες προσπάθειες να ενσωματωθούν τα Τάγματα Ασφαλείας και όλοι

οι συνεργάτες των Γερμανών και των Βουλγάρων στον ΕΔΕΣ , για να παίρνουν το χρίσμα του «αντιστασιακού» και όχι των «συνεργατών» των Γερμανών και των Βουλγάρων...». Ετσι ο Ζέρβας θα εμφανισθεί ότι διοικεί μια αξιόλογη μαχητική δύναμη «α ν τ ι σ τ α σ ι α κ ω ν « , ικανή να εγγυηθεί την ανεμπόδιστη αποχώρηση των Γερμανών και την επάνοδο της βασιλευόμενης Δημοκρατίας.

Οι Γερμανοί, από την πλευρά τους, διευκολύνουν παντοιοτρόπως τις επαφές και τις συνεννοήσεις των «Εθνικών Ομάδων» με τα Τάγματα Ασφαλείας, για τον κοινό σκληρό αγώνα κατά του ΕΛΑΣ και την ανεμπόδιστη αποχώρησή τους....

Αλλά και ο Τσώρτιλ , από τη δική του πλευρά, ήταν ικανοποιημένος για το ότι ένας Ελληνας Στρατηγός θα ηγούνταν όλων των συνεργατών των κατακτητών, εναντίον του ΕΛΑΣ , πιστός συνεργάτης για την παράδοση της Ελλάδας στα Βρεταννικά στρατεύματα αμέσως μετά την αποχώρηση των Ναζιστικών από την Ελλάδα , για το ξεκίνημα μιάς καινούργιας, ιδιότυπης , «Ελληνοβρεταννικής κατοχής» της Ελλάδας.

Αλλά εξ ίσου διαφωτιστικός για το ίδιο θέμα συνεργασιών εκείνης της σχεδόν μεταβατικής περιόδου, είναι και ο Γερμανός Ιστορικός Χάϊνς Ρίχτερ , ο οποίος, μέσα από το «Ημερολόγιο της Αντίστασης της Βέρμαχτ» ,μας πληροφορεί ότι από τον Σεπτέμβρη του 1943 , με τη δραστηριότητα του τότε Γερμανού Πρεσβευτή στην Αθήνα Νοϋμπάχερ, του Αρχηγού του 22^{ου} Ορεινού Γερμανικού Σώματος Στρατού Δυτικής Ελλάδας, , με διαταγή της Βέρμαχτ και του Στρατηγού του ΕΔΕΣ Ναπολέοντα Ζέρβα , κλείσθηκε συμφωνία γενικής ανακωχής , που από την πλευρά του Ζέρβα (ΕΔΕΣ) τηρήθηκε ως τον Ιούνιο του 1944, για να προστατευθούν οι Δυτικές ακτές της Ελλάδας και τα νησιά Κέρκυρα και Κεφαλονιά, εξασφαλίζοντας τα νώτα τους οι Γερμανοί από τυχόν μεγάλης κλίμακας επιχειρήσεις από πλευράς του ΕΛΑΣ. Ετσι θα βρεθεί ο ΕΛΑΣ σε έναν διμέτωπο αγώνα, ικανοποιώντας και την ασφάλεια που επιδιώκουν οι Γερμανοί στη Δυτική Ελλάδα και να διαλυθεί ο ΕΛΑΣ, να επικρατήσουν τα Τάγματα που συνεργάζονται με τους Γερμανούς , ικανοποιώντας την επιδιώξη του Τσώρτσιλ να στηθεί εύκολα η

«Ελληνοβρετανική κατοχή» , με διορισμένη από αυτόν Κυβέρνηση «Εθνικής Ενότητας» ...».

Οι συμφωνίες αυτές δεν απέδωσαν τα αναμενόμενα και έτσι επανήλθαν Αγγλοι και Γερμανοί στις 5 έως 7 του Οκτώβρη του 1943 , για μια καινούργια διαπραγμάτευση εναντίον του ΕΛΑΣ...

Για το λόγο αυτό λοιπόν φτάνει στην Αθήνα ο Αγγλος Λοχαγός Ντόν Σκώτ, ως αντιπρόσωπος του Βρετανικού Στρατηγείου Μέσης Ανατολής με την αποστολή να διαπραγματευθεί με Γερμανική αντιπροσωπεία , επί κεφαλής της οποίας είναι ο Συνταγματάρχης Λός. Παράλληλα, ο Αγγλος Σκώτ, οργανώνει σύσκεψη στην Αθήνα , στην οποία παίρνουν μέρος αντιπρόσωποι:

- Των Ταγμάτων Ασφαλείας,
- Της Αστυνομίας Πόλεων,
- Της Χωροφυλακής,
- Του ΕΔΕΣ , με τους Παπαγεωργίου και Παπαθανασόπουλο,
- Της Οργάνωσης «X»
- Της Οργάνωσης P.A.N.

Άλλα και ένας Ανώτερος αξιωματικός της Γκεστάπο!...

Το θέμα το οποίο απασχολεί τον Σύμμαχο Σκώτ , τη Γερμανική Στρατιωτική ηγεσία, τη Γκεστάπο και τους Ελληνες συνεργάτες των Γερμανών είναι :

Τι μέτρα θα ληφθούν το ταχύτερο δυνατόν κατά του Εθνικοαπελευθερωτικού κινήματος (των Οργανώσεων του ΕΑΜ, του ΕΛΑΣ, της ΕΠΟΝ, του ΕΛΑΝ) , που είναι άριστα εξοπλισμένο απ' πο τα λάφυρα των Γερμανών, των Ιταλών και των Βουλγάρων, από τις επιχειρήσεις του οποίου κινήματος και τις νίκες του, αυτό έχει κερδίσει δίκαια τη συμπάθεια, την αγάπη , την εμπιστοσύνη και την υποστήριξη από τον Ελληνικό Λαό...

Τελικά λοιπόν όλοι οι ανωτέρω , «διεθνούς» προέλευσης, συσκεφθέντες συμφώνησαν ότι :«Είναι βέβαιον ότι κινδυνεύουν τα συμφέροντα όλων μας , αν συνεχίσει ο ΕΛΑΣ να έχει αυτήν την πορεία...».

Την ίδια αγωνία εκφράζει και η Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας , η Βασι-

λική οικογένεια για την επιστροφή της στο θρόνο και στην Ελλάδα, την οποίαν «...υπεραγαπά για την ευημερίαν του Λαού της...», οι Αρχηγοί των παλαιών (προ της κατοχής) κομμάτων, όλοι οι έχοντες και κατέχοντες στην Ελλάδα, αλλά και Ελληνες του Εξωτερικού, οι οποίοι εξ αρχής τάχθηκαν κατά της Εθνικής Αντίστασης και έτσι, στο τέλος της ανωτέρω σύσκεψης, συντάχθηκε σύμφωνο «αντικομμουνιστικής συμμαχίας» και το υπέγραψαν όλοι οι ανωτέρω παρευρεθέντες αντιπρόσωποι, με την έκφραση και της ευχής να βοηθήσει με τις προσευχές του και ο Μακαριώτατος Μητροπολίτης Αθηνών και πάσης Ελλάδος «να σωθεί η Βασιλευομένη Δημοκρατία!...

Το σύμφωνο αυτό συντάχθηκε στην Αγγλική, στη Γερμανική και στην Ελληνική γλώσσα, από Ελληνίδα γλωσσομαθή και διερμηνέα...και συμφωνήθηκε από όλους ότι ο Λαός αυτός, που είναι οργανωμένος στο ΕΑΜ, με τον ΕΛΑΣ, με την ΕΠΟΝ, με το ΕΛΑΝ και που αγωνίζεται μέρα και νύχτα, με χιλιάδες νεκρούς και τραυματίες, είναι «κομμουνιστές, επικίνδυνοι για τη Δημοκρατία...».

Όμως και αυτό το σχέδιο- σύμφωνο, δεν απέδωσε τα αναμενόμενα από τους συντάκτες του, καθώς ο Ελληνικός Λαός, με την διαρκή πάλη του κατά των κατακτητών και των συνεργατών τους, το ακύρωσε στην πράξη...

Στις 22 του Σεπτέμβρη του 1944, στην Πλατεία Αττικής στην Αθήνα, συναντιώνται ο Γερμανός Ταγματάρχης Βέμπερ, εκ μέρους του Γερμανού Στρατηγού Φέλμι, με τον Λουκή Ακρίτα και τον Χρήστο Ζαλοκώστα, εκ μέρους της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας του Γεωργίου Παπανδρέου στο Κάιρο, διορισμένη από τον Τσώρτσιλ και τον Στρατηγό Σπηλιωτόπουλο.

Από τον Ταγματάρχη Βέμπερ διαβιβάζεται το αίτημα του Στρατηγού Φέλμι να βοηθήσουν για την ανεμπόδιστη αποχώρηση των Γερμανικών δυνάμεων από τη Θεσσαλία και κυρίως από τη Μακεδονία, όπου τα περάσματα είναι πολύ δύσκολα και βέβαια και από την πόλη της Θεσσαλονίκης,,,

Το αίτημα αυτό του Φέλμι διαβιβάζεται στη σειρά από τον Ακρίτα και Ζαλοκώστα στον Μακαριώτατο Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος Δαμασκηνό, ο οποίος και προσυπογράφει το αίτημα του Γερμανού Στρατηγού Φέλμι...

Στη συνέχεια, το ίδιο αυτό αίτημα διαβιβάζεται και προς τον Γεώργιο Παπανδρέου και φυσικά δι αυτού και προς την Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας, αλλά και στον Ρόναλντ Σκόμπι.

Σις 10 του Οκτώβρη του 1944 ο Αρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός, κατ' αξίωση, αυτή τη φορά, του Στρατηγού Φέλμιν, διαβιβάζει το ανωτέρω Γερμανικό αίτημα, με δική του αίτηση και παράκληση, προς τον Βρετανό Στρατάρχη Μέντλαντ Ουίλσων, «να μη χτυπηθεί ο αποχωρών από την Ελλάδα Γερμανικός Στρατός, οι δε Αγγλοί, από απόσταση μιάς ή δύο ημερών να ακολουθούν και να καταλαμβάνουν έγκαιρα τις περιοχές που θα άφηναν οι Γερμανοί, βοηθούμενοι και από τις «Εθνικές Ομάδες», με ιδιαίτερη προσοχή και στη Θεσσαλονίκη».

Ο Στρατάρχης Ουίλσων, με το κείμενο δύο επιστολών του προς τον Αρχιεπίσκοπο Δαμασκηνό, αποδέχθηκε το αίτημα το οποίου του είχε διαβιβασθεί...

Όμως τελικά για την αποχώρηση των Γερμανών και Βουλγάρων από την Ελλάδα δεν θα εφαρμόζονταν οι οδηγίες των διορισμένων γραφειοκρατών, αλλά ο Λαός και οι επί μέρους τοποθεσίες της Ελλάδας, από εκείνους οι οποίοι μέχρι και τότε είχαν δώσει το αίμα και τη ζωή τους για την απελευθέρωση από την τριπλή κατοχή που από τον Απρίλη εκείνον του 1941 είχε επιβληθεί με την υπεροπλία των κατακτητών...

Εποι, το λόγο είχαν πλέον οι ορεινοί όγκοι και τα θανατερά περάσματα, που χρόνια είχαν καταστεί οι προστάτες των αντρειωμένων παληκαριών της Ελλάδας και τώρα και του ΕΛΑΣ, αδιάφορα από τις όποιες συμφωνίες και υπογραφές ...

Υποχωρώντας λοιπόν οι Γερμανικές δυνάμεις εκείνο τον Οκτώβρη του 1944 έπρεπε να φθάσουν μέχρι τη Θεσσαλονίκη, η οποία ήταν το κέντρο των διερχομένων Γερμανικών δυνάμεων, με χρήση σιδηροδρομικών και οδικών αρτηριών προς την πόλη και το λιμάνι της για εκείνα τα στρατεύματα που έρχονταν από τα νησιά του Αιγαίου.

Αυτές λοιπόν οι συγκοινωνιακές αρτηρίες ελέγχονταν στη Ρούμελη από τη 2^η και την 8^η Μεραρχία, που χτυπούν νύχτα – μέρα τους Γερμανούς και τους

συνεργάτες τους που τους ακολουθούν. Στη Θεσσαλία η 1^η Μεραρχία και η Ταξιαρχία Ιππικού είναι ο φόβος και ο τρόμος των Γερμανών. Στην Κεντρική Μακεδονία η Ομάδα Μεραρχών Μακεδονίας (Ο.Μ.Μ.) αποτελούμενη από τις 9^η, 10^η, 11^η και 6^η Μεραρχίες ελέγχουν θανατερά στενά περάσματα Ορεινών όγκων και οδικές και σιδηροδρομικές αρτηρίες...

Η πορεία λοιπόν των Γερμανών είναι εξαιρετικά δύσκολη προς και από τη Θεσσαλονίκη ... Και η Θεσσαλονίκη ελευθερώθηκε παληκαρίσια και χωρίς διαπραγματεύσεις και παζαρέματα, καθώς αυτό ήταν απαίτηση όλων των ΕΛΑΣιτών και όλοι στις γραμμές φωτιάς χτυπήσαν τους Γερμανούς, αφού αγήφισαν τις ξενόφερτες διαταγές, που όριζαν την ακινητοποίησή τους έξω και μακριά από τη Θεσσαλονίκη...

Ιδιαίτερη λοιπόν σημασία είχε δοθεί στην απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης από τον ΕΛΑΣ, για να μην επαναληφθεί η περίπτωση της Αθήνας, με προσχεδιασμένη από κοινού με τους κατακτητές και τους συμμάχους μας Βρετανούς ανεμπόδιστη αποχώρηση των Γερμανών από αυτήν και ενώ οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ, διατεταγμένα, είχαν σταματήσει στην περιοχή της Θήβας, υπακούοντας στις προσχεδιασμένες ξενόφερτες διαταγές ...

Οχυρωμένες Γερμανικές δυνάμεις, έξω από τη Θεσσαλονίκη, κατείχαν τη γέφυρα του Μυλωβού, μεγάλη γέφυρα του Αλιάκμονα και μεγάλης στρατιωτικής σημασίας και είχαν έτσι τον έλεγχο της σιδηροδρομικής γραμμής από και προς τη Θεσσαλονίκη. Γι αυτό και αυτή η γέφυρα έπρεπε για τον ΕΛΑΣ να καταληφθεί με κάθε θυσία, προκειμένου να μπορέσει να εισέλθει στην πεδιάδα του Αξιού και στη Θεσσαλονίκη.

Τμήματα λοιπόν του Μηχανικού του ΕΛΑΣ και σαμποτέρ της 10^{ης} Μεραρχίας του ΕΛΑΣ από το Αιγίνιο, πέρασαν νύχτα, απαρατήρητοι, μέσα από τα Γερμανικά μέτρα ασφαλείας της περιοχής αυτής, με αναγκαιότητα γρήγορης επιτυχίας, λόγω του ότι η περιοχή δεν προσφέρεται για ημερήσια εμφάνιση των επιτιθέμενων τμημάτων, λόγω μεγάλου και ακάλυπτου χώρου και λόγω των Γερμανικών μηχανοκίνητων μέσων, κατάλληλων για αυτή την τοπογραφία...

Αιφνιδιαστική λοιπόν μέσα στη νύχτα επίθεση εναντίον των Γερμανικών

φυλακίων και των φρουρών τους από πλευράς του ΕΛΑΣ , επέφερε το αποτέλεσμα της κατάληψης της ανωτέρω γέφυρας του Αλιάκμονα, ενώ οι σαμποτέρ κατέστρεψαν 20 Γερμανικά οχήματα και άλλες γερμανικές εγκαταστάσεις, χωρίς όμως να επιχειρηθεί και η καταστροφή της γέφυρας, η οποία όμως παρέμεινε υπό τον έλεγχο του ΕΛΑΣ, ενώ οι Γερμανοί είχαν πολλούς νεκρούς και τραυματίες..

Από τις 20 του Οκτώβρη του 1944 το 30^ο Σύνταγμα του ΕΛΑΣ ότι Γερμανική φάλαγγα θα κατέβαινε από τη Φλώρινα προς τη Θεσσαλονίκη , παίρνοντας κατά τη διαδρομή αυτή μαζί και τις φρουρές της Εδεσσας, της Σκύδρας και εκείνη που είχε αποκλεισθεί στο ηρώον των Γιαννιτσών, καθώς οι Γερμανοί συγκέντρωναν τις φρουρές τους προς Θεσσαλονίκη , με την προοπτική της αποχώρησής τους από την Ελλάδα.

Οι δυνάμεις λοιπόν του 30^{ου} Συντάγματος του ΕΛΑΣ αναπτύχθηκαν κατά μήκος αυτής της γραμμής (Εδεσσας-Γιαννιτσών- Χαλκηδόνας) μέχρι τον Αξιό ποταμό για να αποκόψει το δρόμο προς Θεσσαλονίκη αλλά και να ανακουφίσει και και τμήματα του 31^{ου} και 59^{ου} Συντάγματος της 11^{ης} Μεραρχίας του ΕΛΑΣ , που αγωνίζονταν στα Ανατολικά της Θεσσαλονίκης. Στην επιχείρηση αυτή του 30^{ου} Συντάγματος πήραν μέρος το 1^ο και το 2^ο Τάγμα του, ο Λόχος Μηχανημάτων, ο Λόχος της ΕΠΟΝ και το 2/53 και το 1/28 Τάγματα της 9^{ης} Μεραρχίας του ΕΛΑΣ .

Αποστολή των ταγμάτων 1/30 και 2/53 της 9^{ης} Μεραρχίας του ΕΛΑΣ ήταν να χτυπηθεί η Γερμανική φάλαγγα πάνω στο δημόσιο δρόμο και στις 24 και 25 του Οκτώβρη του 44 αναπτύσσονται αυτές οι ανταρτικές δυνάμεις στο δρόμο από Σανδάλι μέχρι Παλαιόφυτο του Νομού Πέλλας.

Στις 25 του Οκτώβρη και ώρα 07: 00 το πρωί η Γερμανική φάλαγγα αρχίζει να κατεβαίνει και να απλώνεται στο δρόμο. Μια τεράστια φάλαγγα αυτοκινήτων που μεταφέρει δύναμη δυο έως δυόμισι χιλιάδων Γερμανών Αξιωματικών και οπλιτών. Ο κάμπος καλύπτεται από σύννεφο σκόνης. Μόλις η φάλαγγα αυτή αρχίζει να δείχνει τα πλευρά της, τα τμήματα του ΕΛΑΣ αρχίζουν να βάλουν μαζί με τμήματα του 16^{ου} Συντάγματος που ε'πιχειρεί σε πρώτη φθάσει εκε'πι μαζί με το 1/53 Τάγμα του Συντάγματος Γρεβενών και η τε-

ράστια φάλαγγα των Γερμανών ακινητοποιείται. Οι Γερμανοί αμύνονται και προσπαθούν να ανοίξουν δρόμο ανάμεσα από τα αντίπαλα πυρά και πολεμούν σκληρά και με επαγγελματική δεξιότητα, ενώ και τα τμήματα του ΕΛΑΣ και από τις δυό πλευρές της φάλαγγας διενεργούν επιθέσεις, ματώνοντας και φθείροντας τους Γερμανούς και οι προσπάθειες αυτών να απαγκιστρωθούν από την ενέδρα αποτυγχάνουν, ενώ πολλά από τα αυτοκίνητά τους, χτυπημένα από όλμους, ανατινάζονται και παίρνουν φωτιά. Ένα μικρό μόνο κομμάτι της φάλαγγας των Γερμανών κινήθηκε με ελιγμό προς τη γέφυρα του Μελισσιού και σταμάτησε εκεί επειδή αντάρτες είχαν ανατινάξει την γέφυρα πρίν από μέρες. Στις 15:00 μ.μ. ώρα κινείται από τη Θεσσαλονίκη Γερμανική φάλαγγα με 30 αυτοκίνητα με Γερμανούς στρατιώτες και με τάνκς και πυροβόλα, προκειμένου να απαγκιστρώσει αυτή την εγκλωβισμένη μεγάλη Γερμανική φάλαγγα, αλλά οι ενισχύσεις αυτές των Γερμανών πέφτουν επάνω στο 3/30 Τάγμα του ΕΛΑΣ και μετά από σκληρή και αιματηρή σύγκρουση κινούνται προς τη Χαλκηδόνα. Οι μάχες συνεχίσθηκαν σκληρές μέχρι και τις 26 του Οκτώβρη, ημέρα του πολιούχου της Θεσσαλονίκης Αγίου Δημητρίου, ενώ ο Λαός αυτής της περιοχής ήταν κοντά στον ΕΛΑΣ, που ξάργυρπνος και χωρίς τροφή κι ανάπτυση και με λίγο μόνο νερό, πάλευε με αυτό το θεριό... Αντρες και γυναίκες μετέφεραν πολεμοφόδια και τραυματισμένους και πρόσφεραν ό,τι μπορούσαν στους μαχητές του ΕΛΑΣ.

Όμως, πίσω από τη Γερμανική δύναμη, ακολουθούσαν τμήματα της Π.Α.Ο. και του Πούλου, που ακόμα λεηλατούσαν τα χωριά από τα οποία περνούσαν, προμηθεύοντας τους Γερμανούς και τον εαυτό τους. Και ύστερα από τη συμφορά αυτή της μεγάλης Γερμανικής φάλαγγας, ΠΑΟτζήδες και Πουλικοί εγκατέλειψαν τους συμμάχους τους Γερμανούς, παίρνοντας μαζί τους και 170 κάρρα φορτωμένα με τα είδη που είχαν αρπάξει από τα χωριά απ' πο τα οποία είχαν περάσει. Σκορπίστηκαν στην γύρω περιοχή και άλλοι πήγαν προς βτα Γιαννιτσά και άλλοι προς τη Σκύδρα. Δεν ήξεραν κατά πού πήγαιναν, καθώς είχαν χάσει και τον προσανατολισμό τους... Αιχμάλωτοι ΠΑΟτζήδες στη Διοίκηση του 30^{ου} Συντάγματος του ΕΛΑΣ, ομολόγησαν ότι οι αρχηγοί τους τους είχαν ειπεί ότι θα συγκεντρώνονταν όλοι στο Κιλκίς,

θα οχυρώνονταν εκεί και θα περίμεναν τους Βρετανούς, που έρχονταν αμέσως μετά τους Γερμανούς, θα τους ελευθέρωναν και θα συνεργάζονταν μαζί τους...

Επανερχόμενοι στις 21 του Οκτώβρη του 1944, αναχωρεί για τη Γερμανία αμαξοστοιχία με Γερμανικό στρατό και με Γερμανίδες που υπηρετούσαν σε στρατιωτικές Υπηρεσίες της Ελλάδας και περνάει το Πολύκαστρο κατευθυνόμενη προς Ειδομένη και Γιουγκοσλαβία... Όμως το Μηχανικό του 30^{ου} Συντάγματος του ΕΛΑΣ παγιδεύει τη σιδηροδρομική γραμμή στην Ειδομένη, περιμένοντας την αμαξοστοιχία. Πάντα υπάρχει η περίπτωση οι Γερμανοί να αλλάξουν το δρομολόγιο και να παραπλανήσουν έτσι τον ΕΛΑΣ, αλλά οι ΕΑΜικές Οργανώσεις παρακολουθούν δρομολόγια και κινήσεις των γερμανών και ενημερώνουν διαρκώς τον ΕΛΑΣ, με αποτέλεσμα τις διαρκείς επιτυχίες του. Η Γερμανική αμαξοστοιχία λοιπόν ακούγεται κάποια στιγμή και πλησιάζει την παγιδευμένη γραμμή, οπότε φοβερή έκρηξη συγκλονίζει την γύρω περιοχή, διαλύεται η σιδηροδρομική γραμμή και ανατίναζεται και η μηχανή και τα πρώτα μετά από αυτήν βαγόνια, ενώ άλλα παίρνουν φωτιά από εκρήξεις πυρομαχικών που μεταφέρουν, σβήνοντας το όνειρο της επιστροφής των κατακτητών στη Γερμανία ...

Στις 22 του Οκτώβρη του 1944 από τη Λάρισα μέχρι και τη Θεσσαλονίκη οι συγκοινωνιακές γραμμές έπρεπε να περιέλθουν στον έλεγχο του ΕΛΑΣ. Έτσι ο Σ.Σ. του Πλαταμώνα, με τη Γερμανική φρουρά του και με μεγάλη κίνηση, χρειάζεται προσοχή και ιδιαίτερο σχεδιασμό, λόγω του επίσης μεγάλου ανοιχτού πεδίου που τον περιβάλλει. Η επίθεση όμως είναι τόσο αιφνιδιαστική και λίγο πρίν από τα χαράματα και μετά από πολύωρη φονική μάχη, η Γερμανική φρουρά εξοντώνεται και ο Σιδηροδρομικός Σταθμός του Πλαταμώνα ελέγχεται σταθερά από τον ΕΛΑΣ.

Η Θεσσαλονίκη αρχίζει να αισθάνεται την ανάσα της Ομάδας Μεραρχιών Μακεδονίας ενώ τμήματα της 10^{ης} Μεραρχίας συνεχίζουν την καταδίωξη των Γερμανών προς το Λιτόχωρο και την Κατερίνη, αλλά όλων η σκέψη στρέφεται προς τη Θεσσαλονίκη...

Τη νύχτα της 22ας προς την 23^η Οκτωβρίου, τμήματα του 50^{ου} Συντάγ-

ματος του ΕΛΑΣ, ταχύτατα κινούμενα, καταλαμβάνουν καίριες θέσεις και στήνουν ενέδρες προς τη Λεπτοκαρυά , αλλά και προς το Παπαπούλι της Λάρισας και αποκλείουν έτσι την αποστολή ενισχύσεων προς τις Γερμανικές φρουρές.

Στις 24 του Οκτώβρη του 44 τμήματα της 10^{ης} Μεραρχίας του ΕΛΑΣ παραμένουν στα Γιαννιτσά για να ελέγχουν το δημόσιο δρόμο από Γιαννιτσά προς Σκύδρα. Ο Γερμανικός Λόχος που έχει μείνει στη Σκύδρα , κινείται προς την Εδεσσα. Όμως, έξω από τη Σκύδρα πέφτει σε ενέδρα τμήματος του 30^{ου} Συντάγματος του ΕΛΑΣ και αιχμαλωτίζεται ύστερα από σκληρή μάχη, ενώ όλος ο πλισμός του γίνεται λάφυρο στα χέρια των ανταρτών. Συγχρόνως, τμήματα του ίδιου Συντάγματος αφοπλίζουν το Σταθμό Χωροφυλακής της Εδεσσας και οι χωροφύλακες φεύγουν ελεύθεροι ... Την ίδια μέρα το Μηχανικό της Μεραρχίας , με ομάδα δυναμιτιστών , καταστρέφουν τη μεγάλη γέφυρα στο Ριζάρι, λίγο έξω από την Εδεσσα. Ετσι Γιαννιτσά, Εδεσσα, Σκύδρα, αποκτούν την ελευθερία τους, ενώ στις 26 του Οκτώβρη απελευθερώνεται από τμήματα του ΕΛΑΣ και η Ν.Χαλκηδόνα , μετά από επίσης σκληρή μάχη με Γερμανοπουλικούς , με αρκετούς νεκρούς και τραυματίες και με λάφυρα όπλα και πυρομαχικά....

Με όλες αυτές τις επιτυχίες του ΕΛΑΣ , η Κυβέρνηση της Εθνικής Ενότητας και ο ίδιος ο Γεώργιος Παπανδρέου , με δεδομένες τις πράξεις και τις επιδιώξεις των Αγγλών για την ανεμπόδιστη αποχώρηση των Γερμανών από την Ελλάδα, για την αντικατάστασή τους ευθύς αμέσως από τις Αγγλικές δυνάμεις στην ανακαταλαμβανόμενης Ελληνικές περιοχές και για την απαγόρευση της εισόδου του ΕΛΑΣ στις μεγάλες πόλεις, όπως στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη, δεν μπορούσε να είναι εφησυχασμένη και πίεζε συνεχώς τους συμπράττοντες στην Κυβέρνηση ανθρώπους του ΕΑΜ και του ΚΚΕ, να φροντίσουν ώστε οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ να συγκρατηθούν μακράν αυτών των μεγάλων πόλεων και να μη παρεμποδίσουν την είσοδο σ' αυτές των Αγγλικών δυνάμεων...

Μέσα στην ίδια τη Θεσσαλονίκη οι Γερμανοί διαθέτουν ισχυρές δυνάμεις από μηχανοκίνητα τμήματά τους , δυνάμεις των ΕΣ-ΕΣ , επάκτιες πυροβο-

λαρχίες στο Καραμπουρνάκι, στο Καλοχώρι. Κατέχουν το αεροδρόμιο του Σέδες και το Πανόραμα. Προσπαθούν με τη βοήθεια της ΠΑΟ, των Πουλικών και των Ταγματασφαλιτών που τους ακολουθούν, να κρατήσουν ανοιχτό τον οδικό άξονα Θεσσαλονίκης- Σίνδου-Γέφυρας- Νέας Φιλαδέλφειας – Χέρσου- Δοϊράνης- και από εκεί προς Τίτο Βέλες- Στρώμνιτσα- Γιουγκοσλαβία...

Στο χώρο της Θεσσαλονίκης η δύναμη των Γερμανών, μαζί με τα τμήματα τα οποία αποσύρονται από τα νησιά του Αιγαίου, στις 25 του Οκτώβρη του 44 ανέρχεται στις 35.000 άντρες, οι οποίοι σταθμεύουν μέσα στην πόλη και γύρω από αυτήν. Μεγάλα τμήματά τους σταθμεύουν στη Σίνδο, στη Γέφυρα, στον Αγιο Αθανάσιο, στους ενδιάμεσους σταθμούς από Πολύκαστρο προς Ειδομένη, με ενισχυμένες φρουρές στις γέφυρες και ιδιαίτερα στα στενά της «Τσιγγάνας», στα Ελληνογιουγκοσλαβικά σύνορα, ενώ πλαγιοφυλακές τους στη Μεταμόρφωση και στους Ευζώνους, καλύπτουν την επιχείρηση της αποχώρησης.

Στον άλλο οδικό άξονα και στη σιδηροδρομική γραμμή οι Γερμανικές φρουρές έχουν ενισχυθεί στη Φιλαδέλφεια, στο Σιδηροδρομικό Σταθμό του Κιλκίς, στο Χέρσο, στη Δοϊράνη...

Μόνιμες πλαγιοφυλακές και οπισθοφυλακές των Γερμανών στην κατεύθυνση Κοζάνης -Βέροιας και Κοζάνης- Πτολεμαΐδας καλύπτουν τους Γερμανούς τμήματα των συνεργατών τους, των Μιχάλογα και Κολάρα (περίπου 3.500 Γερμανοντυμένοι άντρες τους) που έχουν οχυρωθεί στη Σκάφη, στον Πολύμυλο, στα Πετρανά, στο Βαθύλακκο, στα στενά του Πολύμυλου, στηρίζοντας την αποχώρηση των Γερμανών.

Παρόμοια και γύρω από τη Θεσσαλονίκη, όπως στη Σίνδο, στον Αγιο Αθανάσιο, στα υψώματα της Πικρολίμνης, στη Νέα Φιλαδέλφεια, στο Κιλκίς, στον Ροδόνα, στη Ροδόπολη και έως Νιγρίτα, κρατούν επίκαιρες θέσεις τα τμήματα της ΠΑΟ, με δύναμη περίπου 12.000 αντρών, εξοπλισμένων από τους Γερμανούς για να καλύπτουν την αποχώρηση των Γερμανών από Δοϊράνη και Κερκίνη.

Στη γέφυρα (Τόψιν) και στον Αγιο Αθανάσιο βρίσκονται τα τμήματα του γερμανόφιλου Συνταγματάρχη Πούλου, περίπου 6.000 ένοπλοι και 4.000

ταγματασφαλίτες, που προέρχονταν από τη Νότια Ελλάδα, υπερασπιζόμενοι και αυτοί την αποχώρηση των Γερμανών.

Τα τμήματα του Πούλου και των Ταγματασφαλιτών, συνολικά 12.000 ένοπλοι άντρες θα ακολουθήσουν τους Γερμανούς και στη Γιουγκοσλαβία.

Όμως και μέσα στην ίδια τη Θεσσαλονίκη το ίδιο ανωτέρω χρονικό διάστημα εκείνου του Οκτώβρη του 44, βρίσκονταν σε μεγάλη ένταση συγκρούσεις του Εφεδρικού ΕΛΑΣ, της Πολιτοφυλακής, των φοιτητών και φοιτητριών και όλων των Αντιστασιακών Οργανώσεων της πόλης, χωρίς ανάπτυχλα, μέρα και νύχτα, εξαναγκάζοντας έτσι με τη δραστηριότητά τους τους Γερμανούς και τους συνεργάζομενους με αυτούς Ταγματασφαλίτες σε διαρκή αναδίπλωση και προώθησή τους προς την έξοδο της πόλης με κατεύθυνση προς τη Σίνδο, αλλά και προς το λιμάνι της πόλης, εγκαταλείποντας διακόσιους νεκρούς και τραυματίες στην προσπάθειά τους αυτή. Καταφέρνουν όμως οι Γερμανοί, παρ'όλα αυτά και τις απώλειές τους, με νύχια και με δόντια και χάρις στην επαγγελματική κατάρτισή τους στην πολεμική τέχνη να κρατήσουν το κέντρο της πόλης, κάτω από τις οδούς Κασσάνδρου και Αγίου Δημητρίου, αλλά και το λιμάνι της πόλης, καθόσον σε αυτό αποβιβάζονταν τα τμήματά τους τα προερχόμενα από τα νησιά του Αιγαίου.

Ο ΕΛΑΣ έχει την πληροφορία, μέσω των ΕΑΜικών Οργανώσεών της Θεσσαλονίκης, ότι οι Γερμανοί έχουν υπονομεύσει με εκρηκτικά τα δύο εργοστάσια ηλεκτροφωτισμού, το λιμάνι της Θεσσαλονίκης και τους Μύλους «ΑΛΛΑΤΙΝΙ» και είναι φυσικά φανερό το ότι η πόλη αντιμετωπίζει μεγάλο κίνδυνο από ενδεχόμενη ανατίναξη, κατά την έξοδο των Γερμανών από αυτήν. Δημιουργείται λοιπόν έτσι ένα μεγάλο και επιπρόσθετο πρόβλημα για τη Διοίκηση της Ομάδας Μεραρχιών Μακεδονίας, η οποία κινείται προς την Θεσσαλονίκη...

Αλλά για την Ο.Μ.Μ. αυτό το πρόβλημα δεν είναι το μοναδικό καθόσον από άλλες πληροφορίες που έχει συγκεντρώσει μέχρι και τις 25-10-44 έχει σοβαρούς λόγους να είναι ανήσυχη, καθώς δεν γνωρίζει:

-Ποια θα είναι η έκβαση των συγκρούσεων στη Θεσσαλονίκη επειδή τα συγκρουόμενα ανωτέρω τμήματα του ΕΛΑΣ και των τοπικών Οργανώσεων

είναι αδύναμα μπροστά στον όγκο των Γερμανών και των Ταγματασφαλιτών και ακόμη τα διεθέσιμα πυρομαχικά τους είναι περιορισμένα;

-Που θα καταλήξουν οι δυνάμεις των Ταγματασφαλιτών που είναι συγκεντρωμένες έξω από τη Θεσσαλονίκη; Και ποια είναι η εν προκειμένω συμφωνία μεταξύ Αγγλων-Γερμανών -Κυβέρνησης.

Μέχρι λοιπόν αυτό το χρονικό σημείο η Διοίκηση της 10^{ης} Μεραρχίας του ΕΛΑΣ έχει καταστρώσει τα επιχειρησιακά σχέδιά της σύμφωνας με την με αριθμό Ε.Π.Ε. 223/18-10-44 τηλεγραφική Διαταγή και την Ε.Π.Ε. 227/16-10-1944 Διαταγή Επιχειρήσεων της Ο.Μ.Μ., η οποία φέρει την υπογραφή του Στρατηγού και Διοικητή της Ο.Μ.Μ. Ευριπίδη Μπακιρτζή, αλλά και του Καπετάνιου της Ο.Μ.Μ. (πολιτικού επίτροπου αυτής) Μάρκου Βαφειάδη, η οποία καθορίζει:

«1. 10^η Μεραρχία

α) Αφήνουσα δύο Τάγματα στην περιοχή Πιερίων, θα συγκροτήσει απόσπασμα εκ δύο ταγμάτων, όπερ θα κινηθεί κατά μήκος της σιδηροδρομικής γραμμής προς την κοιλάδα του Αξιού, με κατεύθυνση τη Θεσσαλονίκη, προς την οποίαν και θα προσανατολισθεί.

β) Θα συγκροτήσει απόσπασμα εκ δύο Ταγμάτων του όρους Παϊκου, το οποίο θα κινηθεί με άξονα πορείας του Γιαννιτσά-Ν.Χαλκηδόνα- Γέφυρα (Τόψιν), όπερ θα δράσει κατά των εχθρικών δυνάμεων των ευρισκομένων εις την περιοχήν προωθήσεώς της, εν συνδυασμώ μετά του πρώτου αποσπάσματος, με τελικόν σκοπόν να καταλάβει ξθέσεις καταλλήλους, έτοιμον να διαβεί τον Αξιόν, με κατεύθυνσιν και προσανατολισμόν την Θεσσαλονίκη.

2) Να επιδιωχθεί ο σύνδεσμος των τμημάτων Μεραρχίας με τα τμήματα της 9^{ης} Μεραρχίας προς την Νέαν Σάντα.».

(Το ανωτέρω απόσπασμα της εν λόγω Διαταγής προέρχεται από τα Αρχεία της 10^{ης} Μεραρχίας του ΕΛΑΣ).

Η Μεραρχία έχει ήδη προωθήσει τα τμήματά της για την διάβαση του Αξιού ποταμού και για να είναι σε θέση να δώσει ταχύτερα υποστήριξη προς την 11^η Μεραρχία, προς τη Θεσσαλονίκη, κράτησε το Ε.Λ.Α.Ν. του Θερμαϊκού, δηλαδή περί τα 20 εξοπλισμένα πλοιάρια, σε πλήρη ετοιμότητα στις ακτές

του Ελευθεροχωρίου και της Μεθώνης, του Νομού Πιερίας.. Ετσι έχουν ετοιμασθεί και οι σχεδίες και τα τμήματα κινούνται πλέον για τη διάβαση του Αλιάκμονα και του Αξιού., όταν, τις βραδυνές ώρες, μια τηλεγραφική Διαταγή του Γενικού Στρατηγείου του ΕΛΑΣ , το οποίο από της 2ας Σεπτεμβρίου 1944 είχε υπαχθεί στις διαταγές του Αγγλου Στρατηγού Ρόναλντ Σκόμπι (βάσει της συμφωνίας της Καζέρτας...) υποχρεώνει σε ακινησία και στάθμευση των Διοικήσεων της 9^{ης} Μεραρχίας στην Κοζάνη , της 10^{ης} στη Βέροια και της Ο.Μ.Μ. στη Νάουσα . Αυτό σήμαινε πρακτικά ότι οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ δεν θα έπρεπε να διαβούν τον Αξιό ποταμό προς τη Θεσσαλονίκη και όπως είχε γίνει λίγο νωρίτερα στην Αθήνα, να παραμείνουν σε απόσταση τουλάχιστον 50 χιλιομέτρων από τη Θεσσαλονίκη, με τα όπλα «παρά πόδα», για να παρακολουθούν τους Γερμανούς να αποχωρούν ανεμπόδιστα , όπως βέβαια και οι συνεργάτες τους Ταγματασφαλίτες, Πουλικοί,, ΠΑΟΤζήδες να τους ακολουθούν και να καταλαμβάνουν τις πόλεις που θα εγκαταλείπουν οι κατακτητές και ακόμη να περιμένουν τους Αγγλους να αποβιβαστούν στη Μακεδονική γή , να ενωθούν με τους συνεργάτες των Γερμανών και των Βουλγάρων και να μας ... «ελευθερώσουν» αυτοί , όταν φυσικά οι Γερμανοί θα έχουν φθάσει στη Γερμανία...

Ετσι, για τον σκοπό της τήρησης αυτής της διαταγής του Γενικού Στρατηγείου του ΕΛΑΣ , έφθασε στο Επιτελείο της Ο.Μ.Μ. ο κομμουνιστής Γ.Γ. του ΕΑΜ Γιάννης Ζεύγος , προκειμένου να πείσει τον καπετάν Μάρκο αλλά και όλους τους άλλους καπεταναίους της Μακεδονίας, της Θεσσαλίας, της Θράκης, που κινούνταν με δυνάμεις τους προς τη Θεσσαλονίκη, α)να μην επιχειρήσουν να εισέλθουν μέσα στη Θεσσαλονίκη και να πειθαρχήσουν στη συμφωνία της Καζέρτας, ώστε να αποχωρήσουν ανενόχλητοι οι Γερμανοί, β)να μη συγκρουσθούν με τους συνεργάτες των Γερμανών , γ)να μη καταλάβουν τη Θεσσαλονίκη , καθώς από τον Πρωθυπουργό της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας θεωρείται αυτό ως απόπτημα, με το δεδομένο ότι από της 2-9-44 ο ΕΛΑΣ είχε υπαχθεί στις διαταγές του Αγγλου Στρατηγού Σκόμπι, με διαταγή του οποίου τέθηκε η απαγόρευση περαιτέρω κίνησης του ΕΛΑΣ σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη και σε άλλες μεγάλες πόλεις της Ελλάδας και

έτσι, τέλος, δ) η Θεσσαλονίκη , αφού αποχωρήσουν από αυτήν οι Γερμανοί, θα «απελευθερωθεί» από τους Αγγλους!!...

Για το, έστω ενδεχόμενο , ότι έτσι, με αυτήν την διατασσόμενη εν προκειμένῳ απραξία του ΕΛΑΣ , το πρακτικό αποτέλεσμα θα ήταν η Θεσσαλονίκη να παραδοθεί ουσιαστικά στους Δάγκουλα, Γκαρίπη, Χρυσοχόου, Ταγματασφαλίτες και Χωροφυλακή, χωρίς καμμία εγγύηση για τη ζωή χιλιάδων πολιτών και ανταρτών της 11^{ης} Μεραρχίας μέσα στην πόλη , με συγκρούσεις που μαίνονταν , δεν εκφράσθηκε καμμία σκέψη, κανένα ενδιαφέρον από τον Γ.Γ. του ΕΑΜ...

Ετσι λοιπόν τέθηκε αμέσως στους αγωνιστές της Μακεδονίας και της Θεσσαλίας το καντό ερώτημα , που όμως περίμενε και την άμεση απάντησή του: Ποια διαταγή θα εκτελεσθεί; Εκείνη της Ο.Μ.Μ. 'η εκείνη του Γενικού Στρατηγείου του ΕΛΑΣ;

Η κατάσταση που εμφανίσθηκε τόσο ξαφνικά, εκτιμήθηκε στο χώρο της 10^{ης} Μεραρχίας του ΕΛΑΣ:

1) Σχετικά με τον κίνδυνο που απειλεί τη Θεσσαλονίκη, τα τμήματα της 11^{ης} Μεραρχίας , του Εφεδρικού ΕΛΑΣ, των Οργανώσεων , της Πολιτικής Αμυνας, των ανταρτοΕΠΟΝιτών, των φοιτητών του Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης.

2) Με την δυνατότητα των τμημάτων της 10^{ης} Μεραρχίας να βρίσκονται ήδη σε ετοιμότητα, να ελέγχουν τον εχθρό και τις κινήσεις του και να είναι έτοιμα, σύμφωνα με τη διαταγή της Ο.Μ.Μ. να περάσουν τον Αξιό ποταμό και ωρισμένα , από αυτά τα τμήματα , να αποβιβασθούν στα παράλια της Θεδσσαλονίκης.

3) Με την επίσης δυνατότητα προπαρασκευής της διάβασης του Αξιού , που θα εξασφαλίσει την κίνηση προς τη Θεσσαλονίκη και τη βεβαιότητα ότι τα τμήματα αυτά του ΕΛΑΣ δεν διατρέχουν τον κίνδυνο να παγιδευθούν από τον εχθρό και

4) Με τη διαπίστωση ότι όλες οι μέχρι στιγμής προετοιμασίες έχουν γίνει σωστά και δεν υπάρχουν ιδιαίτεροι κίνδυνοι.

Με τις ανωτέρω λοιπόν εκτιμήσεις της στρατιωτικής και πολιτικής ηγεσίας

των δυνάμεων της Ο.Μ.Μ. , λαμβάνεται η μεγάλη για τις περιστάσεις απόφαση όπως εκτελεσθεί η διαταγή της Ο.Μ.Μ. , με πρώτιστη την ανάληψη από τον Καπετάν Μάρκο Βαφειάδη της μεγάλης πολιτικής ευθύνης για την απόφαση αυτή, με την οποίαν τελικά συντάχθηκε και ο Στρατηγός Ευριπίδης Μπακιρτζής , ως στρατιωτικός Διοικητής της Ο.Μ.Μ.

Εν προκειμένω, μπορεί κανείς να ισχυρισθεί ότι για τον Μπακιρτζή η αποδοχή αυτής της απόφασης του Καπετάν Μάρκου ήταν ακόμη περισσότερο αξιοσημείωτη καθώς, ως Στρατιωτικός και μάλιστα ανώτατος, δεν είχε κανένα άλλο τρόπο «διαφυγής» από το δίλημμα ποιά διαταγή έπρεπε να ακολουθήσει, δηλαδή εκείνη του Γενικού Στρατηγείου του ΕΛΑΣ , ή εκείνη της Ο.Μ.Μ., δηλαδή τη... δική του διαταγή , που λίγο νωρίτερα είχε εκδώσει και την οποίαν, μόλις τώρα, ΑΚΥΡΩΝΕ τυπικά και ουσιαστικά η νέα αυτή απόφαση-Διαταγή ΤΩΝ ΒΑΘΜΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΙΕΡΑΡΧΙΚΑ ΑΝΩΤΕΡΩΝ ΤΟΥ, μέσα από το Γενικό Στρατηγείο, στο οποίο υπάγονταν και αυτός και η Ο.Μ.Μ, που διοικούσε εκείνη τη στιγμή. !...

Εν πάσῃ περιπτώσει , λοιπόν, ο καπετάνιος της Ο.Μ.Μ. Μάρκος Βαφειάδης και οι άλλοι αγωνιστές βλέπουν καθαρά τις ανωτέρω δυσμενείς επιπτώσεις τις οποίες θα είχε για τους πολίτες της Θεσσαλονίκης και τους μαχόμενους μέσα σε αυτήν αγωνιστές, μια τήρηση της νέας διαταγής του Γενικού Στρατηγείου του ΕΛΑΣ (δηλαδή στην ουσία διαταγής του Αγγλου Σκόμπι, προς υποστήριξη των Αγγλικών συμφερόντων...) . Είναι όμως επίσης αξιοσημείωτο το ότι η τότε Ελληνική πολιτική ηγεσία και ιδιαίτερα και εκείνη του ΕΑΜ δεν είχε την αναγκαία για τις περιστάσεις ικανότητα να αντιληφθεί τις ανωτέρω δυσμενείς επιπτώσεις από την εφαρμογή μιάς τέτοιας διαταγής που κρατούσε έξω από Αθήνα και Θεσσαλονίκη τις δυνάμεις του ΕΛΑΣ και φυσικά και εκείνων οι οποίοι , παρόντες και συμμετέχοντας στη συμφωνία της Καζέρτας δεν μπόρεσαν να αντιληφθούν τα τότε σχέδια της Αγγλίας τα οποία βρίσκονταν «πίσω» από το γραπτό κείμενο της συμφωνίας αυτής και δέχθηκαν έτσι την υπαγωγή των δυνάμεων του ΕΛΑΣ υπό τον Αγγλο Στρατηγό Σκόμπι, που δεν έχασε βεβαίως τον χρόνο του και σχεδόν αμέσως εξέδωσε την διαταγή του για την καθήλωση των δυνάμεων του ΕΛΑΣ έξω από την Αθήνα

και Θεσσαλονίκη...

Μετά την λήψη λοιπόν της μεγάλης αυτής απόφασης για την εφαρμογή της Διαταγής της Ο.Μ.Μ. , ενημερώνονται περί τούτου οι Μεραρχίες του ΕΛΑΣ και στις 26 του Οκτώβρη του 44 δίνεται η διαταγή προς τά τμήματα του ΕΛΑΣ να αρχίσουν τη διάβαση του Αλιάκμονα και στη συνέχεια και του Αξιού ποταμού.

Ο Καπετάν Μάρκος από το Πολυδένδρι (Κόκοβα) Ημαθίας, κατεβαίνει προς το Ελευθεροχώρι και νύχτα, μυστικά, περνάει, με πλοιάριο του ΕΛΑΝ, μέσα στη Θεσσαλονίκη, αναλαμβάνοντας έτσι προσωπικά την ευθύνη των επιχειρήσεων περί τον Αξιό, ζητώντας , μεταξύ άλλων από όλους τους μαχητές του ΕΛΑΣ «...το νού σας, μη ντροπιαστούμε!».

Την 27^η του Οκτώβρη η Ταξιαρχία Ιππικού (Ταγμένη στη Διοίκηση της Ο.Μ.Μ.) φτάνει στο Αιγίνιο Πιερίας και από εκεί περνάει τον Αξιό. Την ίδια μέρα τμήματα της 9^{ης} Μεραρχίας του ΕΛΑΣ μπαίνουν στην Κοζάνη, μετά από σκληρή σύγκρουση με τους Γερμανούς, οι οποίοι τελικά υποχωρούν προς Κερλί-Δερβέν και Φλώρινα.

Η Διοίκηση της 10^{ης} Μεραρχίας του ΕΛΑΣ συγκρότησε ένα απόσπασμα από το 3/50 Τάγμα , ένα Λόχο Σαμποτέρ, ένα Λόχο Μηχανικού και ένα Λόχο ΕΠΟΝιτών, με επι κεφαλής αυτών τον Συννεφάκη.

Αυτό το απόσπασμα νύχτα επιβιβάζεται σε πλοία του ΕΛΑΝ Θερμαϊκού στη Μεθώνη Πιερίας και αποβιβάζεται στα παράλια της Νιέας Μηχανιώνας, 30 περίπου χιλιόμετρα από τη Θεσσαλονίκη, έχοντας την διαταγή να συνδεθεί με τα τμήματα της 11^{ης} Μεραρχίας του ΕΛΑΣ και από εκείνη την κατεύθυνση να βοηθήσει στο χτύπημα των Γερμανών μέσα στη Θεσσαλονίκη.

Εξ άλλου , τμήματα της 10^{ης} Μεραρχίας του ΕΛΑΣ δίνουν μια φονικώτατη μάχη στα υψώματα περί την Μυλωβού (μεγάλη γέφυρα του Αλιάκμονα). Τελικά οι Γερμανοί ανατινάζουν τη γέφυρα και υποχωρούν , ακολουθώντας το δρόμο προς Γέφυρα (Τόψιν). Όμως, τμήματα του 16^{ου} Συντάγματος του ΕΛΑΣ τους χτυπούν στο ύψος της γέφυρας του Λουδία , ενώ στη σιδηροδρομική γραμμή προς Τόψιν οι σαμποτέρ καταστρέφουν δύο θωρακισμένες δρεζίνες και σκοτώνονται οι επιβαίνοντες σε αυτές Γερμανοί, ενώ αφήνουν

και πολλά λάφυρα σε όπλα και πυρομαχικά.

Οι Γερμανοί , μετά από σκληρες συγκρούσεις με τον ΕΛΑΣ εξωθούνται τελικά έξω από την πόλη της Βέροιας και έτσι ένα τμήμα του 16^{ου} Συντάγματος του Βερμίου και του Εφεδρικού ΕΛΑΣ εισέρχεται στην πόλη και τις απογευματινές ώρες εγκαθίσταται μέσα στη Βέροια και η Διοίκηση της Ο.Μ.Μ.

Στις 28 του Οκτώβρη του 44, ημέρα της Εθνικής μας Επετείου από το Επος του 40, Η Ταξιαρχία Ιππικού από το Αιγίνιο, περνάει τον Αξιό ποταμό στο ύψος της Αξιούπολης – Πολυκάστρου και συναντιέται με τμήματα του Κλιμακίου της 10^{ης} Μεραρχίας , που είχαν ήδη περάσει το ποτάμι στο ύψος της Δήμητρας και μαζί προέλασαν προς Παλαιό και Νέο Γυναικόκαστρο , Πολύκαστρο, Στενά Τσιγγάνας, Ειδομένη , ενώ κατά τη διαδρομή συγκρούονται με Γερμανούς σε σκληρές και φονικές μάχες.

Τις βραδυνές ώρες της 29^{ης} του Οκτώβρη , ένα απόσπασμα της 10^{ης} Μεραρχίας του ΕΛΑΣ ,αποτελούμενο από το 1/50 Τάγμα , ένα Λόχο Μηχανικού, ένα Λόχο ΕΠΟΝιτών , μια Διμοιρία ΕΠΟΝιτισών, μά Διμοιρία πολυβόλων και όλμων , με οκτώ εξοπλισμένα πλοιάρια του ΕΛΑΝ Θερμαϊκού, αποβιβάζονται πέραν του Αξιού, στη Χαλάστρα .

Αυτή την ίδια νύχτα πέρασαν τον Αξιό ένα Τάγμα του 16^{ου} Συντάγματος , δύο Λόχοι του 50^{ου} Συντάγματος , με επι κεφαλής τον Συνανίδη, και στο ύψος της Χαλάστρας ενώθηκε με το απόσπασμα που είχε ήδη αποβιβασθεί εκεί από το ΕΛΑΝ., ενώ η Διοίκηση της 10^{ης} Μεραρχίας μετακινείται στα Γιαννιτσά, για να συντονίζει από εκεί καλύτερα την κίνηση των τμημάτων της.

Στις 29 και 30 του Οκτώβρη του 44 Οι αποβάσεις στις παραλίες της Νέας Μηχανιώνας και της Χαλάστρας , αλλά και το πέρασμα του Αξιού, πραγματοποιήθηκαν με μεγάλη ταχύτητα , που αιφνιδιάστηκαν δυσάρεστα οι Γερμανοί, τόσο που θεώρησαν ότι γινόταν αποβάσεις των Συμμάχων εναντίον τους , με συνέπειαν να αποσύρουν εσπευσμένα τις επάκτιες πυροβολαρχίες τους από το Καλοχώρι και τα παράλια της Θεσσαλονίκης και να υποχωρήσουν προς Σίνδο και Αγιο Αθανάσιο...

Η δύναμη του ΕΛΑΣ που αποβιβάσθηκε στη Χαλάστρα έπιασε τα ξημε-

ρώματα τα αναχώματα της περιοχής, το καμπαναρί του χωριού και αρκετές στέγες σπιτιών, προκειμένου να αντιμετωπίσουν πιθανή αντίδραση του εχθροπού, ενώ άλλοι μαχητές κινήθηκαν προς Σίνδο και Γέφυρα (Τόψιν), ενώ ταυτόχρονα τμήματα της 11^{ης} μεραρχίας από τα Ανατολικά ενεργούσαν προς την ίδια κατεύθυνση, προς Θεσσαλονίκη...

Ηδη από τις 25 του Οκτώβρη του 1944, παραμονή της γιορτής του Αγίου Δημητρίου, Πολιούχου Αγίου της Θεσσαλονίκης, το 13^ο Σύνταγμα του ΕΛΑΣ καταλάμβανε τη Νέα Σάντα, το Δρυμό και το Δερβένι, ενώ την ίδια ημέρα οι κατακτητές εγκατέλειψαν και την περιοχή της Άνω Πόλης στη Θεσσαλονίκη⁶⁰. Ήδη, όμως, από τις 22 Οκτωβρίου, όπως μας πληροφορεί ο κ. Καράβατος Αναστάσιος, οι Ναζί, αφού είχαν περικυκλωθεί από τη διμοιρία του Γιώργου Οικονομίδη, στην οποία ανήκε και ο ίδιος, στα νεκροταφεία της Καλαμαριάς, είχαν υποχρεωθεί να οπισθοχωρήσουν, δίνοντας το «σύνθημα» της Απελευθέρωσης της Θεσσαλονίκης.

Στις 28 Οκτωβρίου 1944, ανήμερα της μεγάλης Εθνικής Επετείου μας, ο ΕΛΑΣ, με τμήματα του 13^{ου} Συντάγματος της 11^{ης} Μεραρχίας του, έμπαινε θριαμβευτικά στους δυτικούς συνοικισμούς της Θεσσαλονίκης, στη Βάρνα, στην Πολίχνη, στη Σταυρούπολη, στη Νεάπολη.

Ταυτόχρονα, από την πλευρά του Στρυμόνα, τμήματα του 19^{ου} Συντάγματος, επίσης της 11^{ης} Μεραρχίας του ΕΛΑΣ, υπό τον Συνταγματάρχη του ΕΛΑΣ και ήρωα του Αλβανικού Επους του 40, Βασίλη Ραφτούδη, αλλά και από τα Ανατολικά της πόλης, τμήματα του 31^{ου} Συντάγματος της Χαλκιδικής (της δύναμης της 11^{ης} Μεραρχίας του ΕΛΑΣ, υπό τον Θανάση Γκένιο –Καπετάν Λασάνη–), όπως το 3^ο Τάγμα του Καπετάν Νικήτα, με τη συμμετοχή των τότε ΕΠΟΝιτών Γιώργου Οικονομίδη, Πέτρου Πετράκη, Αστέριου Πάχτα και του Αναστάσιου Καράβατου, κατελάμβαναν το Αρσακλή (σημερινό Πανόραμα) και την Πυλαία, αλλά και την Αρναία και τον Χορτιάτη –αντίστοιχα– και έφταναν μέχρι τον συνοικισμό του Χαριλάου.

Οι αντάρτες, εγκατεστημένοι στα περίχωρα της πόλης, παρέμεναν στις

⁶⁰ Αναστασιάδης Γιώργος, Αναζητώντας τη σύγχρονη πολιτική ιστορία..., όπ. π., σ. 74..

θέσεις τους και περίμεναν νέες εντολές αλλά και την αποχώρηση και των τελευταίων Γερμανών στρατιωτών, που όντας περικυκλωμένοι από παντού, δε φαινόταν να έχουν καμία άλλη επιλογή από το να αποχωρήσουν όπως μπορούσαν καλύτερα γι' αυτούς....

Ταυτόχρονα, μέσα στην πόλη, οι συγκρούσεις του ΕΛΑΣ, του Εφεδρικού ΕΛΑΣ, των φοιτητών και των ανταρτοΕΠΟΝιτών με τις δυνάμεις Κατοχής συνεχίζονταν χωρίς ανάπauλa μέρa, νύχta, πaρά tοn πeρiοrιsméno ariθmό pυrɔmαchikώn πou diéθetan. Apó tηn plεvurá tουs oι Gεrmaνoi prospaθoύsan me kάθe trópo na diatηrήsouν tοn élεyχo tοn Kéntroυ, kάtw apó tηn Kasσándrou, kai tου lιmāniou, kathώs ekeí apobibázontan ta tmήmata tωn Nāzí πou éftanαn apó ta nηsiá tοu Aigaión. Anagνwariζontas tη dυsmevή théstη tωn Nāzí, tο γraφeío EAM Mαkεdoniás mazí me tη dioíkηstη tηs 10^{ηs} Mεrарhiaс, sυngkrotēsan Epitropή dιapraγmatεusewon, upó tοn EAMítη Mηtropoliτη Kοzánηs Iwakеim, gia tηn áneu órωn paрадoṣtη tηs Θes-saλoνíkηs.

H Gεrmaниkή Dιoíkηstη Frourás Θes-saλoνíkηs apérrriψe to aítηma, lόgω tηs sυmfωníaç πou eίχe prolygηthεi metaxú tηs Kυbérnηstηs Eθnιkήs Eνótηtas, tωn Gεrmaнow κai tωn Aγglow, gia tηn aнеmpódiстi apochώrηstη tωn Gεrmaнow κai tηn paрадoṣtη tωn meγálwon pόlēwon stouc Aγglouc, me tаu-tóxronη paaramonή tωn dυnámewon touc ELAС ektós tωn pόlēwon autow...

*O Kapetán Xolomóntas (Kapábatos Anásτasios).
Eγklωbistismedoi apó kάthē plεvurá, oι Nāzí*

σε μια προσπάθεια να εκβιάσουν τους Έλληνες και να πετύχουν το συμβιβασμό, αλλά με τους δικούς τους όρους, ώστε να μπορέσουν να αποχωρήσουν από την πόλη εντελώς ανενόχλητοι, όπως ακριβώς είχαν επιτύχει αυτό και στην περίπτωση της Αθήνας, προέβησαν, όπως ήδη αναφέρθηκε, στην ανατίναξη όλων εκείνων των στοιχείων που θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν στους αντιστασιακούς και στους συμμάχους τους, όπως γέφυρες, αποθήκες, δρόμους, ατμομηχανές, το μεγάλο λιμενοβραχίονα της πόλης (φάτο 13, 14, 63, 99). Μάλιστα, προκειμένου αυτό το σχέδιο τους να στεφθεί με απόλυτη επιτυχία, αποφασίστηκε 4 Γερμανικές αμαξοστοιχίες να μεταφέρουν στη Θεσσαλονίκη εκρηκτικά.

Λαμβάνοντας αυτήν την πληροφορία και με διαταγή να μην περάσουν εκρηκτικά στο νομό Θεσσαλονίκης, καθώς μαζί με το Νομό του Κιλκίς, θα σήκωνε όλο το βάρος του τέλους της Γερμανικής Κατοχής, οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ έστησαν ενέδρα μεταξύ του Σιδηροδρομικού Σταθμού των Τεμπών και του τούνελ της Αγίας Παρασκευής. Φτάνοντας λοιπόν η πρώτη Γερμανική αμαξοστοιχία, σημειώθηκαν δυνατές εκρήξεις και τεράστιοι βράχοι άρχισαν να πέφτουν πάνω στο τρένο. Σύντομα η αμαξοστοιχία τυλίχτηκε στις φλόγες. Την ίδια μοίρα είχαν και τα υπόλοιπα τρία τρένα που ακολουθούσαν...

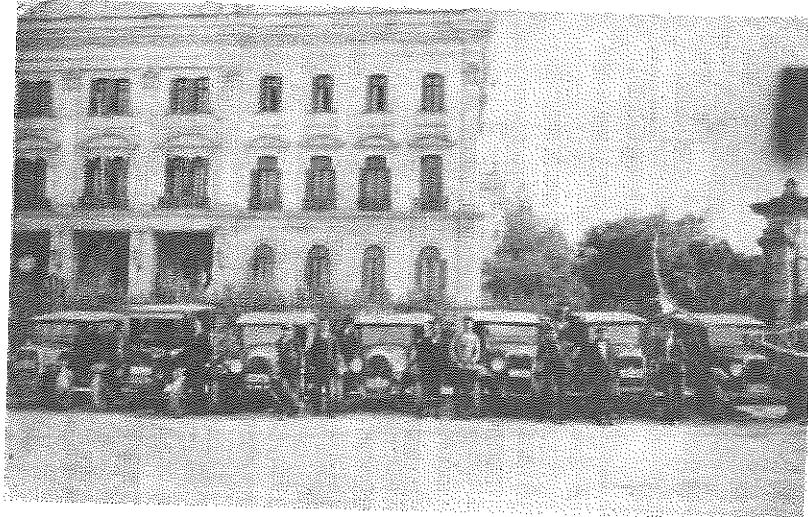
Οι Γερμανοί εκκενώνουν τη Θεσσαλονίκη.

Χεκίμογλου Ε. (Επ.), *Θεσσαλονίκη 1944. Τα φωτογραφικά ντοκουμέντα του Jean Lieberg*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1999.

Οι Γερμανοί, πριν εκδιωχθούν από τη Θεσσαλονίκη, προέβησαν στην ανατίναξη στρατηγικών σημείων της πόλης, όπως το λιμάνι Θεσσαλονίκης, Ιστορικό και Φωτογραφικό Λεύκωμα, Η εθνική αντίσταση στους Αμπελοκήπους και στις δυτικές συνοικίες Θεσσαλονίκης, Π.Ε.Α.Ε.Α., Θεσσαλονίκη 2005.

Παρά το χτύπημα που δέχτηκαν οι δυνάμεις Κατοχής, τα σχέδια τους δε φαίνεται να τροποποιήθηκαν, τουλάχιστον σε σημαντικά σημεία τους. Έτσι, η ανατίναξη της Ηλεκτρικής Εταιρείας στην Αγίου Δημητρίου, που είχε σχεδιαστεί εδώ και καιρό, δεν ματαιώθηκε. Γνωρίζοντας αυτήν την πληροφορία, οι αντάρτες έστησαν ενέδρα στη γωνία του Διοικητηρίου(φώτο117).

Το Διοικητήριο στην οδό Αγίου Δημητρίου.

Ζαφείρης Χρίστος, Έν Θεσσαλονίκη 1900-1960. Φωτογραφική Συλλογή Άρη Παπατζίκα, Εξάντας, Θεσσαλονίκη.

Επικεφαλής της επιχείρησης ήταν, όπως μας πληροφορεί ο κ. Πατσακίδης Γιάννης, ο Νεαπολίτης Καραβασιλίδης Χαράλαμπος. Μόλις εμφανίστηκαν οι Γερμανοί μοτοσικλετιστές οι αντάρτες κατέβασαν μπάρες και άρχισαν να πυροβολούν. Ενώ για τον αριθμό των ανταρτών όλες οι πηγές συμφωνούν, όσον αφορά τον αριθμό των Γερμανών οι απόψεις δίστανται. Και ενώ το ιστορικό λεύκωμα της Π.Ε.Α.Ε.Α. κάνει λόγο για μια τρίκυκλη μοτοσικλέτα με τρεις νεαρούς, που όλοι βρήκαν το θάνατο από τα όπλα των ανταρτών⁶¹, η κ. Δροσάκη Ελευθερία αναφέρει μια, επίσης, μηχανή, όμως, ένα νεκρό⁶², ο κ. Εσκιόγλου Χρίστος δύο μηχανές, όπου ο οδηγός της πρώτης σκοτώθηκε, ο ένας

61 Ιστορικό Λεύκωμα, Η Εθνική Αντίσταση στους Αμπελάκηπους..., όπ. π., σ. 36.

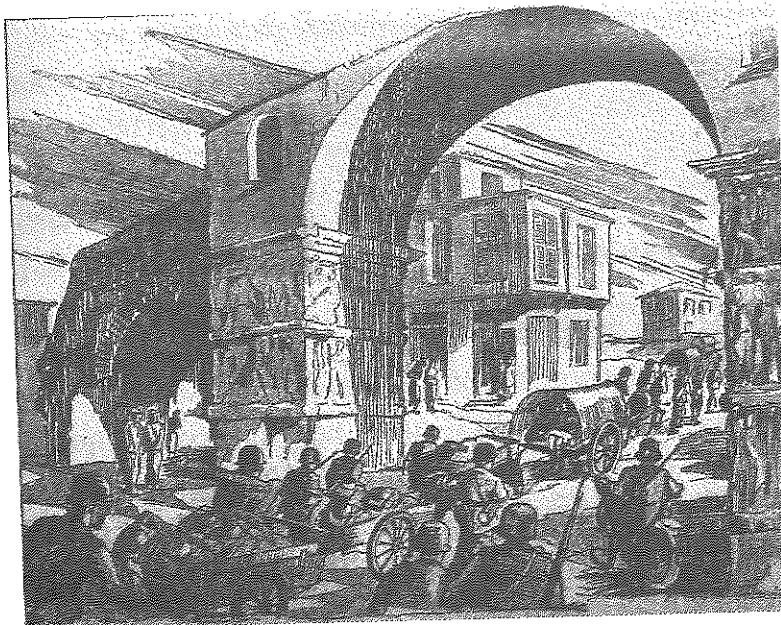
62 Δροσάκη Ελευθερία, Έν Θεσσαλονίκη..., όπ. π., σ. 126.

συνεπιβάτης του τραυματίστηκε βαριά και ο άλλος γλίτωσε με λιγοστά τραύματα, ενώ η δεύτερη μηχανή, μόλις είδε τι συνέβαινε, απομακρύνθηκε και, τέλος, ο κ. Γεωργιάδης Σάββας μιλάει για δύο μηχανές και τρία άτομα, εκ των οποίων το ένα σκοτώθηκε και τα δύο συνελήφθησαν από τους αντάρτες.

Ανεξάρτητα, όμως, από τις διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται στις αφηγήσεις, γεγονός παραμένει πως η αποτροπή της ανατίναξης, από τη μία έσωσε τη Θεσσαλονίκη από το σκοτάδι και από την άλλη επιβεβαίωνε το τέλος της Γερμανικής Κατοχής.

Πέρα από τη σωτηρία της Ηλεκτρικής Εταιρείας, οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ κατόρθωσαν να σώσουν το εργοστάσιο Ηλεκτροπαραγωγής, την Εταιρία Υδάτων, τους μύλους και τις σιταποθήκες του Αλλατίνη, το εργοστάσιο της ABEZ., εξασφαλίζοντας έτσι στους Θεσσαλονικείς και την συνέχιση της ηλεκτροδότησης της πόλης τους, και την υδροδότηση, αλλά ακόμη και την δυνατότητα της συνέχισης παρασκευής ψωμιού...

Τις ημέρες της Απελευθέρωσης της Θεσσαλονίκης οι τελευταίες Γερμανικές φάλαγγες αποχωρούσαν προς τα βόρεια της πόλης πάνω σε γαϊδούρια, μουλάρια και άλογα, ακολουθώντας τους δρόμους Κοζάνης-Φλώρινας και Θεσσαλονίκης- Γευγελής.

Η ταπεινωτική αποχώρηση των κατακτητών, όπως αποτυπώθηκε σε σκίτσο της εφημερίδας Μακεδονίας.

Δορδανάς Ν. Στράτος, *Έλληνες εναντίον Ελλήνων. Ο κόσμος των Ταγμάτων Ασφαλείας στην κατοχική Θεσσαλονίκη, 1941-1944*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2006.

Το αγέρωχο ύφος τους, όμως, τώρα είχε αντικατασταθεί, όπως αναφέρει και η κ. Δροσάκη Ελευθερία, από μια προσποιητή ψυχραιμία. Και όχι αδίκως. Κατά την αποχώρηση τους από την Ελλάδα, οι Ναζί είχαν 5.000 νεκρούς, ενώ ο αριθμός μαζί με τους αιχμαλώτους και τους τραυματίες από τις ενέδρες και το αδιάκοπο χτύπημα των ανταρτών που συνεχίζόταν, σε πολλές περιπτώσεις, μέχρι και μέσα σε Γιουνγκοσλαβικό έδαφος, αγγίζει τους δέκα χιλιάδες⁶³. Πολλοί από τους συνεργάτες των Γερμανών τους ακολούθησαν κατά την έξοδο τους από την πόλη, άλλοι συγκεντρώθηκαν στο Κιλκίς, όπου χτυπήθηκαν άγρια από τον ΕΛΑΣ, ενώ κάποιοι άλλοι, εξοπλισμένοι με βαρύ Γερμανικό οπλισμό, κλείστηκαν σε κτίρια της παραλίας και στη Χ.Α.Ν.Θ. περιμένοντας τους συμμάχους να τους προστατεύσουν, αν και τελικά υποχρεώθηκαν από τις δυνάμεις του ΕΛΑΣ να παραδοθούν.

Το Απόσπασμα του ΕΛΑΣ που είχε αποβιβασθεί στη Νέα Μηχανιώνα, προχώρησε με επιτυχία και τελικά ενώθηκε με τα τμήματα της 11^{ης} Μεραρχίας, που μάχονταν μέσα στη Θεσσαλονίκη. Μετά το μεσημέρι η Μακεδονική Πρωτεύουσα ελέγχονταν ουσιαστικά από τις δυνάμεις του ΕΛΑΣ και η τελευταία οπισθοφυλακή των Γερμανών, αποτελούμενη από εξήντα άρματα μάχης και άλλα θωρακισμένα οχήματα και εκατοντάδες διάφορα άλλα μηχανοκίνητα των ΕΣ-ΕΣ και από Γερμανικό πεζικό, αποδεκατισμένη, αποσύρεται μαχόμενο, προς την Σίνδο...

Ένας μεγάλος αριθμός Γερμανών, ταγματασφαλιτών και Βουλγάρων αιχμαλωτίστηκαν 5 χιλιόμετρα έξω από την πόλη και οδηγήθηκαν στο στρατό-

⁶³ όπ. π., σ. 128.

πεδο Παύλου Μελά, όπως αναφέρει ο κ. Καράβατος Αναστάσιος, του οποίου η διμοιρία συμμετείχε στη σύλληψη και όπου πολλοί από τους κατακτητές και τους δοσίλογους έτυχαν ιδιαίτερα βίαιης μεταχείρισης⁶⁴.

Άλλοι συνεργάτες των Ναζί που συνελήφθησαν, φυλακίστηκαν στο Σιδηρόκαστρο. Ενδεικτικό των όσων είχαν υποφέρει οι Θεσσαλονικές, όπως και όλοι οι Έλληνες, από τους ταγματασφαλίτες είναι η τύχη που περίμενε το σώμα του διαβόητου ταγματασφαλίτη Δάγκουλα μετά το θάνατο του, το Νοέμβριο του 1944, όπου παραδόθηκε βορά στο πλήθος.

Το μεσημέρι της 30^{ης} Οκτωβρίου 1944, γύρω στις 3, από την Άνω Πόλη άρχισαν να ακούγονται πυροβολισμοί από άτομα που γιόρταζαν την απελευθέρωση. Σύντομα, σε κάθε σπίτι υψώθηκαν Ελληνικές και Συμμαχικές σημαίες και πλήθη κόσμου με λάβαρα, παντιέρες, τρομπέτες, από το Άγιο Παύλο, την Κασσάνδρου, το Τσινάρι, τον Προφήτη Ηλία, τον Επτάλιοφο, τη Νεάπολη, τη Σταυρούπολη, την Τούμπα, την «τόσο μακρινή» Καλαμαριά κατευθύνονταν, παρά τη βροχή που εντεινόταν, προς το κέντρο της πόλης για να γιορτάσουν το τέλος της Κατοχής.(105,108) Από παντού ακούγονταν τραγούδια, «λευτεριά πανώρια κόρη κατεβαίνει από τα όρη κι ο λαός την αγκαλιάζει και χορεύει και γιορτάζει ΕΑΜ ΕΑΜ ΕΑΜ ΕΑΜ αντιλαλεί όλη Ελλάδα μια φωνή...».

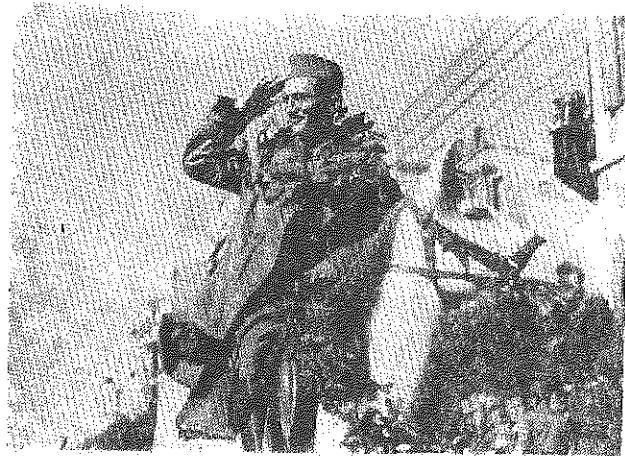
Από αυτή τη γιορτή που οι κάτοικοι της πόλης αυθόρμητα είχαν στήσει δε θα μπορούσαν να μη συμμετάσχουν και οι κρατούμενοι του Παύλου Μελά που με δάκρυα στα μάτια και σημαίες φτιαγμένες από Γερμανικά αλεξίπτωτα γιόρταζαν τη μεγάλη αυτή νίκη των Ελλήνων⁶⁵.

Οι θριαμβευτές αντάρτες έφταναν στο κέντρο της πόλης εισερχόμενοι από διαφορετικά σημεία της πόλης. (ΠΕΑΕΑ 5,8) Τα τμήματα του ΕΛΑΣ που βρίσκονταν σταθμευμένα στη Γεωργική Σχολή μαζί με ένα τμήμα Άγγλων ήταν τα πρώτα που μπήκαν από τα ανατολικά περίχωρα της Θεσσαλονίκης,(φωτ. 52), αφού προηγούμενα είχαν καταλάβει και το αεροδρόμιο του

⁶⁴ Δορδανάς Στράτος, όπ. π., σ. 513.

⁶⁵ Αναστασιάδης Γεώργιος, όπ. π., σ. 75.

Σέδες, με την συμμετοχή στην ειδική αυτή επιχείρηση και του Καπετάν Στάθη (Καρυοφύλλη) και των ανδρών του, κατά τη σχετική μαρτυρία της συζύγου του Κωνσταντινιάς, επίσης τότε αντάρτισας του ΕΛΑΣ...

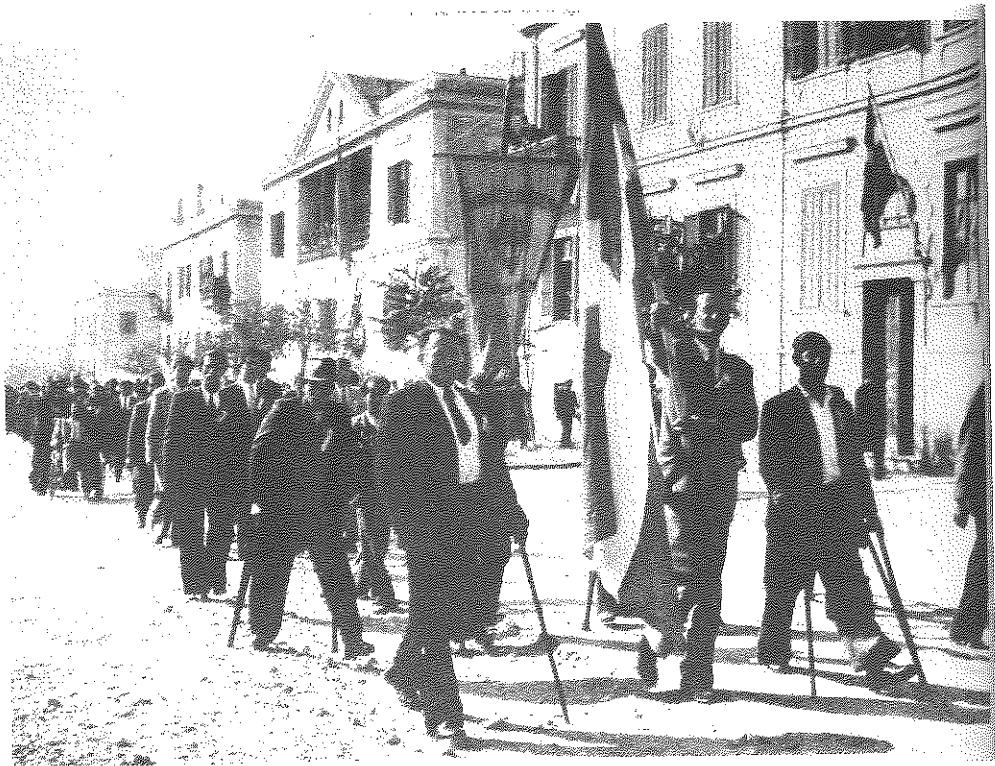
Αγωνιστής του ΕΛΑΣ μπαίνει στη Θεσσαλονίκη.

Καφταντζής Γεώργιος, *To πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης στον καιρό της Κατοχής*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1998.

Είσοδος του ΕΛΑΣ στη Θεσσαλονίκη από την οδό Θεμιστοκλή Σοφούλη, στην Ανατολική Θεσσαλονίκη.

Ιστορικό Λεύκωμα, *Η εθνική αντίσταση στους Αμπελοκήπους και στις δυτικές συνοικίες Θεσσαλονίκης*, Π.Ε.Α.Ε.Α., Θεσσαλονίκη 2005.

Παρέλαση αναπήρων πολέμου για πανηγυρισμό στην οδό Εθνικής Αμύνης.
Κουζινόπουλος Σπύρος, Ελευθερία. Η άγνωστη ιστορία της πρώτης παράνομης
οργάνωσης και εφημερίδας της Κατοχής, Καστανιώτης, Θεσσαλονίκη 1986.

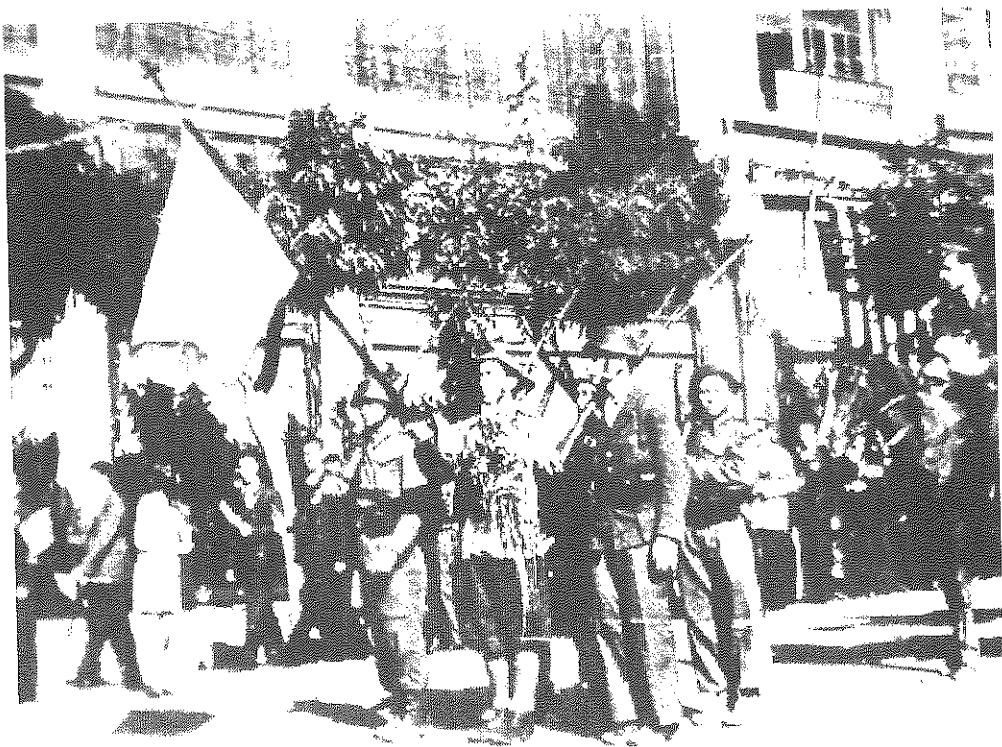

Παρέλαση των ΕΑΜ και των αετόπουλων στην πλατεία Αριστοτέλους μετά την απελευθέρωση.

Χεκίμογλου Ε. (Επ.), Θεσσαλονίκη 1944. Τα φωτογραφικά ντοκουμέντα του Jean Lieberg, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1999

Γυναίκες αντάρτισσες κατά την είσοδο τους στη Θεσσαλονίκη Κουζινόπουλος Σπύρος, Ελευθερία. Η άγνωστη ιστορία της πρώτης παράνομης οργάνωσης και εφημερίδας της Κατοχής, Καστανιώτης, Θεσσαλονίκη 1986

Παρέλαση για την απελευθέρωση των ανταρτών των μεραρχιών του Μακεδονικού ΕΛΑΣ.

Κουζινόπουλος Σπύρος, Ελευθερία. Η άγνωστη ιστορία της πρώτης παράνομης οργάνωσης και εφημερίδας της Κατοχής, Καστανιώτης, Θεσσαλονίκη 1986.

Παρέλαση του εφεδρικού ΕΛΑΣ στην πλατεία Αριστοτέλους.

Χειμίκογλου Ε. (Επ.), *Θεσσαλονίκη 1944. Τα φωτογραφικά ντοκουμέντα του Jean Lieberg*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1999

Σχεδόν σε όλους τους δρόμους της πόλης άνδρες και γυναίκες που είχαν πολεμήσει για την ελευθερία της πατρίδας παρήλαυναν. (φωτ4,6,7,8,32,83,84,50). Μπορεί η κουρελαρία από μικρές ομάδες, με τους πολλούς ξυπόλητους, που δεν είχε καμία ομοιομορφία, ούτε στις στολές, ούτε στα όπλα, να απογοήτευσε βαθιά, όποιον ανέμενε μια μεγάλη παρέλαση ελευθερωτών με λάβαρα και σάλπιγγες, όπως σχολίαζε και ο Σουηδός εκπρόσωπος του Ερυθρού Σταυρού στη Θεσσαλονίκη, Lieberg Jean, αλλά οι ενθουσιώδεις κάτοικοι της Θεσσαλονίκης, ωστόσο, φαίνονταν να αδιαφορούν, καθώς όταν συναντούσαν έφιππους αγωνιστές τους τραβούσαν τα πόδια ή ορμούσαν κατά πάνω τους για να τους αγκαλιάσουν και να τους εκφράσουν την ευγνωμοσύνη τους⁶⁶. Οι άνθρωποι αυτοί είχαν φέρει την ελευθερία ξανά

στην πατρίδα και είχε ελάχιστη σημασία, αν φορούσαν ωραίες στολές ή ήταν καθαροί. Μια εικόνα των αντιδράσεων του κόσμου μας δίνει και το τηλεγράφημα που έστειλε ο Καπετάνιος Μάρκος Βαφειάδης στο Γενικό Στρατηγείο ΕΛΑΣ, όπου έγραφε πως ο «λαός Θεσσαλονίκης έξαλλος από ενθουσιασμό διατρέχει οδούς πόλεως εναγκαλιζόμενος αντάρτας»⁶⁷. Η αγάπη και ο ενθουσιασμός του κόσμου ήταν τέτοια, ώστε, πολλές φορές, όπως φανερώνουν φωτογραφίες της εποχής, ο λαός ανέβαινε πάνω στα άρματα των ανταρτών και παρηγόριανε μαζί τους(23).

30/10/1944: είσοδος Ε.Λ.Α.Σ. στην Θεσσαλονίκη. Ενθουσιώδη πλήθη παρελαύνοντα μαζί με τους αντάρτες.

Κουζινόπουλος Σπύρος, Ελευθερία, Η άγνωστη ιστορία της πρώτης παράνομης οργάνωσης και εφημερίδας της Κατοχής, Καστανιώτης, Θεσσαλονίκη 1986.

⁶⁶ Χεκίμογλου Ε. (Επ.), Θεσσαλονίκη 1944. Τα φωτογραφικά ντοκουμέντα του Jean Lieberg. τ. 2. Άγνωστες Εικόνες και Πηγές, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 35.

⁶⁷ Τσεπενέκας Ευστάθιος, δρ. π.

*Πανηγυρισμοί για την Απελευθέρωση στην οδό Αγίας Σοφίας, Οκτώβριος 1944.
Κουζινόπουλος Σπύρος, Ελευθερία. Η άγνωστη ιστορία της πρώτης παράνομης
οργάνωσης και εφημερίδας της Κατοχής, Καστανιώτης, Θεσσαλονίκη 1986*

Στις πλατείες Αγίας Σοφίας και Αριστοτέλους, όπου όλοι συναντήθηκαν, στήθηκαν μεγάλες γιορτές (φωτ9). Μέσα στους παρελάυνοντες ήσαν –δικαιωματικά- και οι φοιτητές του Αριστοτέλειου Πανεπιστήμιου Θεσσαλονίκης, με σημαιοφόρο τους τον Φαίδωνα Καλατανόπουλο, τότε Γραμματέα της ΕΠΟΝ Θεσσαλονίκης. Οι χιλιάδες του κόσμου, τραγουδώντας, χορεύοντας, φωνάζοντας συνθήματα, κυματίζοντας σημαίες, παρέμειναν εκεί μέχρι που νύ-

χτωσε. Μόνο τότε άρχισαν να διαλύονται και να κατευθύνονται προς τα σπίτια τους, χωρίς να χάνουν, ωστόσο, στιγμή τον ενθουσιασμό τους και εξακολουθώντας να τραγουδούν. Όταν έφταναν σπίτια τους, το πρώτο πράγμα που έκαναν ήταν να ξεκολλήσουν τις ταινίες και να κατεβάσουν τις κουβέρτες που η συσκότιση των Γερμανών τους είχε αναγκάσει να κρεμάσουν. Αν και ίσως η παραπάνω ενέργεια να μην είναι η πρώτη που θα περίμενε κανείς από έναν λαό που μόλις ελευθερώθηκε, ωστόσο, η πράξη αυτή έχει μεγάλη συμβολική αξία αν σκεφτούμε πως για πρώτη φορά έπειτα από πολύ καιρό δεν υπήρχε κανένας κατακτητής να τους υποχρεώσει πότε θα ανάψουν το φως, να τους επιβάλει τους ρυθμούς ζωής που θα έπρεπε να οκολουθούν. Ήταν ελεύθεροι...

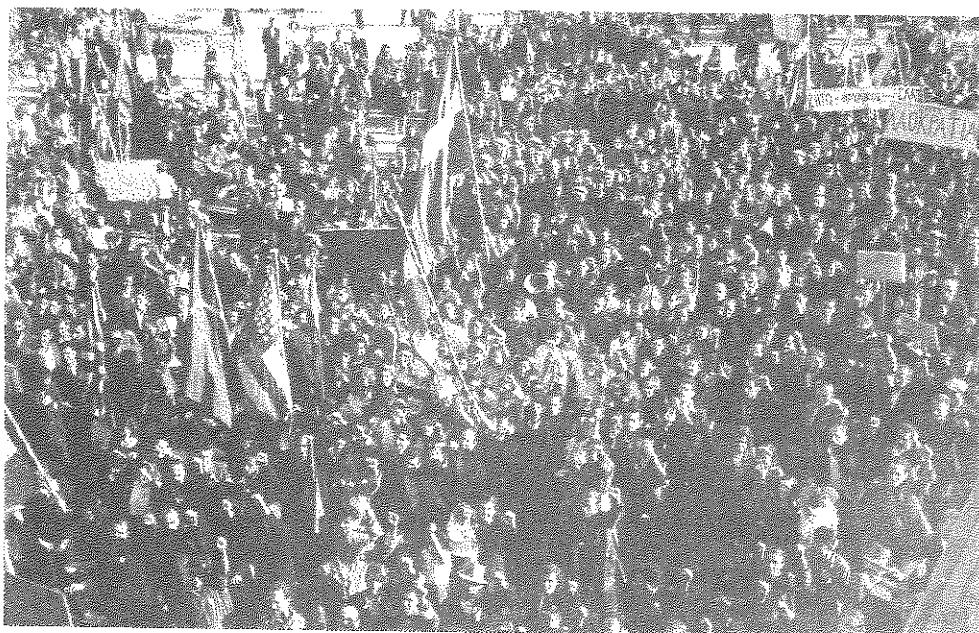
Στο σημείο αυτό απαιτείται μια διευκρίνιση:

Η Θεσσαλονίκη, σε αντίθεση με άλλες Ελληνικές πόλεις, δεν παραδόθηκε συμφωνημένα από τις δυνάμεις Κατοχής στους Έλληνες, αλλά απελευθερώθηκε, έπειτα από σκληρούς αγώνες και μάχες των ανδρών του ΕΛΑΣ. Συνεπώς, γίνεται αντιληπτό πως η 30^η Οκτωβρίου 1944 δε σήμανε αυτομάτως και την παύση των εχθροπραξιών. Δεν επρόκειτο για μια προσυνενοημένη αποχώρηση των κατακτητών, που θα πραγματοποιούνταν μια συγκεκριμένη και προκαθορισμένη ημερομηνία, για μια ειρηνική διαδικασία, αλλά για την απελευθέρωση του σκλαβωμένου Λαού και την βίαιη εκδίωξη των κατακτητών, των ανθρώπων εκείνων που είχαν προκαλέσει τόσα δεινά στους Έλληνες στην διάρκεια της υπερτριετούς κατοχής. Σε τέτοιες περιπτώσεις τίποτα δεν είναι δυνατό να προγραμματιστεί....

Έτσι λοιπόν, ενώ μέσα στην ίδια τη Θεσσαλονίκη τα εκστασιασμένα πλήθη γιόρταζαν την Απελευθέρωση, ειδικότερα, στην περιοχή του Αγίου Αθανασίου και στη Νέα Μεσέμβρια, στη βορειοδυτική πλευρά της Θεσσαλονίκης, στις 30 του Οκτώβρη του 44, την ίδια ώρα που μέσα στο κέντρο της Θεσσαλονίκης πραγματοποιούνταν η μεγαλειώδης εκείνη παρέλαση των μαχητών του ΕΛΑΣ, δινόταν η τελευταία μάχη εναντίον των Γερμανών, σε τόσο μικρή απόσταση από τη Θεσσαλονίκη, καθώς διατάχθηκε και τους κατεδίωξε στην περιοχή αυτή, αλλά και πέραν αυτής, ένα Τάγμα του 19^{ου} Συντάγματος του ΕΛΑΣ, της 11^{ης} Μεραρχίας του, υπό τη διοίκηση του τότε Ταγματάρχη

του ΕΛΑΣ Κώστα Σοφιδιώτη, (έφεδρου Ανθυπολοχαγού του Πυροβολικού και ενταγμένου κατά την Ναζιστική εισβολή της 6^{ης} Απριλίου 1941 -αλλά και προ αυτής- στη Δ' Μοίρα Πεδινού Πυροβολικού, στην περιοχή του Νευροκοπίου της Δράμας, επιφορτισμένου με τα καθήκοντα του Υπασπιστού, αλλά και του υπεύθυνου των Γραφείων της Στρατολογίας και των Πληροφοριών της Μοίρας αυτής). Ήταν μάλιστα τέτοιος ο ενθουσιασμός και η ορμητικότητα των ανδρών του Τάγματος εκείνου εναντίον των υποχωρούντων Γερμανών, ώστε χρειάσθηκε η άμεση και προσωπική παρέμβαση του Διοικητή τους, με σκοπό να υποδείξει, αλλά και να επιβάλει την αυτοσυγκράτησή τους, με το δεδομένο, που υπέπεσε στην αντίληψή του μέσα από τις διόπτρες του (Γερμανικό λάφυρο φυσικά...), ότι ο εχθρός διέθετε την υποστήριξη ΚΑΙ αρμάτων μάχης!...

Άρα, πέρα από τη μεγάλη χαρά των Θεσσαλονικέων που υποδήλωναν οι πολυνήμεροι γιορτασμοί σε διάφορα σημεία της πόλης, όπου μεγάλα πλήθη κόσμου συγκεντρώνονταν για να γιορτάσουν την ελευθερία τους, ίσως να φανερώνουν και το χρόνο που χρειάστηκε για την πλήρη αποχώρηση των κατακτητών από την ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλονίκης (φωτ79).

*Εκδήλωση στη Νεάπολη Θεσσαλονίκης για την απελευθέρωση της πόλης.
Ιστορικό και Φωτογραφικό Λεύκωμα, Η εθνική Αντίσταση στους Αμπελόκη-
πους και στις δυτικές συνοικίες, Π.Ε.Α.Ε.Α., 2005*

Να σημειωθεί εδώ ότι στα Αρχεία της 10^{ης} Μεραρχίας του ΕΛΑΣ έχει δια-
σωθεί αντίγραφο από το τηλεγράφημα το οποίο είχε στείλει ο Καπετάνιος της
Ο.Μ.Μ. Μάρκος Βαφειάδης, μέσα από τη Θεσσαλονίκη, προς το Γενικό
Στρατηγείο του ΕΛΑΣ, με ημερομηνία 30 του Οκτώβρη του 1944:

«Ομάδα Μεραρχιών Μακεδονίας (Ο.Μ.Μ.)

Τμήματα εισήλθαν Θεσσαλονίκην σήμερον 3^η μ.μ.

Λαός Θεσσαλονίκης, έξαλλος από ενθουσιασμόν, διατρέχει οδούς πόλης, αγ-
καλιάζοντας αντάρτες.

Εστία Εθνοπροδοτών Χ.Α.Ν.Θεσσαλονίκης παρέδωσε βαρύ οπλισμόν .Θα
αναγκασθεί εις παράδοσιν. Τμήματά μας προσανατολίζονται προς Δυτικόν
Τομέα πόλεως για χτύπημα.

Επαφή με 50 και 30 Συντάγματα , που δρούν κοιλάδα Αξιού , δεν έχουμε.

Γνώμη μου Μπακιρτζής με Επιτελείον Ομάδος και Κρυπτογραφικόν τμήμα
φθάσει εις Θεσσαλονίκην.

Παρόν τηλεγράφημα παρακαλώ δοθεί και εις Π.Γ. της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. Ανα-
μένω. 30-10-1944 Μάρκος».

Αξιοσημείωτον επίσης το ότι, μετά από αυτό το τηλεγράφημα η Κ.Ε. του
Κ.Κ.Ε. πέρασε τον καπετάν Μάρκο Βαφειάδη στη χορεία των ανεπιθύμη-
των, όπως και τον Αρη Βελουχιώτη και άλλους γενναίους και αποφασιστι-
κούς αγωνιστές...

Για την Ιστορία, αξίζει ακόμη να αναφερθεί εδώ το γεγονός ότι μέσα στην
απελευθερωμένη Θεσσαλονίκη και έπειτα από διαταγή του καπετάν Μάρ-
κου Βαφειάδη, ερχόμενοι από την πλευρά της Σίνδου μπαίνονταν ο καπετάνιος
της 10^{ης} Μεραρχίας του ΕΛΑΣ Σαράντης Πρωτόπαπας (καπετάν Κικίτσας), ο
Διεθυντής του 3^{ου} Γραφείου της Μεραρχίας αυτής Συνανίδης και μια ημι-
λαρχία Ιππικού.

Σε συνάντηση του Μάρκου με τη Διοίκηση της 11^{ης} Μεραρχίας γίνεται ενη-

μέρωση για την κατάσταση και τις θέσεις των τμημάτων του ΕΛΑΣ.

Μετά από την ενημέρωση αυτή, ο Μάρκος έδωσε εντολή σχηματισμού ενός αποσπάσματος για τη συντονισμένη καταδίωξη των Γερμανών, αλλά και για τη διάλυση όλων των συνεργατών των Γερμανών που τους ακολουθούν, κρατώντας κατοικημένες περιοχές στη διαδρομή προς την Δοϊράνη και καλύπτοντας την ανεμπόδιστη υποχώρηση των Γερμανών πολεμώντας και παρεμποδίζοντας τις κινήσεις των τμημάτων του ΕΛΑΣ... Ακόμα σχεδιάσθηκε η σύνθεση και το σχέδιο κίνησης του αποσπάσματος αυτού και στάλθηκαν τα σχετικά σημειώματα και τηλεγραφήματα στις Διοικήσεις των Μονάδων.

Ο Καπετάν Κικίτσας και ο Συνανίδης, πρίν ακόμα να τελειώσει η παρέλαση στη Θεσσαλονίκη, φεύγουν για την Πικρολίμνη, όπου φθάνουν τα ξημερώματα της 31^{ης} του Οκτώβρη στα γύρω από αυτήν υψώματα. Συναντώνται με τους Διοικητές των Μονάδων και τους αναπτύσσουν το σχέδιο κινήσεών τους.

Δύο ημέρες μετά την Απελευθέρωση, της Θεσσαλονίκης, στις 2 Νοεμβρίου 1944, ένα τεράστιο πλήθος κόσμου συγκεντρώθηκε και πάλι στην πλατεία Αγίας Σοφίας για να τιμήσει τους ανθρώπους που είχαν δώσει τη ζωή τους στον Αγώνα για την ελευθερία της Πατρίδας. Με την παρουσία εκπροσώπων της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας, του ΕΑΜ, του ΕΛΑΣ, του Αγγλου Στρατηγού Richard Capel, του Στρατιωτικού Διοικητού Θεσσαλονίκης Υποστρατήγου Χρήστου Αβραμίδη, του προσωρινού Γενικού Διοικητού Μακεδονίας Γεωργίου Μόδη, του Διοικητού της Ομάδας Μεραρχιών Μακεδονίας Ευριπίδη Μπακιρτζή, στο κέντρο του συγκεντρωμένου πλήθους υπήρχε ένα κενοτάφιο για τους νεκρούς ήρωες, ενώ παρούσες ήταν και οι αντιπροσωπείες των χωριών των ολοκαυτωμάτων, των Άνω και Κάτω Κερδυλίων (17/10/1941, 235 νεκροί), του Μεσόβουνου της Κοζάνης (23/10/1941, 165 νεκροί, 1943, 250 νεκροί, 1944, 150 νεκροί), του Χορτιάτη (2/9/1944). Παράλληλα συμμετείχε και η μικτή χορωδία του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, υπό την διεύθυνση του Μαέστρου της Μιχάλη Χατζημιχάλη, η οποία ερμήνευσε το πένθιμο εμβατήριο του Σοστάκοβιτς «Επέσατε θύματα...»...

Στο σημείο αυτό είναι άξιο να σημειωθεί και το ότι δύο μέρες μετά την θριαμβευτική είσοδο της 11^{ης} Μεραρχίας του ΕΛΑΣ στη Θεσσαλονίκη και την απελευθέρωση της πόλης, φθάνουν με καθυστέρηση στη Θεσσαλονίκη και είκοσι Βρετανοί κομάντος, οι οποίοι είχαν αποβιβασθεί στη Χαλκιδική και συνοδεύονταν από τον Υπολοχαγό του ΕΛΑΣ Δεληβοριά. Εκπληκτοί λοιπόν οι Βρετανοί αυτοί κομάντος βρέθηκαν μεταξύ των πολιτοφυλάκων και των ανδρών της φρουράς της Θεσσαλονίκης, επειδή, όπως τους είχαν πεί όταν ξεκινούσαν για την «επικίνδυνη» αποστολή τους, θα συναντούσαν στη Θεσσαλονίκη άντρες της Π.Α.Ο., του Δάγκουλα και Ταγματασφαλίτες!... Το ΜΠΙ-ΜΠΙ-ΣΙ, προγραμματισμένα, έδωσε την «είδηση» ότι «...Βρετανικά στρατεύματα (!...) μπήκαν νικηφόρα (!...) στη Θεσσαλονίκη...»!!...

Αυτοί λοιπόν οι είκοσι Βρετανοί κομάντος, αποτελούσαν τα, κατά το ΜΠΙ-ΜΠΙ-ΣΙ, «Βρετανικά στρατεύματα», που όμως άργησαν και έτσι δεν ... πρόλαβαν να απελευθερώσουν τη Θεσσαλονίκη από τη Γερμανική κατοχή, αφού έφθασαν στον προορισμό τους δύο μέρες μετά την πανωλεθρία των Γερμανών και των συνεργατών τους, που κι αυτοί τους περίμεναν για να συνεργαστούν, αυτή τη φορά (μετά και από τους Γερμανούς...) και με τους «απελευθερωτές-Συμμάχους» μας...

Εν προκειμένω είναι εξόχως ενδιαφέρον το ότι ο Αγγλος απεσταλμένος του Αρχηγείου Μέσης Ανατολής Κρίς Γούντχαους, στο βιβλίο του με τον τίτλο «Το μήλον της Έριδος», γράφει στην 151^η σελίδα του:

«Ο ΕΛΑΣ έσπευσε και ΕΛΕΥΘΕΡΩΣΕ την Μακεδονία ΠΡΙΝ ΠΡΟΛΑΒΟΥΝ ΟΙ ΣΥΜΜΑΧΟΙ ΝΑ ΣΤΕΙΛΟΥΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗ ΔΥΝΑΜΗ ΕΚΕΙ...».

Αραγε ποιους άλλους «συμμάχους» έχει κατά νούν ο Κρίς Γούντχαους; Εν πάση περιπτώσει, αν και άνθρωπος των συμφερόντων της Αγγλίας εκείνη την εποχή, έγραψε τουλάχιστον τη μισή αλήθεια...

Και επειδή η ιστορία συνεχίζονταν, όλοι εκείνοι τους οποίους διατεταγμένα θα συναντούσαν οι είκοσι Βρετανοί κομάντος είχαν αποχωρήσει από τη Θεσσαλονίκη συγκροτώντας μια δύναμη οκτώ ή εννέα χιλιάδων αντρών, που την αποτελούσαν Πουλικοί, ΠΑΟτζήδες, Ταγματασφαλίτες, ΕΑΣΑδίτες και που ακολουθούσαν τους Γερμανούς, είχαν τελικά οχυρωθεί στην πόλη του

Κιλκίς, με βαρύ Γερμανικό οπλισμό και περίμεναν εκεί τα... «Βρεταννικά στρατεύματα», όπως τους είχαν υποσχεθεί, προκειμένου να τους «ελευθερώσουν», αλλά και να συνεργασθούν μαζί τους... Επί κεφαλής όλων αυτών ήσαν ο Αντισυνταγματάρχης Καζαμίας, ο Γκαρίπης, ο Κισά-Μπατζάκ, ο Τζαμαλούκας, κ.ά., ενώ άλλα τμήματα εξοπλισμένων συνεργατών των Γερμανών βρίσκονταν στα χωριά Ροδόπολη, Ροδώνα, Ανατολή, στα πέριξ της Δοϊράνης χωριά περίπου 4.000 και ένα ακόμη τμήμα κινούνταν από Ροδώνα προς Κιλκίς.

Η Ο.Μ.Μ. συγκρότησε απόσπασμα, προκειμένου να πιέσει τους οχυρωμένους να παραδοθούν, ή άλλως να διαλυθούν.

Η δύναμη των τμημάτων του ΕΛΑΣ, που θα αντιμετώπιζε τη νέα κατάσταση που είχε διαμορφωθεί στο Κιλκίς, ανέρχονταν σε 6.000 άντρες...

Τελικά από την επιχείρηση αυτή του Κιλκίς και οι δύο αντιμαχόμενες πλευρές είχαν πολλά θύματα πάνω στο πεδίο της σύγκρουσης, αλλά και αργότερα, μετεμφυλιωτικά, ιδιαίτερα και επιπρόσθετα και για τους αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης, με φυλακίσεις, εξορίες και εξοντωτικές αποφάσεις Στρατοδικείων εις βάρος τους...

Δυστυχώς, και σε γενικότερη κλίμακα, οι ανθρώπινες απώλειες της Ελλάδας στα χρόνια της Κατοχής υπῆρξαν τεράστιες και δεν περιορίστηκαν μόνο σε θύματα όπως παραπάνω..

Ετσι, ολόκληρα χωριά εξαφανίσθηκαν από το χάρτη. Ο πληθυσμός της χώρας από 7.344.680 άτομα, το 1940, αντί να σημειώσει αύξηση, μειώθηκε στα 6.805.000 το 1944. Αν και οι νεκροί των τριών δυνάμεων Κατοχής υπῆρξαν πολύ λιγότεροι, φτάνοντας τους 17.536 για τους Γερμανούς, τους 2.739 για τους Ιταλούς και τους 1.532 για τους Βούλγαρους, η ολοένα αυξανόμενη δυναμική της Αντίστασης και οι εύστοχες ενέργειες των ανταρτών συνέβαλαν στην παραμονή σε Ελληνικά εδάφη δέκα Μεραρχιών, τη στιγμή που, όπως σχολίαζε ανάλυση του Γερμανικού Επιτελείου, μόλις τρεις Μεραρχίες θα ήταν αρκετές, χωρίς τον αντάρτικο πόλεμο, και στην τελική αποδυνάμωση τους, αυξάνοντας σημαντικά τις υλικές τους απώλειες. Μάλιστα, τα πλήγματα που οι αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης έφεραν ήταν τέτοια που τον Απρί-

λιο του 1943 το Γερμανικό Γενικό Επιτελείο αποφάσισε να ιδρύσει στη Θεσσαλονίκη το γραφείο «Αίνς Τσε» για την παρακολούθηση των αντάρτικων ενεργειών και την απευθείας ενημέρωση του Βερολίνου⁶⁸. Η αποτελεσματικότητα της Ελληνικής Αντίστασης είχε αναγκάσει τους Γερμανούς να ιδρύσουν ξεχωριστό γραφείο για αυτήν...

Ανεξάρτητα δύναμης από αυτήν την πρακτική, θα έλεγε κανείς επιβεβαίωση της αξίας της Ελληνικής Εθνικής Αντίστασης 1941-1944, έρχεται να προστεθεί και άλλη μία εκ των ένδον του Ναζισμού μαρτυρία, όπως αυτή προκύπτει από το περιεχόμενο μιάς συνέντευξης του καταξιωμένου Ελληνα δημοσιογράφου, ιστορικού ερευνητή και συγγραφέα Βάσου Μαθιόπουλου, την οποίαν ζήτησε και του παρεχώρησε ο Αλμπερτ Σπέερ, εκ των πλέον αγαπητών προσώπων στον Χίτλερ, του οποίου είχε άλλωστε την εύνοια και την εμπιστοσύνη του, ώστε ο Γερμανός Δικτάτορας να του αναθέσει το βασικότατο για την πολεμική εκείνη περίοδο του Β'. Παγκοσμίου Πολέμου Υπουργείο της Πολεμικής Βιομηχανίας της Ναζιστικής Γερμανίας...

Η εν λόγω συνέντευξη λοιπόν, κατά τον Βάσο Μαθιόπουλο, πραγματοποιήθηκε το έτος 1976 στην Χαϊδελβέργη της Γερμανίας, έπειτα από την έκτιση της εικοσαετούς κάθειρξης του Αλμπερτ Σπέερ από το Συμμαχικό Δικαστήριο της Νυρεμβέργης...

Σε ερώτηση λοιπόν του Μαθιόπουλου για το πώς αντιμετωπίσθηκε από τον ίδιο τον Χίτλερ και από το Γενικό Στρατηγείο ο Ελληνικός αντάρτικος αγώνας κατά την διάρκεια της κατοχής στην Ελλάδα, ο Σπέερ απάντησε κατά λέξη ως ακολούθως:

«Ο Ελληνικός ανταρτικός αγώνας κατά τη διάρκεια του Β.Παγκοσμίου Πολέμου δημιουργούσε πολύπλοκα προβλήματα, όχι μόνο λόγω των σαμποτάζ και των ανατινάξεων στην στρατιωτική ηγεσία της Γερμανίας. Επί παραδείγματι σε ό,τι αφορούσε στο δικό μου πεδίο: τη Βιομηχανική και πολεμική παραγωγή είχε σοβαρές επιπτώσεις. Δεν μπορούσαμε λόγω των ανατινά-

⁶⁸ Μαθιόπουλος Π. Βάσος, Εικόνες Κατοχής. Φωτογραφικές μαρτυρίες από τα γερμανικά αρχεία για την ηρωική αντίσταση του ελληνικού λαού., Ερμής, Αθήνα 2006, σ. ΙΧ.

ξεων των γεφυρών και των σαμποτάζ στους δρόμους εκ μέρους των ανταρτών να μεταφέρουμε χαλκό από τα Βαλκάνια που ήταν η βασική ύλη για την διεξαγωγή του πολέμου. Δημιουργησε δε στο Επιτελείο απελπιστική κατάσταση. Η απελπισία στην ανώτατη ηγεσία των ενόπλων δυνάμεων οφειλόταν στο γεγονός ότι , ενώ είχε λάβει όλα τα οφειλόμενα μέτρα που νόμιζε ότι ήταν ικανά να εξουδετερώσουν τους αντάρτες και χρησιμοποίησε τα πιο σκληρά αντίποινα εναντίον τους , το αντάρτικο κίνημα φούντωνε και απλωνόταν σε σημείο που δεν μπορούσε πιά στρατιωτικά να αντιμετωπισθεί. Η Γερμανική Στρατιωτική ηγεσία στην Ελλάδα βρέθηκε στην ίδια στρατιωτική κατάσταση κατά την κατοχή με εκείνη που βρέθηκαν οι Αμερικανοί στο Βιετνάμ , μετά τον πόλεμο. Εκεί απέκτησε την εμπειρία η Γερμανική στρατιωτική Διοίκηση ότι αν ένας Λαός είναι αποφασισμένος να πολεμήσει για τη λευτεριά του , κανένα μέσο δεν μπορεί να τον εξουδετερώσει. Και τούτο σε μια χώρα όπως η Ελλάδα με τις εκτεταμένες περιοχές της γίνεται ακόμα πιο σαφές»..

Και ο Σπέερ, σε άλλη ερώτηση απανάει:

«Υπήρξε η αντίσταση σοβαρή και για τον λόγον ακόμα ότι με την αντιμετώπιση του κινήματος της αντιστάσεως, που εγώ το χαρακτηρίζω πόλεμο, καθηλώθηκε και ένας αριθμός Γερμανικών ενόπλων δυνάμεων και αχρηστεύθηκε πολεμώντας στα Ελληνικά βουνά, απουσίασε δε έτσι από άλλα μέτωπα.

Ο Χίτλερ έδινε συχνά ουτοπικές διαταγές να εξουδετερώθεί το αντάρτικο κίνημα και ειδικά για την Ελλάδα είπε μια φορά μπροστά μου ότι πρέπει αμέσως να παταχθεί με όλα τα μέσα. Η αντίδρασή του όταν διαπίστωσε μετά από λίγο χρόνο ότι η διαταγή του έμενε νεκρό γράμμα και κατάλαβε την ανικανότητα αντιμετωπίσεώς του στρατιωτικά , ήταν οργή και μετά απελπισία όπως σας ανέφερα και για τη στρατιωτική ηγεσία παραπάνω. Και τόσο περισσότερο του φαινόταν ακατανόητο αυτό όσο διαπίστωνε ότι και η ενίσχυση των δυνάμεών μας για την αντιμετώπιση των ανταρτών σε τίποτε δεν ωφελούσε. Είχε δημιουργηθεί ένα καρκίνωμα το οποίο συνεχώς με μεταστάσεις απλωνόταν στις Ελληνικές περιοχές και ήταν ακατανίκητο...»

Όμως ο Αλμπερτ Σπέερ στη συνέντευξή του αυτή προς τον Βάσο Μαθιόπουλο ήταν αποκαλυπτικός και συνταρακτικός και στο ξέθema της μυστικής συμφωνίας συμφωνίας των Αγγλών με τον Χίτλερ, μοναδικής περιπτώσεως συμφωνίας αυτών κατά τον Β'. Παγκόσμιο Πόλεμο και που αφορούσε αποκλειστικά στην Ελλάδα.

Λέει λοιπόν ο Σπέερ τα εξής, απαντώντας σε σχετική ερώτηση του Μαθιόπουλου:

«Είμαι αυτήκοος μάρτυς ενός γεγονότος που μας είχε προκαλέσει πολύ μεγάλη εντύπωση το Φθινόπωρο του 1944.

Θυμάμαι συγκεκριμένα ότι ο Στρατηγός Γιόντλ, ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Ενόπλων Δυνάμεων, ήρθε μια μέρα και με βρήκε και μου ανέφερε ότι επήλθε μια συμφωνία σε υψηλό επίπεδο μεταξύ Αγγλίας και Γερμανίας, που αφορούσε στην Ελλάδα. Η συμφωνία αυτή, πρωτογανής μέχρι τότε και όπως γνωρίζω μοναδική σε όλο τον Β'. Παγκόσμιο Πόλεμο, αφορούσε, όπως μου είπε ο Γιόντλ τουλάχιστον, την εκκένωση της Ελλάδας από τα Γερμανικά στρατεύματα, χωρίς Βρεταννική ενόχληση.

Η πληροφορία για το περίεργο αυτό «Τζέντλεμεν αγκρίμεντ» μεταξύ Λονδίνου και Βερολίνου, προκάλεσε σε όλους, όσους την έμαθαν, κατάπληξη. Και πράγματι οι Αγγλοί την ετήρησαν. Τα Γερμανικά πολεμικά και μεταγωγικά, έμφορτα με στρατό από τα Ελληνικά νησιά, πέρασαν το Φθινόπωρο του 1944 ανενόχλητα μπροστά στα μάτια των Βρετανών και ανάμεσα από τα Βρεταννικά υποβρύχια στο Αιγαίο και στη Μεσόγειο. Δύο Αγγλοί ιστορικοί, που έμαθαν ότι εγνώριζα την πληροφορία αυτή μου έγραψαν μεταπολεμικά και μου εξήτησαν συγκεκριμένες πληροφορίες. Μου ανέφεραν ότι από τα Βρεταννικά Αρχεία δεν μπόρεσαν να διασταυρώσουν την πληροφορία αυτή. Θα ήθελα να προσθέσω ότι τη συμφωνία αυτή γνώριζε και ο Οβεν, όπως προκύπτει από το Βιβλίο του (ΣΗΜ. Ο Φόν Οβεν που ήταν Διεθνντής Τύπου του Υπουργείου προπαγάνδας, αναφέρει σε βιβλίο του που έγραψε μετά τον πόλεμο, ότι ο Γκαίμπελς είχε μετάσχει ο ίδιος στις διαπραγματεύσεις για τη σύναψη της συμφωνίας αυτής. Επίσης γράφει υπό μορφήν ημερολογίου στο βιβλίο του ότι ο Γκαίμπελς του διηγήθηκε την υπόθεση χωρίς να του πεί τον

λόγο για τον οποίον ο Χίτλερ δέχθηκε σ' αυτή την περίπτωση να συννεονθεί με την Αγγλία).

Το τίμημα της συμφωνία κατά τη δική μου γνώμη ήταν να παραχωρηθεί η Θεσσαλονίκη από τους Γερμανούς στους Αγγλούς, να μπορέσουν να την καταλάβουν αμαχητί και μ' αυτόν τον τρόπο η Ελλάδα να περιέλθει στο Δυτικό στρατόπεδο. Και βέβαια ο Χίτλερ θα διατηρούσε ανέπαφες τις δυνάμεις του που κατείχαν τον Ελληνικό χώρο.

Ο Χίτλερ όπως θυμάμαι απαγόρευσε ρητά να επαναληφθεί ανάλογη συμφωνία. Θα μπορούσε βέβαια να συμβεί και σε άλλες περιπτώσεις, κι αυτό θα ήταν καλό, αλλά δυστυχώς δεν επαναλήφθηκε. Νομίζω ότι η συμφωνία πρέπει να κλείσθηκε στη Λισαβώνα και το ποιος είχε την πρωτοβουλία πρώτος δεν ξέρω αλλα πιστευω ότι δεν έγινε σε διπλωματικό επίπεδο αλλά πολύ ψηλότερο, ακριβώς για να μην υπάρξουν ακριτομύθειες. Οι Αγγλοί βέβαια δεν το δημοσιεύουν τώρα και αντιλαμβάνομαι το λόγο. Η συμφωνία αυτή που έκαναν με τον Χίτλερ ήταν βέβαια αντίθετη προς τα συμφέροντα των τότε συμμαχών τους. Και ως προς αυτό το σημείο διατηρούν τα Αρχεία τους απόρρητα. Ο Χίτλερ όπως θυμάμαι είχε συμφωνήσει πριν αρχίσουν οι διαπραγματεύσεις να γίνει η συμφωνία αυτή.».

Να λοιπόν ένας καλός λόγος για την Αγγλία του Τσώρτσιλ τον Οκτώβρη του 44 να επιθυμεί οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ να παραμείνουν έξω από τα μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα-Θεσσαλονίκη), αφού έπρεπε να καταληφθούν αυτά από τις Αγγλικές -συμμαχικές μας- δυνάμεις, για την πραγματοποιηση των μετέπειτα, μεταπολεμικών σχεδίων της Αγγλίας σε ό,τι αφορούσαν αυτά στην Ελλάδα...

Η αναγνώριση, όμως της Ελληνικής Εθνικής Αντίστασης 1941-1944, της σημασίας, της μαχητικότητας και του ηρωισμού της, δεν περιορίστηκε βέβαια μόνο στους κατακτητές, αλλά προήλθε και από τους Συμμάχους και σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα. Ενδεικτικές ως προς την αξία που απέδιδαν, γενικά, στον Αγώνα των Ελλήνων είναι οι δηλώσεις διαφόρων ξένων ηγετών και προσωπικοτήτων, όπως του πρωθυπουργού της Αγγλίας Τσόρτσιλ, που βροντοφόναξε μέσα στη Βρετανική Βουλή της τότε εγκλωβισμένης, από

tiς
σικ
ενδ
Ca
λιτ
των
οι ν
ο I
και
ξεν
του
ετώ
υπε
«πα
κου
Β'
λων
νερ
Λαε
δεν
περ
πολ
κυρ
νητι
για
των
και
69 K
-Εμφ

τις πολεμικές εξελίξεις στην Ευρώπη , μέσα στα νησιά της Αγγλίας την κλασική πλέον φράση : «μέχρι τώρα λέγαμε ότι οι Έλληνες πολεμούν σαν ήρωες, ενώ τώρα θα λέμε οι ήρωες πολεμούν σαν Έλληνες», ή όπως του Γάλλου Jean Casson που έγραφε «η Ελλάς, η μητέρα μας, εμπνεύστρια και δημιουργός πολιτισμών. Η χώρα του φωτός όπου κάθε άνθρωπος διά μέσου της διαδοχής των γενεών, τρέφει το πνεύμα του, τη συνείδησή του, την καρδιά του... Εμείς οι νικημένοι και ταπεινωμένοι Γάλλοι την παρατηρούσαμε να μάχεται όπως ο Ιππότης που υπεράσπιζε την τιμή μας και μας ξανάδινε την ελπίδα», αλλά και του Πρωθυπουργού του Καναδά που σε μήνυμα του υποστήριξε πως «η ξένη τυραννία δεν επραγματοποίησε μεγαλυτέραν πρόοδο εναντίον του πρώτου προμάχου των ελευθεριών της Ευρώπης, από όση οι Πέρσες προ 2.500 ετών, όταν κατετροπώθησαν υπό των Ελλήνων παρά την καταπληκτική τους υπεροχήν, κατά ξηράν και θάλασσα».

Τη σημασία της Ελληνικής αντίστασης αναγνώρισαν ακόμα και οι «παραδοσιακού» εχθροί των Ελλήνων, όπως διαφαίνεται στα λόγια του Τούρκου βουλευτή Αντάν , που μέσα στην Τουρκική Βουλή , της αμέτοχης κατά τον Β'.Παγκόσμιο Πόλεμο Τουρκίας, είπε «Επολεμήσατε μικροί εναντίον μεγάλων και επικρατήσατε. Δεν ήταν δυνατόν να γίνει αλλιώς διότι είσθε Έλληνες», ενώ σε λόγο του και ο Στρατάρχης Πεταίν τόνιζε: «Γενναίε Ελληνικέ Λαέ! Καταλαβαίνετε τι είσαστε για μας σήμερα; Για πολλούς φοβερούς μήνες, δεν είχαμε γνωρίσει παρά χρεοκοπίες, πικρίες, το γκρέμισμα των αιτιών της περηφάνιας μας, των ελπίδων μας...και ξαφνικά, σαν από το βάθος ενός πάρα πολύ αγαπητού παρελθόντος, η φωνή σας η πολυαγαπημένη, υψώνεται και κυριαρχεί αμέσως στους συγχυσμένους θορύβους της κόλασης. Με τι συγκινητική, σπαρταριστή προσοχή, με τι ευλάβεια την ακούμε! Αντιπροσωπεύετε για μας τον θρίαμβο της παλικαρίσιας αρετής, της πραγματικής αξίας, εκείνης, των ολιγάριθμων....». Φαίνεται λοιπόν καθαρά η πανευρωπαϊκή ευγνωμοσύνη και ο θαυμασμός για τον αγώνα της Ελλάδας⁶⁹...

⁶⁹ Κυριαζής Δημήτρης, 1940-1950 : Η δεκαετία που συγκλόνισε τη χώρα. Πόλεμος -Κατοχή -Εθνική Αντίσταση -Εμφύλιος, Σ. Ι. Ζαχαροπούλου, Αθήνα 2002, σ. 52-60..

Επίλογος

Ο Ελληνικός Λαός έχει πίσω του, μακριά στο παρελθόν του, εδώ και 3.500 περίπου χρόνια, μια μακραίωνη Ιστορία, μια βαριά κληρονομιά:

Να ζή και να πορεύεται πάντα μέσα στο χρόνο «...τοίς κείνων ρήμασι πειθόμενος...», πεισματάρης και ανυποχώρητος, εγκατεστημένος μέσα σ' αυτή τη χώρα του, που συντίθεται κύρια από ψηλά βουνά, αλλά και που περιτριγυρίζεται από δαντελένιες ακρογιαλιές, να βάζει πάντα, πάνω και από την ίδια τη ζωή του, ψηλά την τιμή, την υπόληψη και την περηφάνια του, να μπορεί να ζη ελεύθερος και να πολεμά για τη λευτεριά του, ανεξάρτητα από το πόσους και ποιους θα είχε απέναντί του, κάθε φορά, να αντιμετωπίσει, ανεξάρτητα από το κόστος των επιλογών του, το οποίο και το έβλεπε, αλλά συνειδητά και το αποδεχόταν, αρκεί μονάχα να είχε κάνει το καθήκον του απέναντι στη χώρα του, όπως, τουλάχιστον, εκείνος το αντιλαμβανόταν, γιατί έτσι ένιωθε αναπαυμένη τη συνείδησή του, ότι έκανε εκείνο που όριζαν οι προαιώνιες καταβολές του...

Από όλα, λοιπόν, προκύπτει ένα συμπέρασμα: Ότι ο ίδιος ο Ελληνικός Λαός, μόνος του, προετοίμασε, με την πάλη του, εδώ, στην Ελλάδα, τις συνθήκες εκείνες που τον οδήγησαν από την κατάσταση της σκλαβιάς, που του επιβλήθηκε με τη βία των όπλων, στην πρότερη ελευθερία του, πάνω σε τούτη εδώ τη γη που χιλιάδες, τώρα, χρόνια την ζει και την αγαπά.

Για τον λόγον αυτόν οι εορτασμοί επετείων σαν και την Απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, τον Οκτώβρη του 44, έχουν για τους Έλληνες την ιδιαιτερότητα τους και επαναλαμβάνονται κάθε χρόνο, σαν μια μικρή, ίσως, αλλά όλως ιδιαίτερη τιμητική εκδήλωση για εκείνους που έφυγαν από ανάμεσά μας και πέρασαν στην αιωνιότητα, αλλά και για όσους είναι ακόμα δίπλα μας και μας εμπνέουν και μας τιμούν με την παρουσία τους, γιατί μας χάρισαν την λευτεριά μας, με τη δική τους αγωνιστικότητα.

- Για να είμαστε, έτσι, σε θέση εμείς σήμερα να θυμόμαστε την Ιστορία μας και να παίρνουμε τα απαραίτητα εκείνα διδάγματά της και να ανανε-

ώνουμε τις αιώνιες ηθικές εκείνες αξίες και παρακαταθήκες του Ελληνικού Λαού, που του έχουν μέχρι σήμερα προσδώσει το χαρακτήρα του «πεισματάρη» και του «ανυποχώρητου», όσες φορές πρόκειται για θέματα της τιμής, της αξιοπρέπειας, της ελευθερίας και του ηθικού και απαραβίαστου χρέους μας έναντι των προγόνων μας, αλλά και έναντι των επερχόμενων γενεών, των απογόνων μας.

- Για να γίνει κατανοητή, κυρίως από όλους τους Έλληνες, η αξία και το μέγεθος της Εθνικής μας Αντίστασης, 1941-44, όταν συνειδητοποιήσει ο καθένας που θα θελήσει να στρέψει το ενδιαφέρον του επάνω σε εκείνες τις τρομερά αντίξοες περιστάσεις, κάτω από τις οποίες είχε αναπτυχθεί και ανδρωθεί αυτή, αλλά να συνειδητοποιήσει, επίσης, και τα πενιχρά πολεμικά μέσα τα οποία διέθετε και ότι με αυτά θα έπρεπε να αντιπαρατεθεί στην τρομερότερη, εκείνη την εποχή, πολεμική μηχανή του Γ' Ράιχ, όπως αυτή είχε αποδειχθεί από την 1^η Σεπτεμβρίου 1939 και μέχρι την κατάληψη και κατοχή της Ελλάδας και ακόμη να συνειδητοποιήσει και το γεγονός ότι κάτω από την τριπλή κατοχή η οποία είχε επιβληθεί στην Ελλάδα, η Εθνική μας Αντίσταση 1941-44 είχε κατορθώσει το θαύμα εκείνο που δεν ήταν άλλο από το ότι αναδείχθηκε, μέσα σε όλη την τότε σκλαβωμένη από το Ναζισμό Ευρώπη, στην πρώτη σε μέγεθος από πλευράς έμψυχου υλικού, στην πρώτη σε κοινωνική διαστρωμάτωση, καθώς είχε συμπεριλάβει μέσα στις τάξεις της Έλληνες πολίτες – αγωνιστές, που προερχόταν από όλους τους κοινωνικούς χώρους της Ελλάδας, στην πρώτη σε διασπορά σε ολόκληρη την Ελλάδα, με αντάρτικες πολεμικές μονάδες από άκρη σε άκρη της και στην πρώτη και σε αποτελεσματικότητα σε βάρος των κατακτητών, καθώς είχε καταφέρει να εξαναγκάσει δέκα εχθρικές Μεραρχίες να παραμένουν εντός της κατακτημένης Ελλάδας, προκειμένου να καταβάλουν διαρκείς προσπάθειες, με στόχο να συγκρατήσουν το αντιστασιακό κίνημα εναντίον τους και να περιορίσουν, κατά το δυνατόν, τα δυσμενή για τους κατακτητές αποτελέσματα της Αντίστασιακής δραστηριότητας, που εκδηλώνονταν με μάχες, με δολιοφθορές, με φονικές ενέδρες, με συντονισμένες κοινές ενέργειες με συμμαχικές ομάδες (περίπτωση Γοργοπόταμου).

Και όλη αυτή η δραστηριότητα από μέρους των Ελληνικών Αντιστασιακών δυνάμεων, μέσα στο πιο ζοφερό και βαρύ πολιτικό και στρατιωτικό κλίμα της εποχής εκείνης, το οποίο είχε απλωθεί πάνω από ολόκληρη την Ευρώπη - εκτός της Μ. Βρετανίας- την υποταγμένη στη Ναζιστική λαίλαπα, χωρίς κανένα ίχνος ελπίδας από κανέναν...

Μόνο, λοιπόν, με τη συνειδητοποίηση αυτών των στοιχείων μπορεί ο σημερινός ερευνητής να κατανοήσει και το μέγεθος και την αξία της Ελληνικής Εθνικής Αντίστασης της περιόδου 1941-44 και στη συνέχεια να κατανοήσει και την ανάγκη να την αναγνωρίζει και να τιμά και αυτήν και τη μνήμη των αγωνιστών της εκείνων που έχουν περάσει στην αιωνιότητα, είτε γιατί έπεσαν τότε στα πεδία των μαχών, είτε γιατί υπέκυψαν, μεταπολεμικά, στον πανδαμάτωρα χρόνο και έτσι απλά και σιωπηλά, έχουν και αυτοί επίσης περάσει στην αιωνιότητα, αλλά και όσους από εκείνους εξακολουθούν και σήμερα να βρίσκονται ακόμη ανάμεσά μας και να μας τιμούν με την παρουσία τους.

Οι ευχές όλων μας είναι να παραμένουν οι νεκροί μας εκείνοι «αθάνατοι» στο διαρκές πέρασμα της Ιστορίας μας και οι επιζώντες από τους μαχητές εκείνους να ευτυχήσουν να ζουν για πολλά ακόμη χρόνια ανάμεσα μας.

Θεσσαλονίκη, Δεκέμβρης 2008

Π.Ο.Α.Ε.Α. Θεσσαλονίκης

ΜΥΡΤΙΩΤΙΣΣΑ

Θα ξεχάσω ποτέ;

Θα ξεχάσω ποτέ της σκλαβιάς το χειμώνα
με το τζάκι που πάγωσε κει στη γωνιά του,
με του λύχνου το φως που όσο πάει και χλωμιάζει
κι η ψυχή σε πηγμένο σκοτάδι βουλιάζει;

Θα ξεχάσω ποτέ της σκλαβιάς τον Απρίλη
που σερνόταν μουνγγά μέσ' στις άχαρες στράτες,
των πουλιών τις φωνές όπου ηχούσαν το δεῦλι
σάμπως κλάμα πνιχτό απ' ανθρώπινα χείλη;

Θα ξεχάσω ποτέ τη γυναίκα που εβόγγα
το βρέφος απάνω στον άδειο μαστό της,
και κοιτώντας μακριά με μιαν έκφραση τρόμου
εξεψύψαγε αργά σε μιαν άκρη του δρόμου;

Θα ξεχάσω ποτέ τ' αμολόγητο δράμα,
τα κορμιά που στο κάρο τα σώριαζε η πείνα,
τα σκυλιά που απ' το σπίτι τα διώχνουν με βία,
και σε βλέπαν με μάτια γεμάτα απορία;

Για μια στάλα ψωμί που είχε απλώσει να πάρει
νηστικό καθώς ήταν το δόλιο παιδάκι,
του το σπάσαν το χέρι οι οχτροί, τέτοιο κρίμα
θα το πλύνει των αιώνων το κύμα;

Κι όλα εκείνα τα νιάτα που πήρε το ρέμα,
τόση φλόγα που εσβήστη απ' του πολέμου τ' άχτι,
τις καρδιές που' ναι στόχος, θροφή του θανάτου
κι απομένουν στης γης λίγες στάλες αίματου;

Θα μπορέσω ποτέ, βλογημένη όταν φτάσει
κολυμπώντας στο φως, η ελεύθερη μέρα,
θα μπορέσω τις φρίκες που ζω να ξεχάσω,
να γεντώ τη χαρά και Λαμπρή να γιορτάσω;

ΕΚΔΟΣΗ: Παράρτημα Θεσσαλονίκης της «ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ
ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ 1941-1944»

**ΜΕ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ
ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
ΚΑΙ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΠΟΡΩΝ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ .**

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ: Γιώργος Αναλυτής +
Παρασκευάς Σοφιδιώτης
Ευστάθιος Τσεπενέκας

**ΠΡΟΤΑΣΗ ΣΧΕΔΙΟΥ ΔΡΑΣΗΣ-ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΟΜΑΔΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ &
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ:** Αλέξανδρος Τζιόλας

ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΟΥ Δ.Σ ΤΗΣ Π.Ο.Α.Ε.Α. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ.:

Πρόεδρος: ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ ΣΟΦΙΔΙΩΤΗΣ
Α' Αντ/δρος: ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΤΣΙΛΓΚΑΡΙΔΗΣ
Β' Αντ/δρος: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΛΕΑΝΗΣ
Γ.Γραμματέας ΑΛΕΞΗΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ
Ταμίας: ΣΑΒΒΑΣ ΖΑΦΕΙΡΙΔΗΣ
Μέλη: ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΤΣΕΠΕΝΕΚΑΣ
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
ΣΟΦΙΑ ΠΕΤΡΑΚΗ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΟΖΑΡΙΤΗΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΕΡΖΟΠΟΥΛΟΣ
ΝΑΥΣΙΚΑ ΓΑΡΟΥΦΑΛΙΔΟΥ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ ΤΟΥ 2008

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	σελ.
1)Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης 1941-44	16
2)Η καθημερινότητα της Θεσσαλονίκης	26
3)Πράξεις Αντίστασης στη Θεσσαλονίκη	36
4)Συγκεντρώσεις-διαδηλώσεις-Απεργίες στη Θεσσαλονίκη	47
5)Η αντίσταση των νέων στη Θεσσαλονίκη	53
6)Το ΑΠΘ και οι αγώνες των φοιτητών και Καθηγητών κατά την Γερμανική Κατοχή 1941-44.	62
7)Πείνα στη Θεσσαλονίκη	73
8)Τάγματα Ασφαλείας στη Θεσσαλονίκη	84
9)Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης	89
10) Ο βομβαρδισμός της Νεάπολης Θεσσαλονίκης	97
11)Το Ολοκαύτωμα του Χορτιάτη	100
12)Το μπλόκο της Καλαμαριάς	102
13)Η απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης της 30ης Οκτωβρίου 1944	115

ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
(με συγχρηματοδότηση 80% της Ε.Ε. και 20% Εθν.Πόρων)
ΜΕΣΟ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΆΛΛΩΝ ΠΟΡΟΝ
ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ